Розмінуємо Україну

Schweizerische Eidgenossenschaft
Confédération suisse
Confederazione Svizzera
Confederaziun svizra

Supported by Switzerland

Kingdom of the Netherlands

UKaid from the British people

UNDP

Фото: Назарій Мазилюк / ПРООН в Україні

Посилення фінансування протимінної діяльності в Україні

Техніко-економічне обґрунтування

ВЕРЕСЕНЬ 2024 р.

Використання звіту і подяка

Автори цього звіту: Кріс Лугран (Chris Loughran) та Камілла Уоллен (Camille Wallen). Нагляд за реалізацією проєкту здійснювали Пайпер Гарт (Piper Hart) та Наомі Конза (Naomi Konza). Дослідження проводилося у взаємодії з Міністерством економіки України та за участі Александра Візе (Alexander Wiese). Проєкт став можливим завдяки великодушному фінансуванню від Урядів Нідерландів, Швейцарії і Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії.

Автори вдячні залученим сторонам за час, приділений для надання коментарів і пропозицій в ході реалізації проєкту, зокрема під час нарад та семінарів, організованих ПРООН і проведених у Києві та в дистанційному режимі у вересні 2024 року. Висловлюємо особливу подяку Секторальній робочій групі з питань гуманітарного розмінування Міністерства економіки України.

Зміст

Основні абревіатури

BOO	Build, Operate, Own (будівництво – експлуатація – володіння)
BOT	Build, Operate, Transfer (будівництво – експлуатація – передача)
CLO	Облігація, забезпечена кредитами
EUR	Євро
GICHD	Женевський міжнародний центр гуманітарного розмінування
ICMA	Міжнародна асоціація ринків капіталу
IFC	Міжнародна фінансова корпорація
IFFIm	Міжнародний фінансовий фонд для імунізації
IMSMA	Система управління інформацією у сфері протимінної діяльності
IRR	Внутрішня норма прибутковості
MDB	Багатосторонній банк розвитку
ODA	Міжнародна допомога на розвиток
RDNA	Швидка оцінка потреб щодо розвитку
RoI	Рентабельність інвестицій
SPT	Цільові показники ефективності сталого розвитку
UAH	Українська гривня
USD	Долари США
ВВП	Валовий внутрішній продукт
га	гектари
ДПП	Державно-приватне партнерство
ДПП-ОР	Державно-приватне партнерство, орієнтоване на результат
ДСНС	Державна служба України з надзвичайних ситуацій
ЕСУ	Екологічні, соціальні та управлінські
ЄБРР	Європейський банк реконструкції та розвитку
ЄІБ	Європейський інвестиційний банк
КЗППМ	Конвенція про заборону протипіхотних мін
КПЕ	Ключові показники ефективності
Мінекономіки	Міністерство економіки України
МСПМД	Міжнародні стандарти протимінної діяльності
МФО	Міжнародні фінансові організації
НТО	Нетехнічне обстеження
НУО	Неурядова організація
ТОПР	Тематичні облігації, прив’язані до сталого розвитку
Уряд	Уряд України
ФІР	Фінансові інституції у сфері розвитку
ЦСР	Цілі сталого розвитку

Короткий зміст

1. Контекст

Після повномасштабного вторгнення Росії у 2022 році розмінування в Україні становить величезну проблему. Війна призвела до найбільшого обсягу нового забруднення з часу виникнення сектора протимінної діяльності наприкінці 1980-х років. Забруднення охоплює весь спектр вибухонебезпечних боєприпасів: від наземних мін до ракет, снарядів, саморобних вибухових пристроїв, дронів тощо.

Оцінка вартості обстеження ділянок, які можуть бути забруднені, та очищення територій, які, як було підтверджено, є забрудненими, надана в «Третій Швидкій оцінці шкоди та потреб», проведеній у лютому 2024 року, і становить 34,6 млрд доларів США[1]. Хоча справжня вартість, ймовірно, буде нижчою після проведення ефективного обстеження, потреба у додатковому фінансуванні, яке обчислюється в мільярдах, значно перевищує поточне фінансування протимінної діяльності в Україні і всього глобального сектора, який і без того відчуває брак ресурсів.

Учасники сектора протимінної діяльності погодилися віднайти шляхи інноваційного фінансування у 2019 році на Четвертій Конференції з розгляду дії Конвенції про заборону протипіхотних мін, де країни-учасниці зобов'язалися «робити все можливе, щоб якнайшвидше виділити ресурси, необхідні для виконання зобов'язань за Конвенцією, і вивчити всі можливі альтернативні та/або інноваційні джерела фінансування»[2].

Повномасштабне вторгнення ще більше активізувало бажання кількох великих донорів сектора прискорити прогрес у сфері інноваційного фінансування для України та на глобальному рівні. Тим часом Уряд України чітко висловив своє бажання щодо створення ринку послуг з розмінування із залученням приватного сектора на національному та міжнародному рівнях.

2. Мета та завдання дослідження

Це дослідження було проведене на замовлення ПРООН у період з квітня до вересня 2024 року. Воно було профінансоване завдяки активній підтримці Урядів Нідерландів, Швейцарії та Великої Британії.

Дослідження було проведене на замовлення Міністерства економіки України на виконання Завдання 3 Оперативного плану реалізації заходів у 2024-2026 роках, узгоджених з Національною стратегією протимінної діяльності на період до 2033 року. Зокрема, дослідження має «забезпечити стимулювання ринку послуг у сфері протимінної діяльності» за допомогою вивчення інструментів інноваційного фінансування.

Мета дослідження полягала у визначенні широкого спектру варіантів інноваційного фінансування для України, а також конкретних моделей, які можна було б запропонувати для потенційного застосування. Дослідження було спрямоване на визначення тих інструментів і механізмів, які можуть мати найбільший потенціал для підтримки протимінної діяльності в Україні і загалом сприяти фінансуванню, яке необхідне для здійснення національної стратегії протимінної діяльності.

[1] Світовий банк, Україна, Європейський Союз та ООН. Оперативна оцінка збитків та потреб (ООЗПЗ) лютий 2022 р. - грудень 2023 р., 2024 рік, https://documents.worldbank.org/en/publication/documents-reports/documentdetail/099184503212328877/p1801740d1177f03c0ab180057556615497

[2] Дія №42 Плану дій Осло, прийнятого на Четвертій оглядової конференції 2019 року з розгляду дії Конвенції про заборону протипіхотних мін, https://www.gichd.org/fileadmin/user_upload/INNOVATIVE_FINANCE_FOR_MINE_ACTION_NEEDS_AND_POTENTIAL_SOLUTIONS.pdf

У дослідженні використовується таке робоче визначення інноваційного фінансування, напрацьоване в ході дослідження, розпочатого на початку 2024 року Женевським міжнародним центром з гуманітарного розмінування та компанією «Symbio Impact»:

> Інноваційне фінансування протимінної діяльності – це ініціативи, які використовують фінансові механізми для спрямування державних і приватних коштів на протимінну діяльність, щоб допомогти скоротити дефіцит фінансування і доповнити наявні механізми фінансування таким чином, щоб сприяти забезпеченню справедливості, сталого розвитку, ефективності та результативності»[3].

3. Підхід

Методологія дослідження передбачала поєднання аналітичного вивчення матеріалів, консультацій із заінтересованими сторонами та виїзних нарад для проведення оцінки безпосередньо в Україні. Після проведення оцінки ситуації у сфері протимінної діяльності в Україні було розглянуто цілу низку інноваційних аналітичних продуктів і механізмів фінансування, а також можливість їх потенційного застосування.

Було визначено тридцять дев'ять потенційних механізмів, десять з яких - це механізми зниження ризиків, які можна застосовувати в рамках більш широкого фінансового продукту. З решти 29 механізмів кожен був оцінений за встановленими критеріями з метою складення скороченого списку тих, які найімовірніше стануть успішними, матимуть вплив і варті проведення поглибленого моделювання та техніко-економічного аналізу.

До цього етапу пройшли два продукти:

a. **Продукт 1:** Тематичні облігації, прив'язані до сталого розвитку (ТОПР), що поєднують фінансування розмінування з переходом до сталого сільського господарства.

b. **Продукт 2:** Державно-приватне партнерство, орієнтоване на результат (ДППР), що поєднує фінансування розмінування з розвитком відновлюваної енергетики (сонячної).

За результатами оцінки було також визначено, що глобальна модель попереднього фінансування протимінної діяльності та система державного кредитування фермерів є варіантами зі значним потенціалом і доцільністю. Однак система кредитування вже створена, яка спрямована на те, щоб допомогти дрібним фермерам сплачувати за розмінування своїх земель. Наразі триває робота над оцінкою очевидної відсутності попиту на такі кредити з боку сільськогосподарських землевласників.

Водночас розробка глобальної моделі попереднього фінансування вже ведеться, і ні Україна, ні донори не виявили бажання створювати окрему українську модель попереднього фінансування. Тому ці дві моделі не розглядалися докладніше в цьому дослідженні.

[3] https://www.gichd.org/fileadmin/user_upload/INNOVATIVE_FINANCE_FOR_MINE_ACTION_NEEDS_AND_POTENTIAL_SOLUTIONS.pdf

4. Короткий опис продукту

Продукт 1: Тематичні облігації, прив'язані до сталого розвитку (ТОПР)

Пропонує облігації, випущені урядом України для фінансування заходів протимінної діяльності та посилення діяльності у сфері сталого розвитку. Змодельований за зразком переходу до органічного вирощування озимої пшениці та впровадження системи нульового обробітку ґрунту. Фінансова модель базується на випуску облігацій на суму 250 млн доларів США, при цьому 50% надходжень від продажу облігацій спрямовуються на протимінну діяльність, а 50% – на ініціативи зі сталого розвитку.

Пропонований строк дії облігацій, які відповідатимуть настановам і принципам Міжнародної асоціації ринків капіталу (ICMA), становить десять років, причому перехід до сталого сільського господарства має відбутися впродовж перших трьох років. Кошти на розмінування будуть доступні на ранніх етапах проєкту з урахуванням масштабу і локації виникнення потреби у фінансуванні, а також потенційних темпів освоєння коштів.

Вартість переходу для ділянки площею 12,5 тис. га була розрахована як 12,25 млн доларів США протягом трьох років, враховуючи інвестиції в нове обладнання, а також втрату врожайності на перехідному етапі. Прибуток зросте завдяки вищій ринковій вартості органічної пшениці та іншим перевагам застосування технології нульового обробітку ґрунту.

Компонент для сталого розвитку сільського господарства у сумі 12,25 млн доларів США в принципі може профінансувати перехід до сталого сільського господарства на 10 ділянках площею 12,5 тис. га або більшій чи меншій кількості ділянок на еквівалентній площі. За 25 років застосування «Спеціального збору на розмінування» і податку на прибуток підприємств принесло б 290 млн доларів США державних доходів. І це не враховуючи значні додаткові економічні та соціальні вигоди від розмінування, а також позитивний вплив на довкілля сталого сільського господарства.

Продукт 2: Державно-приватне партнерство, орієнтоване на результат (ДПП-ОР)

Запропонована модель ДПП-ОР пов'язує протимінну діяльність з розвитком приватного сектора, що також є пріоритетом для відновлення і відбудови України - в цьому випадку йдеться про будівництво сонячних електростанцій. Ця модель передбачає, що приватний сектор інвестує в очищення території для зведення сонячних електростанцій, отримуючи при цьому концесії від уряду України і заохочувальні виплати від донорів залежно від результатів.

Як і у випадку з тематичними облігаціями, прив'язаними до сталого розвитку (ТОПР), для отримання додаткового фінансування на розмінування уряд України відшкодовує частку доходу від продажу сонячної енергії через «Спеціальний збір на розмінування» на додаток до податку на прибуток і ПДВ. Модель показує, як пілотний проєкт побудови сонячної електростанції потужністю 10 МВт і вартістю 10 млн доларів США може залучити 13 млн доларів США нового фінансування від приватного сектора на протимінну діяльність через частку доходу.

Для інвесторів ключова перевага державно-приватного партнерства, орієнтованого на результат (ДПП-ОР), полягає в тому, що уряд України та донори надають приватному сектору концесії та виплати за результатами діяльності, які забезпечують більш сприятливі умови для покриття витрат на розвиток, ніж доступні комерційні кредити.

Запропонований тут розмір пілотного проєкту може бути збільшений або розширений у десятки або сотні разів залежно від розташування придатних земельних ділянок, ринкового попиту та наявності інвестиційного капіталу. Україну визначено країною, яка може забезпечити значний потенціал сонячної енергетики, причому потенційний дефіцит потужностей нових об'єктів сонячної енергетики становить 6 ГВт. Якщо цю модель відтворити для всього сонячного енергетичного

потенціалу України вартістю 5-6 млрд доларів США, це може принести додаткові 7-8 млрд доларів США на протимінну діяльність.

Вдосконалення енергетичної інфраструктури та енергопостачання в Україні матиме позитивні наслідки для сталого розвитку з екологічної та економічної точки зору. Застосування цієї моделі у великих масштабах може також підвищити енергетичну безпеку України та її європейських сусідів.

5. Основні висновки

В ході підготовки техніко-економічного обґрунтування було виявлено такі основні аспекти:

- **Запит на інноваційне фінансування.** В Україні існує потужний і зростаючий запит на інноваційне фінансування, зокрема такі механізми як тематичні облігації, прив'язані до сталого розвитку (ТОПР) та державно-приватне партнерство, орієнтоване на результат (ДПП-ОР). Наявна підтримка концепції зв'язку протимінної діяльності, сільського господарства та енергетики, а також визнання того, що «самостійна» протимінна діяльність залишається за своєю суттю позитивною діяльністю. Це відображає поточні стратегії уряду щодо протимінної діяльності та сталого розвитку, а також його прагнення пов'язати протимінну діяльність і заходи, спрямовані на сталий розвиток, з підтримкою приватним сектором економічного відновлення і відбудови країни.

- **Інтерес донорів.** Група донорів, які надають підтримку, також має сильне бажання розвивати інноваційне фінансування в Україні, на додаток до розробки глобальної моделі попереднього фінансування. Донори, які надають підтримку, прагнуть бачити відчутні та очевидні подальші кроки.
- **Життєздатність моделей.** Обидва запропоновані продукти мають потенціал для залучення додаткового фінансування на протимінну діяльність, а також отримання доходів для уряду України. Однак параметри витрат є широкими, а моделі ґрунтуються на орієнтовних, а не точних цифрах. Подальша розробка потребуватиме детальнішого і специфічного для кожного сектора аналізу.
- **Географічний зв'язок між протимінною діяльністю та заходами, спрямованими на сталий розвиток.** Продукти, запропоновані в цьому дослідженні, можуть передбачати перехід до сталого сільського господарства або побудову відновлюваної інфраструктури на землях, які потребують очищення або вже були очищені від мін. Проте це може обмежити потенціал продукту, особливо у випадку з тематичними облігаціями, прив'язаними до сталого розвитку (ТОПР). Оптимальним підходом було б виділення фінансування на розмінування, передусім з огляду на місцевість, де воно матиме найбільш позитивний вплив.
- **Суб'єктність держави.** Це є головним фактором для обох моделей. У випадку з тематичними облігаціями, прив'язаними до сталого розвитку (ТОПР), цей чинник є життєво важливим, оскільки передбачає випуск державних облігацій, пов'язаних з урядовими стратегіями, з купонною вартістю (відсотком), що залежить від результатів діяльності. Водночас Державно-приватне партнерство, орієнтоване на результат (ДППР), спирається на чітко виражену суб'єктність держави, оскільки уряд України звертається до приватного сектора із запитом і повинен запропонувати концесії для сприяння реалізації проєкту.
- **Нормативно-правове середовище.** Нормативно-правові засади для обох продуктів вже існують, але обидва продукти є відносно новими, тому досвід їх впровадження і тестування невеликий. Основна проблема готовності стосовно обох моделей полягає у наявності спроможності розробляти і впроваджувати такі моделі. Уряду України необхідно буде зібрати багатопрофільні команди та міжвідомчі робочі групи, щоб забезпечити ефективну роботу будь-якої з цих двох моделей.
- **Управління ризиками**

• У випадку тематичних облігацій, прив'язаних до сталого розвитку (ТОПР), ефективна діагностика та структурування облігацій – це запорука зменшення фінансових ризиків, зокрема в процесі визначення основних показників ефективності (КПЕ). Необхідно враховувати бажання уряду України брати на себе більше боргових зобов'язань, а також його кредитний статус. Впровадження облігацій у кількох регіонах України дозволяє зменшити ризик втрати або пошкодження охоплених проєктом земель/обладнання на макрорівні та одночасно мінімізувати негативний вплив на спроможність уряду України досягти основних показників ефективності (КПЕ). Через те, що кредитний рейтинг України визначено

на рівні «вибіркового дефолту», міжнародні облігації потребуватимуть 100% гарантій від міжнародних фінансових організацій, пов'язаних із програмою фінансової підтримки ЄС для України.

- У випадку державно-приватного партнерства, орієнтованого на результат (ДПП-ОР), основним ризиком при започаткуванні ДПП є відсутність зацікавленості та інвестицій з боку приватного сектора. Під час реалізації проєкту ризики є менш значними, ніж у випадку тематичних облігацій, прив'язаних до сталого розвитку (ТОПР), оскільки вони можуть бути зменшені за допомогою договорів, як і в будь-якому іншому інфраструктурному ДПП. Деякі ризики перебувають поза межами контролю уряду України або приватного сектора, наприклад, ризик втрати або пошкодження новозбудованої інфраструктури внаслідок воєнних дій. Стосовно таких ризиків, щоб задовольнити інвесторів, необхідно забезпечити страхування воєнних ризиків. Невеликі пілотні програми можуть зіграти важливу роль в «обґрунтуванні концепції».

- **Управління у сфері розподілу фінансування.** Обидва продукти передбачають виділення коштів, зокрема операторам протимінної діяльності, а також суб'єктам сільськогосподарського сектора і сектора відновлюваної енергетики. Уряду України необхідно визначити, як забезпечити управління і розподіл коштів на здійснення заходів з розмінування та сталого розвитку з дотриманням принципів прозорості та підзвітності.

6. Рекомендації та основні подальші кроки

Далі наведено вісім рекомендацій, у яких враховано відгуки і коментарі учасників виїзних нарад, організованих для проведення оцінки:

- **Рекомендація 1:** Необхідно глибше й одночасно досліджувати тематичні облігації, прив'язані до сталого розвитку (ТОПР), які поєднують підтримку розмінування і перехід до сталого сільського господарства, і державно-приватне партнерство, орієнтоване на результат (ДПП-ОР), яке поєднує розмінування з розвитком інфраструктури сонячної енергетики.

- **Рекомендація 2:** Розвиток обох моделей залежить від керівництва та принципової прихильності до їх реалізації. Міністерству економіки України варто розглянути можливість вивчення ініціатив, що ґрунтуються на збільшенні боргових зобов'язань та/або концесіях.

- **Рекомендація 3:** Уряду України та Європейській комісії варто також оцінити можливість застосування «Компонента 2» Програми фінансової підтримки ЄС для України щодо надання гарантій на рівні до 100% фінансовим механізмам сектора протимінної діяльності. Донорам і Міністерству економіки варто також вивчити можливості залучення донорського фінансування для компенсації концесій в рамках ДПП.

- **Рекомендація 4:** Наступний крок має передбачати детальну діагностику та розробку сектора з використанням багатопрофільних проєктних команд або об'єднаної команди для вивчення обох варіантів. Це передбачатиме подальший аналіз усіх залучених секторів (сонячна енергетика, сільське господарство та розмінування), аналіз ринків капіталу, взаємодію з потенційними інвесторами, включно з банками та міжнародними фінансовими організаціями (МФО), а також з представниками сільськогосподарського сектора і сектора відновлюваної енергетики. Результати діагностики сектора дадуть можливість розробити продукт. Ця рекомендація може бути профінансована донорами або групою донорів і, за можливості, на безоплатній основі та за рахунок наявного потенціалу.

- **Рекомендація 5:** Міністерству економіки України необхідно співпрацювати з національними і міжнародними операторами протимінної діяльності, донорами та міжнародною спільнотою у сфері протимінної діяльності над моделюванням та прогнозуванням будь-якого ймовірного скорочення фінансування та його структури після 2026 року. Це покращить координацію зусиль донорів, ефективність оперативного планування та дасть можливість визначити найкращий час для запровадження потоків фінансування з інноваційних джерел.

- **Рекомендація 6:** Міністерству економіки України, МФО, міжнародним донорам та спонсорам варто проаналізувати, як вони можуть використовувати всі види міжнародної фінансової допомоги, зокрема гуманітарну допомогу, в змішаному режимі для стимулювання або субсидування ринкових механізмів, таких як тематичні облігації, прив'язані до сталого розвитку (ТОПР) та державно-приватне партнерство, орієнтоване на результат (ДПП-ОР).

- **Рекомендація 7:** Уряду України варто продовжувати напрацьовувати оптимальну модель управління для контролю за ефективним розподілом коштів на протимінну діяльність, які надходять від будь-якого нового механізму, включно з будь-якими коштами, які отримує Україна від глобального механізму

попереднього фінансування.

- **Рекомендація 8:** Уряду України, ПРООН, донорам, партнерам та авторам звіту необхідно підвищувати поінформованість про висновки і рекомендації, надані у цьому звіті. Головними зацікавленими сторонами будуть державні відомства та органи в Україні, державні відомства, що не займаються протимінною діяльністю, у країнах-донорах і країнах-партнерах, МФО та приватний сектор.

1. Вступ

1.1. Контекст

Проблема розмінування в Україні після повномасштабного вторгнення Росії у 2022 році є величезною. Війна призвела до найбільшого обсягу нового забруднення з часу виникнення сектора протимінної діяльності наприкінці 1980-х років. Забруднення охоплює весь спектр вибухонебезпечних боєприпасів: від наземних мін до ракет, снарядів, саморобних вибухових пристроїв, дронів тощо.

Забруднення такого масштабу спричиняє наслідки для людей, які постраждали фізично або психологічно. Воно також посилило економічні наслідки війни не лише через шкоду, якої було завдано житлу та інфраструктурі, а й через вибуття сільськогосподарських земель з продуктивного використання.

Оцінка вартості обстеження ділянок, які можуть бути забруднені, та очищення територій, які, як було підтверджено, є забрудненими, надана в «Третій Швидкій оцінці шкоди та потреб», проведеній Світовим банком у лютому 2024 року, і становить 34,6 млрд доларів США. Хоча справжня вартість, ймовірно, буде нижчою після проведення ефективного обстеження, потреба у додатковому фінансуванні, що обчислюється в мільярдах, значно перевищує наявне фінансування глобального сектора, який і без того відчуває брак ресурсів.

Учасники сектора протимінної діяльності погодилися проводити інноваційне фінансування у 2019 році на Четвертій Конференції з розгляду дії Конвенції про заборону протипіхотних мін, де країни-учасниці зобов'язалися «робити все можливе, щоб якнайшвидше виділити ресурси, необхідні для виконання зобов'язань за Конвенцією, і вивчити всі можливі альтернативні та/або інноваційні джерела фінансування»[4].

Повномасштабне вторгнення в Україну ще більше активізувало бажання кількох великих донорів сектора прискорити прогрес у сфері інноваційного фінансування для України, а також на глобальному рівні. Тим часом, Уряд України чітко висловив своє бажання щодо створення в країні ринку послуг з розмінування із залученням приватного сектора на національному та міжнародному рівнях.

1.2. Мета техніко-економічного обґрунтування

Це дослідження було проведене на замовлення ПРООН і профінансоване завдяки активній підтримці урядів Нідерландів, Швейцарії та Великої Британії. Автори були залучені як консультанти для проведення дослідження у період з квітня до вересня 2024 року.

Автори були залучені як консультанти для проведення дослідження у період з квітня до вересня 2024 року. Воно було спрямоване на визначення тих інструментів і механізмів, які можуть мати найбільший потенціал для підтримки протимінної діяльності в Україні і загалом сприяти фінансуванню, яке необхідне для здійснення національної стратегії протимінної діяльності.

Прагнення донорів полягало в тому, щоб результати дослідження можна було використовувати для обговорення з Урядом України, а також для взаємодії з донорами, міжнародними фінансовими організаціями (МФО) та потенційними інвесторами для поглибленого вивчення бажаних варіантів.

[4] Дія №42 Плану дій Осло, прийнятого на Четвертій оглядової конференції 2019 року з розгляду дії Конвенції про заборону протипіхотних мін. https://www.osloreviewconference.org/fileadmin/APMBC-RC4/Fourth-Review-Conference/Oslo-action-plan-en.pdf

1.3. Визначення терміну «інноваційне фінансування»

В сферах гуманітарної допомоги та розвитку не існує загальноприйнятого терміну «інноваційне фінансування». Проте в ході дослідження, розпочатого на початку 2024 року Женевським міжнародним центром з гуманітарного розмінування та компанією «Symbio Impact», було напрацьоване таке робоче визначення:

> «Інноваційне фінансування протимінної діяльності – це ініціативи, які використовують фінансові механізми для спрямування державних і приватних коштів на протимінну діяльність, щоб допомогти скоротити дефіцит фінансування і доповнити наявні механізми фінансування таким чином, щоб сприяти забезпеченню справедливості, сталого розвитку, ефективності та результативності»[5].

Це визначення використовується як основа для вивчення варіантів інноваційного фінансування в Україні в рамках цього дослідження. Під час дослідження низки варіантів інноваційного фінансування, які в принципі можна було б реалізувати в Україні, застосовувались такі концептуальні засади:

- Цей механізм міг би залучити додаткове фінансування, окрім міжнародної допомоги на розвиток (Overseas Development Assistance, ODA).
- Він міг би сприяти забезпеченню як попереднього, так і довгострокового стабільного фінансування.
- Він міг би сприяти створенню механізмів забезпечення підзвітності в контексті масштабних інвестицій капіталу, а також зайнятості в секторі протимінної діяльності.
- Він міг би сприяти створенню необхідного фінансування для активізації сільськогосподарської діяльності паралельно з очищенням земель від мін.

1.4. Підхід до реалізації проєкту

Проєкт був розроблений та реалізований із застосуванням комплексного підходу з «накопиченням» низки результатів, кожен з яких послідовно пов’язаний один з одним. Він передбачав такий процес і результати:

1. Первинний звіт
2. Звіт за результатами ситуаційного аналізу
3. Визначення інноваційних механізмів фінансування
4. Доопрацювання варіантів
5. Попередня версія техніко-економічного обґрунтування та виїзна нарада
6. Фінальна версія техніко-економічного обґрунтування
7. Розповсюдження звіту

У фінальній версії техніко-економічного обґрунтування були враховані зауваження і коментарі, отримані в ході офлайн-семінару, що відбувся в Києві 5 вересня 2024 року, та під час консультацій із заінтересованими сторонами, які були проведені в режимі онлайн та безпосередньо в Києві протягом вересня 2024 року.

[5] https://www.gichd.org/fileadmin/user_upload/INNOVATIVE_FINANCE_FOR_MINE_ACTION_NEEDS_AND_POTENTIAL_SOLUTIONS.pdf

1.5. Структура звіту

Структура цього звіту відповідає загальній структурі результатів проєкту. Останній розділ містить рекомендації щодо подальших кроків після доопрацювання варіантів та скорочення списку до двох продуктів:

- **Продукт 1:** Тематичні облігації, прив'язані до сталого розвитку (ТОПР) , що поєднують фінансування розмінування з переходом до сталого сільського господарства.
- **Продукт 2:** Державно-приватне партнерство, орієнтоване на результат (ДПП-ОР), що поєднує фінансування, концесії та гранти на розмінування з розвитком відновлюваної енергетики (сонячної).

У розділі 2 описано методологію і підхід, а саме проведення аналітичного вивчення матеріалів у поєднанні з консультаціями із заінтересованими сторонами, які проводились дистанційно а також в Україні. У розділі 3 («Ситуаційний аналіз») описано поточний масштаб і потребу в розмінуванні в Україні, а також поточну систему управління і структуру самого сектора протимінної діяльності.

У розділі 3 також дається стислий огляд поточних проблем, з якими стикається сектор протимінної діяльності, зокрема ті, які стосуються триваючих воєнних дій. Ця проблематика розглядається в контексті загальної політики та практики сектора протимінної діяльності. У останній частині третього розділу висвітлюються питання поточної ситуації з фінансуванням для України, зокрема збільшення під час консультацій кількості згадок щодо ймовірного «припинення» фінансування з 2026 року.

У розділі 4 представлено повний список варіантів інноваційного фінансування, які в принципі можуть бути використані. Було розглянуто 39 потенційних механізмів, десять з яких - це механізми зниження ризиків. Короткий опис кожного продукту наведений в Додатку А. У цьому розділі розглядається також критерії доопрацювання кожного описаного варіанта, які були застосовані до 29 продуктів і механізмів, які не пов'язані зі зниженбням ризиків. Остаточна оцінка для кожного з варіантів також включена разом з описом продукту в Додатку А.

Після доопрацювання варіантів було визначено три продукти для подальшого розгляду. Окрім описаних вище Продукту 1 і Продукту 2, був доданий третій продукт - «кредитний механізм на основі позики». В кінці четвертого розділу розкривається обґрунтування того, чому цей варіант не розробляється далі після консультацій із заінтересованими сторонами. У стислому викладенні це пояснюється браком розуміння стосовно очевидної відсутності попиту на такі варіанти фінансування на основі позики. Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР) планує провести дослідження для подальшого вивчення цього питання.

Водночас, під час доопрацювання варіантів було визначено глобальну програму попереднього фінансування як модель механізму фінансування протимінної діяльності, що має потенціал забезпечити підтримку сектора протимінної діяльності в Україні за рахунок додаткового фінансування. Однак, було підтверджено, що ні Україна, ні донори не виявили бажання створювати окрему українську модель попереднього фінансування. Було зауважено, що розробка глобального механізму попереднього фінансування вже ведеться, надаються також позики дрібним власникам, і тому в рамках цього дослідження цей варіант більше не розглядався.

У п'ятому розділі детально вивчаються і розробляються два вибраних продукти. Це детальний огляд кожного продукту, включно з операційною і фінансовою моделями. Оцінки витрат розраховано як на розробку, так і на впровадження моделей, у тому числі потенційний прибуток для приватного сектора, інвесторів та відшкодування витрат Урядом України. Розробка та техніко-економічне обґрунтування для обох моделей вимагали робочих припущень. У п'ятому розділі викладені припущення, що використовувалися для розгляду життєздатності моделі з можливістю подальшого доопрацювання і адаптації для розробки будь якого майбутнього продукту. Таким чином, варіанти представлені більше як індикативні моделі, а не повністю сформовані продукти.

У шостому розділі оцінюються ризики та потенційні заходи зменшення ризиків для кожного з двох продуктів, а в сьомому розділі розглядається готовність, а також наводиться детальний огляд

інформації щодо поточної зацікавленості та взаємодії із заінтересованими сторонами і нормативно-правові засади та законодавча база, від яких залежатиме подальша розробка кожної моделі.

У восьмому розділі наводиться порівняльний аналіз двох фінальних продуктів і зазначається, що розгляд кількох ключових факторів ризику та готовності для обох створює подібні сфери для подальшої роботи. У дев'ятому, останньому розділі, описано сім конкретних рекомендацій щодо потенційних подальших кроків, включно з напрямами потенційної донорської підтримки в розвитку інноваційного фінансування протимінної діяльності в Україні у прив'язці до сталого розвитку.

2. Методологія і підхід

Методологія

Це дослідження було проведене авторами у період з квітня до вересня 2024 року під загальним керівництвом менеджера програми ПРООН та лідера команди. Техніко-економічне обґрунтування розроблялось поетапно в такому порядку:

- Первинний звіт
- Звіт за результатами ситуаційного аналізу
- Визначення інноваційних механізмів фінансування
- Доопрацювання варіантів
- Попередня версія техніко-економічного обґрунтування та виїзна нарада
- Фінальна версія техніко-економічного обґрунтування
- Розповсюдження звіту

Методологія складається з двох основних підходів:

- **Аналітичне дослідження**. Передбачало інтенсивний перегляд наявної в публічному доступі інформації щодо фінансування протимінної діяльності, національних стратегій у сфері протимінної діяльності, потенційних інноваційних механізмів фінансування, поточної ролі МФО, інвесторів та інвестиційних груп і донорів в Україні
- **Взаємодія із заінтересованими сторонами**. Здійснювалася у формі поглиблених напівструктурованих інтерв'ю з ключовими заінтересованими сторонами з метою отримання інформації про розмінування, проблеми і виклики, поточні зусилля у розмінуванні та забезпеченні інноваційного фінансування, а також розуміння ролі, цілей, можливостей і загроз через суб'єктивне сприйняття ключовими суб'єктами взаємодії. Консультації проводилися протягом всього проєкту, завершуючись семінарами з особистою присутністю та остаточними консультаціями для розгляду попередньої версії тексту техніко-економічного обґрунтування і рекомендацій.

Підхід

Підхід до проведення дослідження був спрямований на те, щоб доповнити іншу роботу, що наразі ведеться у сфері пошуків варіантів інноваційного фінансування протимінної діяльності з метою забезпечення найбільш ефективної підтримки Уряду України, оптимального співвідношення ціни та якості для донорів проєкту та отримання додаткових переваг для сектора протимінної діяльності. Він намагався доповнити інноваційну фінансову співпрацю з Міністерством економіки, передбачену в рамках ширшої програми Женевського міжнародного центру гуманітарного розмінування (GICHD) з надання стратегічної підтримки і здійснення зусиль інших суб'єктів, спрямованих на підтримку фінансового середовища України для здійснення протимінної діяльності, наприклад Європейського банку реконструкції та розвитку (ЄБРР).

3. Ситуаційний аналіз

3.1. Характер і вплив забруднення вибухонебезпечними предметами

Характер і масштаб забруднення

Внаслідок повномасштабного вторгнення Україна стала однією з найбільш забруднених вибухонебезпечними предметами країн світу. Забруднення в Україні охоплює весь спектр вибухонебезпечних боєприпасів - від протипіхотних та протитранспортних мін до залишків касетних боєприпасів, ракет, мінометів, снарядів, ракет та саморобних вибухових пристроїв.

Хоча повний ступінь забруднення окупованих Росією частин країни невідомий, немає жодних сумнівів у тому, що Україна приєдналася до Афганістану, Камбоджі та Іраку як одна з найбільш забруднених країн світу. Оскільки війна триває, рівень забруднення лише зростатиме.

Було здійснено кілька ініціатив щодо кількісної оцінки масштабів забруднення на територіях, що знаходяться під контролем уряду України. Початкові оцінки в 174,000 км2 (30% території України) були переглянуті у бік зменшення, в основному через нетехнічне обстеження (далі - НТО). Станом на серпень 2024 року, за оцінкою Міністерства економіки України, 144,000 км2 землі потенційно забруднені вибухонебезпечними предметами та потребують певного рівня експертної оцінки чи обробки[6].

У період з лютого 2022 року до липня 2024 року в Україні були зареєстровані випадки підриву на мінах та інших вибухонебезпечних предметах, які торкнулися цивільного населення, що призвело до 673 поранень та 297 смертей[7]. За оцінками, 15% населення України сьогодні живуть в умовах ризику, пов'язаного з мінами та боєприпасами, що не розірвалися.

Основна проблема пов'язана з тим, що початкові оцінки забруднення включали всі райони, де велися бойові дії та потенційно могли бути забруднені. Справжній рівень забруднення, швидше за все, набагато нижчий від початкової оцінки, можливо, до 20%. Отримання точнішої картини забруднення через НТО є ключем до досягнення цієї мети, а дослідження є пріоритетом для уряду України.

Забруднення вибухонебезпечними предметами та сільське господарство

Точна картина забруднення пов'язана з пріоритетним завданням уряду щодо підтримки відновлення сільськогосподарського сектора України, який значно скоротився після повномасштабного вторгнення. До 2022 року Україна входила до десятки найбільших світових виробників та експортерів пшениці та олійних культур, а частка сільського господарства у національному експорті становила майже 50%. У червні 2024 року уряд України оголосив, що щорічні втрати валового внутрішнього продукту країни лише від забруднення сільськогосподарських земель вибухонебезпечними предметами становлять 11 млрд доларів США[8].

Вплив забруднення вибуховими боєприпасами на навколишнє середовище наразі невідомий, проте є областю, що розвивається і якій приділяється особлива увага в рамках протимінної діяльності та національної стратегії протимінної діяльності. Подальші дослідження необхідні для повного розуміння та визначення масштабів потреб у дезактивації від конкретних забруднювачів, які можуть виникнути внаслідок хімічного забруднення або забруднення вибухонебезпечними предметами, металами. Відновлення земель також може виявитися не менш, а то й більш дорожчим, ніж розмінування. Консультації показали, що уряд України розглядає можливість створення нових природоохоронних зон як один із методів вирішення проблеми довгострокового впливу забруднюючих речовин на продуктивність ґрунту та забруднених водних джерел.

[6] Дані з Національної платформи протимінної діяльності «Розмінуємо Україну» Міністерства економіки України https://demine.gov.ua/en; дата звернення: 20/08/2024.
[7] Дані з Національної платформи протимінної діяльності «Розмінуємо Україну» Міністерства економіки України https://demine.gov.ua/en/mine-victims/rights-of-victims; дата звернення: 20/08/2024.
[8] Виступ Першого віце-прем'єра, міністра економіки Юлії Свириденко на Берлінській конференції з відновлення України, червень 2024 року.

Виробництво зерна в Україні значно скоротилося. За даними служби моніторингу Міністерства сільського господарства США, прогнозоване річне виробництво пшениці у 2024/25 роках становитиме близько 21,6 млн. тонн порівняно з 33 млн. тонн у 2021/22 роках, тобто скоротиться на третину. Прогноз виробництва ячменю на 46% нижчий, ніж у 2012/22 році, і становить 5,3 млн тонн, а виробництво кукурудзи скоротиться трохи більше ніж на третину і становитиме 27,2 млн тонн у 2024/25 році[9].

Крім втрат для економіки України, наслідки війни та забруднення сільськогосподарського сектора України вибухонебезпечними предметами вплинули на глобальні ланцюжки поставок. Світові ціни на пшеницю зросли на 40-50% ще на початку повномасштабного вторгнення, а вартість таких товарів, як олія, пшениця та добрива в Африці, різко зросла[10]. За оцінками Міністерства економіки, на землях, забруднених вибухонебезпечними предметами, можна виробляти продовольство для 81 млн осіб[11].

Незважаючи на те, що НТО має життєво важливе значення і справедливо є пріоритетом для уряду України, також очевидно, що підтверджене забруднення включатиме густо заміновані поля в районах, де лінія фронту вкоренилася, особливо в районах на схід від Херсона та передових ліній на Донбасі.

3.2. Протимінна діяльність та виклики

Поточна ситуація у сфері протимінної діяльності

Станом на вересень 2024 року в Україні налічувалося 53 сертифіковані оператори протимінної діяльності включаючи некомерційних, комерційних операторів та великі міжнародні НУО протимінної діяльності. Інші оператори перебували у процесі сертифікації. Данська рада у справах біженців (DRC), Швейцарський фонд з протимінної діяльності (FSD) та організація HALO Trust були присутні до початку повномасштабного вторгнення, працюючи у відповідь на конфлікт 2014 року.

На координаційній конференції донорів наприкінці весни 2024 року Міністерство економіки зафіксувало, що в Україні працює 4,261 саперів, що на 670 більше, ніж у січні 2024 року, що робить Україну однією з найбільших у світі країн з розмінування. Стратегія України полягає у подальшому збільшенні потенціалу розмінування до 10,000 саперів до кінця 2024 року, особливо з акцентом на діяльність НТО.

Державна служба України з надзвичайних ситуацій (ДСНС) відповідає за «точкові» екстрені виклики, а також за негайне реагування на ракетні, безпілотні та інші удари далекого радіусу дії. ДСНС, яка підпорядковується Міністерству внутрішніх справ України, має багато регіональних відділень по всій країні.

У 2023 році та за перші чотири місяці 2024 року 19,000 км^2 землі були очищені або звільнені іншими способами та повернуті до продуктивного використання. У першому кварталі 2024 року уряд повідомив, що вже обстежено понад 20% від запланованих 512,000 гектарів, які мають бути обстежені протягом року.

Хоча даний прогрес у 2024 році був позитивним, за деякими оцінками, розмінування всіх забруднених земель в Україні може зайняти понад 700 років. Це свідчить не лише про важливість обстеження для виявлення ділянок, що потребують повного розмінування, а й про інновації та використання механічних інструментів для прискорення очищення та технічного обстеження, де це необхідно.

Українські державні структури, які займаються розмінуванням, неурядові організації та комерційні оператори неодноразово закликали збільшити кількість машин, аби прискорити технічне обстеження та розмінування. Тому Україна підтримує та заохочує розвиток обладнання для розмінування українського виробництва і активно виступає за те, щоб оператори та донори купували українське обладнання і підтримували економіку.

[9] https://ipad.fas.usda.gov/countrysummary/default.aspx?id=US
[10] https://www.wilsoncenter.org/blog-post/russia-ukraine-africa-food-security
[11] Виступ Першого віцепрем'єр-міністра України – Міністра економіки України на українській конференції донорів протимінної діяльності, квітень 2024 року

Робота в умовах триваючих воєнних дій

Було визначено, що робота в умовах триваючих воєнних дій становить ще один значний виклик для уряду України та сектора протимінної діяльності. Сучасне гуманітарне розмінування територій адаптувалося до складнощів сучасних конфліктів. Відображаючи резолюцію Генеральної Асамблеї ООН A/C.4/72/L.12, Міжнародні стандарти протимінної діяльності (МСПМД) передбачають, що «розмінування проводиться з гуманітарною метою та в районах, де активні бойові дії припинені».

Хоча багато пріоритетних районів обстеження та розмінування знаходяться на значній відстані від активних ліній фронту, розмінування все ще відбувається в умовах ширшого конфлікту, де удари з повітря на великій відстані залишаються нормою. Крім політичних міркувань, пов'язаних із розмінуванням, це має й практичні наслідки, особливо для страхування. Незважаючи на те, що Міністерство економіки створило національну систему страхування для заохочення бізнесу та інвестицій, більшість видів міжнародної протимінної діяльності потребують спеціального та дорогого індивідуального страхування.

Робота в рамках ширшого активного конфлікту також тягне за собою додаткові витрати на безпеку та непередбачені обставини для міжнародних та національних учасників. Тим часом призов до військової служби може позбавити Україну оперативних та управлінських експертів із протимінної діяльності, які є частиною наявного потенціалу, для підтримки військових зусиль. Незважаючи на наявність деяких винятків, призов до військової служби вносить невизначеність у роботу операторів протимінної діяльності.

Стратегії спільноти та корпорації

У зв'язку з необхідністю відновлення економічної продуктивності багато дрібних фермерів вирішили ризикнути орати або використовувати землі, на яких велися бойові дії. В результаті сталося багато нещасних випадків. Деякі великі сільськогосподарські компанії створили власні регульовані підрозділи протимінної діяльності в діалозі з урядом.

Однак, в умовах економічної необхідності також зростає нерегульований сектор протимінної діяльності що діє поза контролем національної влади. Крім ризику, пов'язаного з недотриманням національних стандартів, це посилює і без того складну проблему управління точною інформацією в рамках протимінної діяльності. Це також створює виклики для уряду України на національному та обласному рівнях у сферах страхування, відповідальності та кадастру (реєстрації земель).

3.3. Центр протимінної діяльності

Протимінна діяльність в Україні регулюється законом «Про протимінну діяльність в Україні», ухваленим парламентом у вересні 2020 року та підписаним президентом у грудні того ж року. Тим часом уряд України розробив та ухвалив Національну стратегію протимінної діяльності та Оперативний план, затверджені у червні 2024 року, які відповідають масштабам забруднення після повномасштабного вторгнення (див. далі).

Окрім потенціалу ДСНС у галузі реагування на надзвичайні ситуації, яка знаходиться у веденні Міністерства внутрішніх справ, наступні ключові державні суб'єкти та установи здійснюють нагляд за протимінною діяльністю в Україні:

- Загальну відповідальність уряду за протимінну діяльність покладено на Першого віце-прем'єра та міністра економіки, посаду якого, на момент написання, обіймала Юлія Свириденко, з підзвітністю Кабінету Міністрів.
- Центр гуманітарного розмінування (ЦГР, який також працює під назвою «Розмінуємо Україну»), підпорядковується заступнику Міністра економіки, посаду якого, на момент написання, обіймав Ігор Безкаравайний. Центр гуманітарного розмінування був створений у 2023 році, щоб доповнити існуючу архітектуру державних органів з протимінної діяльності та заповнити прогалини у розробці національної стратегії та політики, міжнародної координації і співробітництва. Центр керує розробкою національної стратегії протимінної діяльності та підготовкою статуту, який закріплює її у законодавстві. Він має консультативний орган, до якого входять директор Женевського міжнародного центру гуманітарного розмінування (GICHD) та посол Японії в Україні, який нині очолює координаційну групу донорів із протимінної діяльності. Донор за секторами Говард Г Баффет та Європейська комісія на старшому рівні також входять до складу Консультативного органу як два основні донори Центру.

- Наразі Національне агентство з питань протимінної діяльності (NMAA) очолюється Міністерством оборони України, як це передбачено законом, і включає інші міністерства, в тому числі освіти, охорони здоров'я та економіки. Він відповідає за координацію державного регулювання та планування протимінної діяльності. NMAA відповідає за забезпечення комплексного управління інформацією та ведення бази даних Системи управління інформацією у сфері протимінної діяльності (IMSMA)[12], контролю якості, а також сертифікацію та акредитацію операторів.

- Створено два оперативні центри протимінної діяльності: Центр гуманітарного розмінування у Харкові, який перебуває під керівництвом Міністерства внутрішніх справ, якому підпорядковується ДСНС та Центр протимінної діяльності у Чернігові під керівництвом Міністерства оборони і підпорядковується Державній службі спеціального транспорту. Обидва підрозділи тією чи іншою мірою відповідають за акредитацію, оперативне планування та постановку завдань, знешкодження вибухонебезпечних предметів та звітність IMSMA. Зберігаються деякі невідповідності та недостатня ясність у деяких функціях та обов'язках між двома регіональними органами та Національним агентством з питань протимінної діяльності (NMAA).

- Координаційну групу субкластера з протимінної діяльності очолює ПРООН і вона слугує основою для заходів з протимінної діяльності в межах кластерної системи ООН.

Національна стратегія протимінної діяльності

У 2023 році Україна розпочала розробку Національної стратегії протимінної діяльності, яка встановлює ключові цілі для реалізації протягом десятирічного періоду. Початковий проєкт стратегії був представлений у 2024 році після серії галузевих семінарів та участі у її розробці, а у червні 2024 року він був офіційно затверджений Кабінетом міністрів разом з оперативним планом її реалізації на перші три роки.

Стратегія передбачає трирічний цикл оновлення та встановлює наступні три стратегічні цілі:

- Повернення землі до продуктивного використання
- Захист людей від вибухонебезпечних предметів
- Зміцнення системи управління протимінною діяльністю

Оперативний план стратегії встановлює конкретні пріоритети на 2024 рік:

- Звільнення незабруднених земель та повернення їх у продуктивне використання
- Запуск державної програми компенсацій
- Розвиток потенціалу державних операторів протимінної діяльності
- Автоматизоване визначення пріоритетів під час постановки завдань
- Запуск ринку послуг з розмінування
- Вітчизняне виробництво обладнання для розмінування

3.4. Потреби та пріоритети в сфері розмінування

Нетехнічне опитування (НТО)

Як зазначено вище, початкове реагування на значну частину оціненого забруднення в Україні включатиме НТО для повторної оцінки та скасування територій, які ймовірно містять вибухонебезпечні предмети, що дозволить отримати точніші дані щодо підозрілих небезпечних зон (SHA) і підтверджених небезпечних зон (CHA). За прогнозами українського уряду, близько 13,000 км2 (5-10% забрудненої території) вимагатимуть технічного обстеження, а близько 9,000 км2 (2-8%) – проведення робіт із розмінування.

12 IMSMA – це Система управління інформацією у сфері протимінної діяльності, яка використовується більшістю країн світу для управління забрудненням та очищення земель (обстеження та розчищення) у секторі протимінної діяльності.

Пріоритети очищення земель

Центр протимінної діяльності встановлює пріоритетні категорії землекористування, які потребують обстеження та/або очищення для повернення до продуктивного використання. Сюди входять:

- Інфраструктура життєзабезпечення (електро-, водо-, газо- та теплопостачання)
- Житлові райони
- Транспортна інфраструктура
- Об'єкти критичної інфраструктури
- Сільськогосподарські землі

На додаток до цих невідкладних пріоритетів національна стратегія протимінної діяльності визнає необхідність вирішення проблеми забруднення лісових та водних ресурсів. Визнається також вплив вибухонебезпечних предметів на довкілля. Можливо, деякі землі не вдасться повернути до початкового землекористування і їх краще перепрофілювати, хоча плани вирішення цієї проблеми вимагатимуть додаткової інформації про масштаби, тип і вплив фізичних наслідків і наслідків забруднення.

Методи пріоритезації

План роботи в рамках національної стратегії ставить завдання автоматизувати постановку завдань із очищення земель та визначення пріоритетів, використовуючи дані про забруднення та економічний вплив. Міністерство економіки планує розробити інструмент індексу економічної пріоритетності, який на сьогодні підтримує Інститут глобальних змін Тоні Блера, і який можна використовувати для ранжування окремих земельних ділянок щодо їх економічного впливу на основі довоєнного економічного виробництва.

Поряд із супутниковими знімками та картуванням, на основі штучного інтелекту, даних про забруднення вибухових боєприпасів, передбачається, що дані повинні надійти в автоматичну систему визначення пріоритетів, що поєднує безліч потоків даних. У ході консультацій, проведених у рамках даного дослідження, було висловлено деякі побоювання з приводу автоматизації та необхідності збереження суджень у процесі визначення пріоритетів.

3.5. Заінтересовані сторони та підтримка потенціалу

Зацікавлені в протимінній діяльності сторони

Заінтересовані сторони в Україні можна поділити на вісім груп:

- Уряд України та незалежні органи
- Структури ООН в Україні
- Уряди, які підтримують та уряди-донори
- Багатосторонні банки розвитку (MDB) та Міжнародні фінансові організації (МФО)
- Фінансові інституції (ФІ) приватного сектора
- Корпоративні підприємства
- Організації протимінної діяльності (НУО та комерційні)
- Інші організації, що займаються підтримкою потенціалу та дослідженнями

Створення національного ринку

Як докладно описано в інших частинах цього звіту, ключове прагнення уряду України до розмінування передбачає створення національного сектора ринку. Це прагнення спрямоване на забезпечення балансу між задоволенням невідкладних гуманітарних потреб і підтримкою реконструкції та відновлення економіки.

Це включає створення національного ринку для розробки та виробництва обладнання для розмінування, засобів виявлення та засобів індивідуального захисту. Це є відходом від status quo у більшості секторів протимінної діяльності, які зазвичай залежать від імпорту технічного обладнання. Вітчизняне виробництво має потенціал для зміцнення сектора протимінної діяльності країни, якщо воно пов'язане з національними стандартами, які відображають передову міжнародну практику.

Підтримка потенціалу

Масштаби нового зараження після повномасштабного вторгнення та швидка ескалація оперативного потенціалу для реагування чинили тиск на національну інфраструктуру розмінування. Консультації виявили фактори тиску щодо управління інформацією, ясності щодо процесу та термінів визначення завдань і акредитації. Нова стратегія протимінної діяльності спрямована на вирішення цих питань.

Інші ключові матеріали та підтримка потенціалу надаються Женевським міжнародним центром гуманітарного розмінування (далі – GICHD), зокрема в галузі управління інформацією (включно з IMSMA), підтримки розробки національної стратегії протимінної діяльності та архітектури координації. GICHD також надає індивідуальну підтримку українському Центру протимінної діяльності, у тому числі з питань національного та міжнародного дипломатичного скликання та представництва, а також застосування інноваційних моделей фінансування.

Тим часом ПРООН пропонує низку послуг з підтримки інституційного потенціалу в рамках свого країнового офісу, у тому числі в галузі стратегічного розвитку, інституційної реформи, освіти з питань небезпеки вибухонебезпечних предметів (спільно з ЮНІСЕФ), допомоги жертвам та подальшого розвитку низки інноваційних моделей фінансування, які можуть бути застосовані в Україні.

Крім того, у рамках системи ООН Всесвітня продовольча програма (ВПП) і Продовольча та сільськогосподарська організація (FAO) розробили спільну ініціативу з Міністерствами економіки та аграрної політики. Проєкт спрямований на те, щоб пов'язати відновлення сільського господарства безпосередньо з протимінною діяльністю та використовувати інновації у сільському господарстві для підвищення рівня реабілітації і стійкості.

3.6. Фінансування та майбутні потреби

Поточні фінансові зобов'язання

Міністерство економіки заявляє, що станом на травень 2024 року воно отримало зобов'язання щодо фінансування в період з 2022 по 2027 рік на суму понад 700 млн доларів США. З них, за даними Landmine Monitor 2023, у 2022 році Україна отримала 162 млн. доларів США міжнародного фінансування з протимінної діяльності, що склало 20% глобального фінансування протимінної діяльності в тому році. Хоча офіційні дані за 2023 рік ще не опубліковані, дані про публічно оголошені зобов'язання донорів свідчать про збільшення фінансування України у 2023 році.

Міжнародна конференція донорів з питань гуманітарного розмінування у жовтні 2023 року, організована урядом Хорватії, зібрала близько 500 млн. євро у вигляді зобов'язань від 34 різних держав. Ці цифри збігаються з оцінками Світового банку – близько 397 млн. доларів США лише на 2023 рік. Очікується, що на наступній конференції донорів, яка запланована у Швейцарії на жовтень 2024 року, будуть прийняті додаткові зобов'язання та оптимізовані процеси надання допомоги.

Новаторські ініціативи у сфері фінансування

Уряд України також запустив державну систему компенсацій для фермерів, щоб вони могли отримати кредит на 80% від вартості очищення їхніх земель. Після проведення пілотного тендеру у 2023 році, у 2024 році запустили більш масштабну систему, в рамках якої уряд зобов'язується покрити 20% внеску фермерів на очищення з 80% державного фінансування. Тендер проводиться на конкурентній основі через онлайн-сервіс державних закупівель ProZorro.

На підтримку цієї ініціативи у державному бюджеті на 2024 рік виділено 3 млрд. грн. На момент написання звіту не було зрозуміло, наскільки ця ініціатива сприйнята фермерами; консультанти проведуть консультації із заінтересованими сторонами для оцінки попиту на такі кредитні структури. Тим часом, у рамках пакетів підтримки, що надаються нині Міністру економіки GICHD та ПРООН, передбачається проведення інноваційних заходів щодо визначення питань фінансування та нарощування потенціалу.

Поточні та майбутні потреби у фінансуванні

Згідно з Швидкою оцінкою потреб щодо розвитку 3 (RDNA3) Світового банку, запущеною у березні 2024 року, потреба у фінансуванні очищенні земель в Україні становить 34,6 млрд дол. Це менше, ніж 37 млрд дол. США у 2022 році, в основному за рахунок застосування НТО, яке скоротило площі, що потребують технічного обстеження та очищення. Це призвело до скорочення видатків на 3 млрд дол. Обстеження цих районів, що коштувало приблизно 20 млн доларів США, показує економічну ефективність швидкого і точного обстеження.

У RDNA3 пропонується наступне орієнтовне розбиття загального кошторису витрат на очищення земель:

- НТО та картування: для проведення детального обстеження та картування забруднених територій необхідно 50-200 млн дол.
- Технічне обстеження: потрібно приблизно 8,95 млрд дол.
- Очищення: за оцінками, на комплексне очищення потрібно 25,5 млрд дол.

Ці цифри включають витрати на обладнання, навчання, оперативні витрати та підтримку постраждалих. Цифри, представлені в Швидкій оцінці потреб щодо розвитку 3 (RDNA3), розуміються як широкі оцінки, які можуть бути уточнені на основі більш детального аналізу оновлених даних про мінну небезпеку, а також в рамках поточного НТО. Додаткові фактори, що визначають витрати, також згадувалися в швидкій оцінці, включають:

- Обладнання і технології: необхідне сучасне обладнання для розмінування, вартість якого обчислюється мільярдами доларів.
- Навчання та нарощування потенціалу: розвиток місцевої бази експертів та інституційного потенціалу передбачає значні інвестиції у програми навчання та постійне підвищення кваліфікації.
- Навчання з попередження ризиків від вибухонебезпечних предметів (EORE): кампанії з підвищення обізнаності населення та освітні програми вимагають значного фінансування для забезпечення ефективності та поширення.
- Підтримка постраждалих: медичне обслуговування, реабілітація та послуги з підтримки постраждалих потребують значних фінансових витрат.

Поточні зміни у сфері фінансування

Як зазначалося вище, під час підготовки даного техніко-економічного обґрунтування постійно проводилися консультації із заінтересованими сторонами. У ході реалізації проєкту було отримано нові матеріали, зокрема, від донорів уряду та заінтересованих сторін. На момент написання звіту кілька заінтересованих сторін повідомили про переконливі ознаки скорочення державних грантів протимінної діяльності в Україні з 2026 року.

Водночас кілька заінтересованих сторін, які займаються оперативною діяльністю, відзначили труднощі у наборі, підготовці та утриманні оперативного персоналу, особливо чоловіків. Призов до військової служби був одним із ключових факторів, поряд з обмеженнями на гнучкість персоналу, який міг переміщатися у різні точки країни. Деякі заінтересовані сторони наголосили на проблемах, пов'язаних із освоєнням будь-якого великого припливу фінансування, а також з плануванням можливого скорочення донорських контрактів з 2026 року.

4. Варіанти інноваційного фінансування та їх доопрацювання

4.1. Повний список варіантів інноваційного фінансування

В рамках цього проєкту було вивчено широкий спектр інноваційних фінансових механізмів, які потенційно могли б стати частиною продуктів для прискорення розмінування в Україні у короткостроковій, середньостроковій та довгостроковій перспективах. Дослідження та консультації виявили широкий спектр потенційних механізмів та інструментів, а також широкий спектр способів їх використання для створення індивідуальних продуктів.

Довгий список із 39 механізмів був складений. Під час створення повного списку з 39 механізмів десять з яких пов'язані з ризиком потенційного ринкового продукту, були застосовані наступні критерії відбору:

- Механізм додає елемент інноваційного фінансування протимінної діяльності в Україні, іншими словами він станом на зараз не є частиною офіційної допомоги в цілях розвитку Міжнародної допомоги з розвитку (ODA) для сектора протимінної діяльності в Україні; та не є частиною поточної чи очікуваної благодійної діяльності або громадського збору коштів для протимінної діяльності в Україні.
- Механізм може діяти сам по собі або відігравати ключову роль у складі ширшого продукту, що включає змішані варіанти та зниження ризику.
- Є всі підстави вважати, що цей механізм може бути адаптований до потреб та умов в Україні.
- Механізм відповідає Національній стратегії протимінної діяльності.
- Механізм може відповідати існуючій нормативно-правовій базі в Україні. Довгий список механізмів представлений у Додатку А до цього звіту.

Класифікація механізмів

39 потенційних механізмів були згруповані у шість наступних категорій:

- **Державне фінансування (9):** Механізми, які повністю залежать від державного фінансування чи забезпечення або коли це становить основну частину життєздатності продукту.
- **Приватне фінансування (15):** механізми, які в основному формуються приватним сектором та ринками інвесторів у рамках нормативно-правової бази донорів та уряду України.
- **Змішане фінансування (4):** Механізми, що включають елементи державного (урядового) фінансування та приватного сектора, що передбачають дохідність для інвесторів, яка може змінюватись в залежності від схильності до ризику і може включати мотив або стимул для інвестицій у соціальні та екологічні наслідки.
- **Податки та збори (1):** Механізми, засновані на обов'язковому державному податку або зборі з певних товарів, операцій або послуг в Україні, які призначені для суспільних чи соціальних благ, у разі розмінування.
- **Зниження ризиків державного фінансування (1):** механізми, призначені в першу чергу для зменшення ризику на продукцію, що використовує державні гарантії або пільги, у тому числі через багатосторонні механізми, що здійснюються за рішенням уряду.
- **Зниження ризиків приватного фінансування (9):** механізми, призначені в основному для зниження ризику щодо продуктів з використанням недержавних та комерційних гарантій або пільг.

Механізми були класифіковані за «статусом», тобто за загальним рівнем впровадження механізму у сферу протимінної діяльності в Україні чи на глобальному рівні, або в подібному секторі чи контексті. Ось ці три

- **Впроваджуються (5):** ініціативи, які вже розробляються для протимінної діяльності в Україні або в глобальному масштабі для протимінної діяльності чи перебувають на просунутому експериментальному етапі або більше в аналогічному секторі чи контексті.
- **Опробовані в інших місцях (32):** Механізми, які стали частиною успішного проєкту чи продукту в аналогічному секторі чи контексті, яких торкнулися конфлікт та нестабільність.
- **Неопробовані (2):** механізми, які ще не стали частиною порівняльного успішного пілотного проєкту чи проєкту в порівняльному контексті, однак мають потенціал для підвищення цінності в Україні і тому можуть заслуговувати на подальше вивчення.

Доопрацювання варіантів

Тридцять із 39 варіантів, виключаючи механізми зменшення ризику, були оцінені за такими критеріями, де максимальна оцінка – 40 балів.

№	Назва	Шкала
1	Потенціал впливу на протимінну діяльність в Україні	0 = Відсутній чи незначний вплив 1 = Низький вплив або висока невизначеність 2 = Помірний вплив на протимінну діяльність 3 = Сильний вплив на протимінну діяльність 4 = Дуже сильний вплив на протимінну діяльність
2	Масштаб фінансових можливостей	0 = Мінімальний масштаб мобілізованих чи заощаджених ресурсів у порівнянні з поточними потребами 1 = Потенціал для мобілізації невеликої кількості ресурсів. Приблизно менше 1% від поточних потреб 2 = Потенціал для мобілізації чи економії помірного обсягу ресурсів. Приблизно 1-5% від поточних потреб 3 = Потенціал для мобілізації чи економії великої кількості ресурсів. Приблизно 5-15% від поточних потреб у фінансуванні 4 = Потеціал для мобілізації чи економії дуже значного обсягу ресурсів, що перевищує 15% від нинішньої потреби у досягненні суттєвого ефекту для програми фінансування протимінної діяльності
3	Який термін реалізації рішення?	0 = Довгий, 5 років і більше 2 = Середній, від 1 до 5 років 4 = Короткий, до 1 року
4	Чи підтверджено рішення політичною готовністю в Україні?	0 = Ні 1 = Низький рівень підтримки 2 = Помірний рівень підтримки 3 = Високий рівень підтримки 4 = Дуже високий рівень підтримки
5	Чи достатньо широка підтримка з боку потенційних міжнародних урядових партнерів?	0 = Ні 1 = Низький рівень підтримки 2 = Помірний рівень підтримки 3 = Високий рівень підтримки 4 = Дуже високий рівень підтримки
6	Чи достатньо широка підтримка серед потенційних інвесторів приватного сектора?	0 = Ні 1 = Низький рівень підтримки 2 = Помірний рівень підтримки 3 = Високий рівень підтримки 4 = Дуже високий рівень підтримки
7	Чи достатньо сильна зацікавленість Багатосторонніми банками розвитку (MDBs) і Фінансовми інституціями у сфері розвитку (ФІР)?	0 = Ні 1 = Низький рівень підтримки 2 = Помірний рівень підтримки 3 = Високий рівень підтримки 4 = Дуже високий рівень підтримки
8	Чи основні фінансові ризики адекватно враховані (наприклад, валютний курс, відсутність інвесторів)?	0 = Ні, залишається високий рівень ризику 2 = Помірний рівень ризику 4 = Так, низькі залишкові ризики

№	Назва	Шкала
9	Політична спроможність та ймовірність успіху	0 = Практично немає шансів на успіх у теперішніх умовах. Комерційно неспроможний (якщо це застосовно) 2 = Низька ймовірність успіху через високий політичний та соціальний опір чи серйозні оперативні або технічні бар'єри. Обмежена комерційна спроможність (якщо це застосовно) 4 = Помірна ймовірність успіху через обмежену політичну та соціальну підтримку чи відомі оперативні або технічні бар'єри. Обмежена комерційна спроможність (якщо це застосовно). Обмежений успіх, можливість відтворення чи масштабування у порівнянних умовах 6 = Висока ймовірність успіху. Достатня політична та соціальна підтримка. Комерційно спроможний (якщо це застосовно). Оперативні проблеми можна вирішити. Відповідний успіх, можливість відтворення чи масштабування у порівняльних контекстах 8 = Дуже висока ймовірність успіху. Широка політична та соціальна підтримка і надійна комерційна спроможність (якщо це застосовно). Жодних оперативних проблем. Високий рівень чи очікування успіху, можливість відтворення чи масштабування у порівняльних контекстах

Результати оцінки

Оцінка показала, що хоча багато механізмів можуть потенційно застосовуватися до протимінної діяльності в Україні, вони різняться з точки зору ймовірності успіху, впливу та масштабування.

Вісім із «непов'язаних зі зниженням ризиків» механізмів досягли або перевищили пороговий бал у 20. На Рисунку 1 нижче показані результати кожної з восьми моделей, у порядку зростання результатів і вказівки на ті області, де вони вже «перебувають у процесі здійснення» (див. нижче).

Механізм фінансування	Шкала	«Перебувають у процесі здійснення»
Забезпечене боргове зобов'язання/кредитне зобов'язання	23	Ні
Кредитування протимінної діяльності	25	**Так**
Перенаправлення відсотків від заморожених активів Росії	25	Ні
Державні приватні інвестиції власників землі	26	**Так**
Партнерські зв'язки між державним та приватним секторами, що ґрунтуються на конкретних результатах	29	Ні
Облігації, пов'язані зі стійким розвитком	29	Ні
Облігації сталого розвитку	29	Ні
Механізм попереднього фінансування	30	**Так**

Рис. 1: Фінансові механізми, що мають понад 20 балів.

Три механізми, які «перебувають у процесі здійснення», вже знаходяться на стадії розробки чи реалізації в Україні. Вони включають компенсаційну схему уряду України, що пов'язують позику та земельні інвестиції уряду, згадані вище. Тому варіанти «Кредитування протимінної діяльності» та «Приватні інвестиції власників землі» не були розглянуті для подальшого моделювання в рамках цього проєкту, щоб уникнути дублювання та реалізовувати інновації.

Незважаючи на те, що консультації із заінтересованими сторонами знаходяться в процесі здійснення, вони показали високий рівень невизначеності щодо попиту на кредитні продукти серед дрібних фермерів. Дослідження та консультації також виявили, що Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР) вивчає можливість проведення дослідження для оцінки спроможності цього конкретного варіанта. Це включає більш глибоке розуміння явної відсутності попиту на схеми серед дрібних землевласників.

Тим часом, попереднє фінансування здійснюється за допомогою глобальної моделі. Бажання України взяти участь та відігравати провідну роль у розробці глобального механізму попереднього фінансування було відзначено на круглому столі з цієї теми, що відбувся у травні 2024 року. Участь у зустрічі взяли представники Міністерства економіки України на рівні заступників міністрів.

У червні 2024 року на Конференції з реконструкції України у Берліні Перший заступник прем'єр-міністра та Міністр економіки висловив бажання, щоб Україна брала участь у розробці цього глобального механізму попереднього фінансування. Із заяв та ширших консультацій стало зрозуміло, що застосування механізму попереднього фінансування протимінної діяльності в Україні має бути частиною ширшої глобальної системи. Україна не прагне створення окремої моделі для України.

Доповідь GICHD та Symbio Impact, згадана вище у цій доповіді, підсумовує, як протимінна діяльність може створити глобальну модель механізму попереднього фінансування на основі Міжнародного фінансового фонду для імунізації (IFFIm). Такий фонд, діючи у партнерстві з донорами та Світовим банком, міг би забезпечити залучення та виділення до 2 мільярдів доларів США на рік для фінансування протимінної діяльності, включаючи реагування на нові надзвичайні ситуації та завершення роботи у країнах, які не є пріоритетними одержувачами донорських коштів.

На Рис. 2 підсумовується інформація про структуру діяльності та фінансові потоки IFFIm, згадані в доповідях GICHD та компанії «Symbio Impact».

Рис. 2: Структура діяльності та фінансові потоки IFFIm. *Джерело:* Gavi and IFFIm(2023)[13]

Тим часом, на Діаграмі 3 нижче показано, як довгострокові зобов'язання донорів протягом 20 років можуть забезпечити залучення щонайменше 200 мільйонів доларів США на рік протягом восьми років. Для цілей моделювання попередньо вкладені кошти були представлені як постійні протягом восьми років. У реальності рівні фінансування та випущені облігації можуть коливатися з року в рік, але кінцевий результат має бути стабільним попереднім фінансуванням, яке країни, що постраждали від мін, можуть використовувати для прискорення очищення земель, ніж це було б за інших обставин. Хоча модель показує, як попереднє фінансування може забезпечити стабільне фінансування в розмірі близько 200 мільйонів доларів США на рік для сектора протимінної діяльності, вона також має потенціал для масштабування і наразі досліджується на рівні в десять разів більшим (2 мільярди доларів США на рік).

Мільйони доларів США, Зобов'язання донорів, Випущені облігації.

Рис. 3: Модель попереднього фінансування як інноваційне фінансування для очищення земель. (Наслідки GICHD/Symbio).

[13] https://iffim.org/document/iffim-resource-guide

Компанія «Symbio Impact» продовжує працювати з GICHD, дипломатичною спільнотою та іншими заінтересованими сторонами над створенням глобального механізму попередньої доставки протимінних матеріалів. GICHD також співпрацює з Ініціативою фінансування протимінної діяльності (MAFI), щоб підтримати уряд України в його залученні до глобальної моделі, а також у створенні національних систем управління для нагляду за виплатами коштів, що надходять до України в рамках глобального фонду.

Тим часом кілька інших моделей отримали відносно високі оцінки в аналізі, але не були визнані життєздатними для подальшого впровадження. Рисунок 4 нижче підсумовує ці моделі та обґрунтовує їх виключення з подальшого, більш детального аналізу та моделювання в рамках цього дослідження:

	Обґрунтування виключення з подальшого аналізу
Державні інвестиційні фонди	Створення Українського державного інвестиційного фонду малоймовірне з огляду на поточний економічний стан України. Вкрай малоймовірно, що вона зможе капіталізувати такий фонд, взявши додаткові борги.
Фонди громадського фінансування	Як форма каталізуючого обігового фінансування для громад, ці фонди мають потенціал, але не на великому масштабі. Вони все ж можуть бути корисними або відтворюваними на дуже локальному рівні чи в інших місцях, а також потенційно можуть стати підкомпонентом державно-приватного партнерства, орієнтованого на результати (ДПП-ОР).
Перенаправлення заморожених російських активів	На момент написання звіту G7 оголосила про план використання відсотків заморожених російських активів для покриття відсотків за позикою у розмірі 50 млрд доларів США. Ця модель є надзвичайно складною і вимагає юридичних рішень у кількох юрисдикціях, де зберігаються заморожені активи. Дослідження показало, що успіх здебільшого залежить від міжнародної політичної волі та юридичних зусиль за межами України. Тож у рамках цього проєкту неможливо розробити модель протимінної діяльності в Україні.

Рис. 4: Модель отримала оцінку нижче 20, але була визначена як «потенційно цікава для майбутнього».

4.2. Фінансові механізми, включені до скороченого списку

На етапі уточнення варіантів було визначено три механізми для подальшого детального аналізу та моделювання, якщо це доцільно та можливо. Вони включали поєднання кредитного механізму, боргового інструменту на основі стійких облігацій, а також державно-приватного партнерства, орієнтованого на результати (ДПП-ОР). Обґрунтування для подальшого розвитку було засноване на наступних аргументах на момент відбору:

Відібрані моделі для подальшої реалізації	Можливе застосування у сфері протимінної діяльності в Україні
1. **Кредитний механізм**: Забезпечене боргове зобов'язання / кредитне зобов'язання	Мета продукту — забезпечити портфель кредитів із зниженим рівнем ризику, що надається через місцеві банки дрібним фермерам для сільськогосподарських заходів та протимінної діяльності шляхом сек'юритизації відповідних кредитних портфелів. Активи виводяться з балансу банків і об'єднуються в пул активів. Цей процес є вигідним для місцевих банків, оскільки він дозволяє зменшити обсяг активів на їх балансі, знижуючи зобов'язання та надаючи можливість надавати більше кредитів, ніж це було б можливе з точки зору ризикового обліку. Ця модель могла б доповнити кредитний механізм, який вже реалізується для власників земель в Україні.
2. **Продукт, заснований на боргових зобов'язаннях:** тематичні облігації, прив'язані до сталого розвитку (ТОПР)	Комбінуючи компоненти «використання коштів» облігацій сталого розвитку із тематичними облігаціями, прив'язаними до сталого розвитку (ТОПР), можна розробити облігацію ТОПР, яка буде сприяти розмінуванню поряд із досягненням сталих екологічних результатів. Уряд або Багатосторонній банк розвитку (MDB) можуть випустити облігацію, відсоткові ставки якої будуть прив'язані до досягнення конкретних результатів у галузі розмінування та сталого розвитку (соціального чи екологічного), як ось покращення використання земель через регенеративне сільське господарство та більш екологічно чисті методи розмінування. Такий підхід міг би залучити інвесторів, які прагнуть отримати як фінансовий прибуток, так і позитивні екологічні та соціальні наслідки.
3. **Державно-приватне партнерство, орієнтоване на результати (ДПП-ОР)**	Державно-приватне партнерство, орієнтоване на результати (ДПП-ОР), має потенціал для подолання бар'єрів між національними урядовими структурами, донорами та організаціями, які працюють як у секторі протимінної діяльності, так і поза ним (наприклад, у енергетиці чи сільському господарстві), шляхом узгодження інтересів і стимулів. Цю модель можна застосувати в Україні для адаптації маргінальних земель або земель, які більше не придатні для їх первісного використання, наприклад, через розбудову інфраструктури відновлювальної енергетики. Інвестори енергетичних компаній можуть бути готові фінансувати протимінні роботи в обмін на право власності на землю та додаткові виплати через гранти, пільги та виплати, орієнтовані на результати.

Рис. 5: Короткий опис продукту та обґрунтування вибору для подальшої розробки

5. Аналіз та моделювання

Підхід

Як зазначено в Розділі 4, три моделі були визначені для подальшого аналізу та моделювання. Це включало кредитний механізм на основі позики (Collateralised Loan Obligation), борговий інструмент, що поєднує облігації сталого розвитку та тематичні облігації, прив'язані до сталого розвитку (ТОПР), а також державно-приватне партнерство, орієнтоване на результати (ДПП-ОР).

Подальший і більш докладний аналіз було спрямовано на виявлення та розвиток наступних областей:

- Ступінь, до якого подальший аналіз і розробка інноваційного фінансового механізму є можливою та/або доцільною на даний момент.
- Чи, і якщо так, то як цей механізм можна перетворити на продукт, який міг би генерувати додаткові кошти для розмінування в Україні, одночасно підтримуючи більш широкі стратегії та пріоритети уряду України?
- Перешкоди та можливості для розвитку механізму.
- Фінансова модель, яка може підтримувати цей продукт, включаючи часові рамки та масштаб повернення інвестицій.
- Масштабованість та ширше застосування продукту.
- Ризики та готовність, що мають відношення до подальшого розвитку продукту.
- Рекомендації щодо політики для наступних кроків.

Розділи 5A та 5B нижче містять докладний аналіз та моделювання для тематичної облігації, прив'язаної до сталого розвитку (ТОПР) (Продукт 1) та державно-приватного партнерства, орієнтованого на результати (ДПП-ОР) (Продукт 2). Інші розділи цього звіту присвячені розгляду ризиків, готовності, порівняльного аналізу та рекомендацій.

Облігації, забезпечені кредитами (CLO)

Продукт, заснований на CLO, відібрано для подальшого аналізу. Він набрав більше 20 балів, але з 23 був найнижчим серед кваліфікаційних механізмів. Він набрав високий бал, оскільки базується на моделях, які були перевірені в інших місцях, і було оцінено, що, в принципі, він може залучити додаткові кошти з активів, що перебувають на балансі.

Проте продукт базується на додаткових кредитних механізмах в Україні, що здебільшого стосуються дрібних фермерів. Як зазначено вище, існує значна невизначеність щодо попиту на існуючі кредити для дрібних фермерів, що є запланованою областю подальшого дослідження Європейським банком реконструкції та розвитку (ЄБРР).

Консультації з заінтересованими сторонами в рамках цього проєкту показали, що є небажання розпочинати розробку ще одного кредитного механізму, орієнтованого на дрібних фермерів, до отримання результатів ширшої запланованої роботи, спрямованої на розуміння очевидного дефіциту попиту.

Отже, облігація, забезпечену кредитами, не була змодельована далі, і ресурси були зосереджені на розгляді інших двох продуктів у межах можливостей проєкту, його ресурсів та часу.

5a Облігації, прив'язані до сталого розвитку

5.1. Вступ та обґрунтування

Облігація — це форма боргового цінного паперу або фінансового інструменту, який є позикою, наданою інвестором позичальнику з метою досягнення його цілей. Облігації зазвичай випускаються урядами чи корпораціями. Коли інвестори купують облігації, вони фактично надають позику позичальнику в обмін на відсотки за ставкою, зазвичай нижчою, ніж ставка по банківському кредиту, без необхідності позичальнику віддавати право власності чи частку капіталу.

У типовій облігації купон (відсотки) виплачуються періодично на номінальну вартість інвестиції (основну суму). Коли облігація досягає терміну погашення, основна сума повертається інвестору. Терміни погашення облігацій можуть варіюватися, як і ставки купонів. Для інвесторів облігації можуть забезпечити регулярні виплати відсотків і запропонувати меншу волатильність порівняно з акціями.

Інвестиції з вищим рівнем ризику зазвичай мають вищі ставки купонів, тоді як інвестиції з нижчим рівнем ризику, такі як облігації, випущені урядом, мають нижчі ставки купонів. Витрати на інвестиції з вищим рівнем ризику також можуть бути знижені за допомогою заходів із «зниження ризиків», таких як гарантії, які можуть забезпечити повернення до 75% основної суми інвестора у разі дефолту позичальника.

Облігації можуть мати різні форми, зокрема ті, що продаються зі знижкою (тобто мають зменшену ставку купону) для досягнення соціальних або екологічних цілей. Дослідження, проведене GICHD та Symbio Impact, яке було опубліковано на початку 2024 року, описало, як облігації можуть бути використані для поєднання розмінування з аграрними результатами в країнах, постраждалих від мін[14].

У наведеній схемі описано потенційну структуру облігації для протимінної діяльності та сільського господарства:

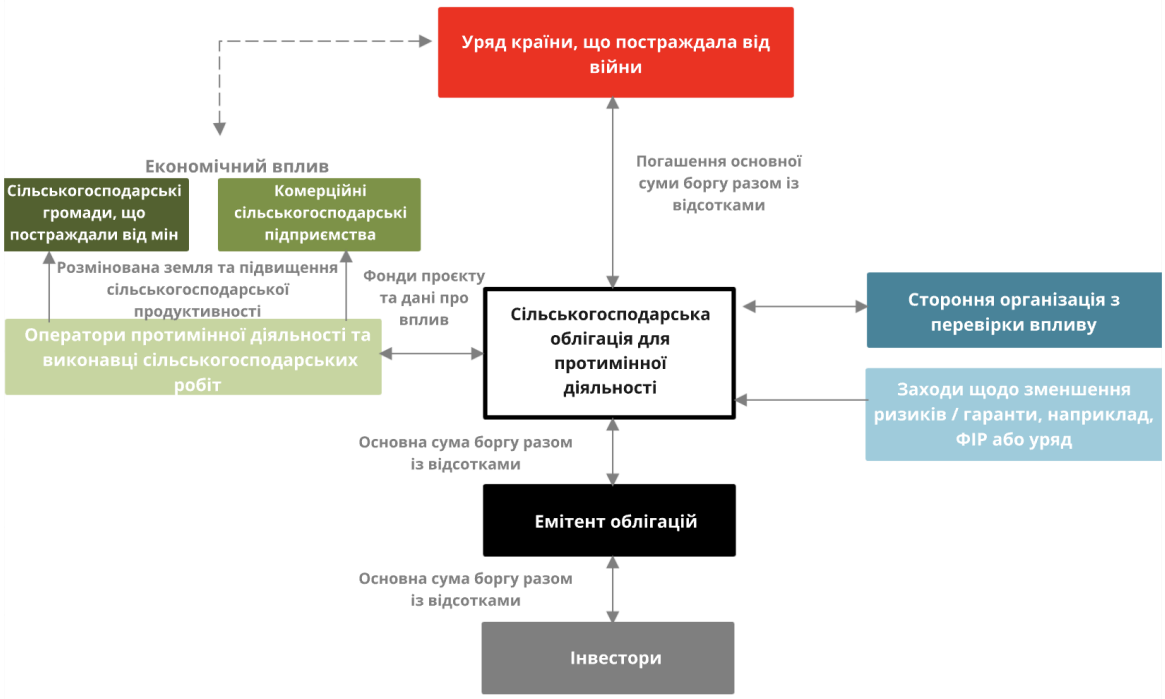

Рис. 6: Структура облігації для протимінної діяльності та сільського господарства. *Джерело:* GICHD/Symbio Impact Ltd[15]

[14] https://www.gichd.org/publications-resources/publications/innovative-finance-for-mine-action-needs-and-potential-solutions
[15] https://www.gichd.org/publications-resources/publications/innovative-finance-for-mine-action-needs-and-potential-solutions

Описаний тут фінансовий продукт, базується на пропозиції щодо облігації для протимінної діяльності та сільського господарства, розробленій GICHD та Symbio Impact, але перетворює її на «Тематичну облігацію, прив'язану до сталого розвитку» (ТОПР), випущену урядом України або Міжнародною фінансовою організацією (IFI) від імені України. Це реалізує потенціал, виявлений на етапі «удосконалення варіантів» як для облігацій сталого розвитку, так і для ТОПР, при цьому облігація, випущена державою, дозволяє ТОПР використовувати переваги обох інструментів. Як облігації сталого розвитку, так і ТОПР є борговими інструментами, які мають спільні елементи в контексті мотивації сталого розвитку, але існують важливі відмінності в тому, як вони функціонують, зокрема у способі використання коштів та умовах повернення для інвесторів.

Облігації сталого розвитку

Облігації сталого розвитку — це інструмент з фіксованим доходом, який поєднує зелені, блакитні облігації (що мають екологічний або кліматичний фокус) та соціальні проєкти. Вони є продуктом з категорії «використання коштів», що означає, що мета використання коштів повинна відповідати певним критеріям допустимості.

Допустимий зелений компонент не є вичерпним списком, але може включати проєкти, пов'язані з відновлювальною енергією, енергоефективністю, запобіганням забрудненню та контролем, екологічно сталим управлінням живими природними ресурсами та використанням земель, охороною наземної та водної біорізноманітності, чистим транспортом, сталим управлінням водними ресурсами та стічними водами, адаптацією до змін клімату, циркулярною економікою, екоефективними проєктами та зеленими будівлями.

Тим часом соціальний компонент може бути спрямований на надання та/або просування доступної інфраструктури, доступу до основних послуг, доступного житла, створення робочих місць, забезпечення продовольчої безпеки, а також на соціально-економічний розвиток і надання можливостей для підвищення рівня життя. Важливо зазначити, що соціальний компонент не є тим самим, що й «соціальні облігації з впливом», які є механізмом «платежів за результатами», пов'язаним з досягненням конкретних результатів, на відміну від боргового фінансового продукту.

Облігації сталого розвитку випускаються на основі «фіксованого доходу», що означає, що купон (відсоток), який отримує інвестор, є заздалегідь визначеним у рамках структури облігації і встановлюється на основі очікуваного попиту з боку інвесторів. До складу облігацій також можуть бути включені компоненти для зниження ризиків, що стимулюють інтерес інвесторів і/або пропонують нижчі ставки відсотків на купон облігації.

Зелені або інші облігації сталого розвитку зазвичай мають нижчий купон/відсоткову ставку, оскільки відповідають зростаючому попиту інвесторів на вкладення з екологічним і соціальним впливом. Це часто називається «зеленою премією» або «Greenium», що може становити 0,1 базового пункту (bps, одиниця вимірювання у фінансах, що описує зміни відсоткових ставок, де один bps дорівнює 0,01% номінальної вартості облігації).

Облігації можуть бути випущені корпоративними підприємствами, міжнародними фінансовими установами або державами. Керівні принципи надаються Міжнародною асоціацією ринків капіталу (ICMA)[16]. Хоча вони не є обов'язковими, вони забезпечують основу для гарантій, зокрема щодо використання зовнішнього моніторингу для перевірки виконання умов.

Прикладом є зелені та облігації сталого розвитку, випущені Міністерством фінансів України в липні 2021 року на суму 1,25 млрд євро. Як продукт з категорії «використання коштів», кошти, залучені від цих облігацій, були спрямовані на фінансування або рефінансування проєктів, що відповідають Рамковій програмі зелених облігацій та облігацій сталого розвитку України. Це включало проєкти з відновлювальної енергії, покращення енергоефективності, сталого управління водними ресурсами та відходами, чистого транспорту, а також ініціативи, спрямовані на покращення соціальної інфраструктури, включаючи охорону здоров'я та освіту.

[16] https://www.icmagroup.org/sustainable-finance/the-principles-guidelines-and-handbooks/sustainability-bond-guidelines-sbg

Тематичні облігації, прив’язані до сталого розвитку (ТОПР)

Тематичні облігації, прив’язані до сталого розвитку (ТОПР) подібні за своєю суттю до облігацій сталого розвитку, оскільки вони прив'язані до досягнення покращень у вирішенні екологічних та соціальних проблем. Вони відрізняються від облігацій сталого розвитку у двох ключових аспектах:

По-перше, ТОПР не є облігаціями з категорії «використання коштів». Інакше кажучи, їх випуск не пов'язаний з конкретними та заздалегідь визначеними діяльностями, а з цілями сталого розвитку емітента. По суті, ТОПР — це боргові зобов'язання, які емітент бере на себе для досягнення або підвищення своїх амбіцій у галузі сталого розвитку (як екологічного, так і соціального впливу). По-друге, ТОПР не є продуктом з фіксованим доходом для інвестора. Вартість купону може «зростати» (вищі виплати купонів) або «знижуватися» (нижчі виплати), залежно від виконання емітентом своїх цілей сталого розвитку (недосягнення цілей та їх досягнення відповідно). Інакше кажучи, інвестор отримує вигоду від штрафу для емітента за недосягнення цілей сталого розвитку. Подібно до облігацій сталого розвитку, ICMA розробила необов'язкові рекомендації щодо керівних принципів випуску ТОПР[17]. Це включає встановлення, моніторинг та перевірку ключових показників ефективності (КПЕ), що є особливо важливим, коли вартість купону пов'язана з результатами виконання цілей сталого розвитку.

ТОПР можуть бути випущені корпоративними підприємствами, причому їхні показники ефективності будуть пов'язані з корпоративними стратегіями сталого розвитку та цілями компанії. Наприклад, МХП (Миронівський Хлібопродукт), велика українська аграрна компанія, випустила облігації на суму 350 мільйонів доларів США у 2020 році. Ці облігації пов'язані з корпоративними цілями сталого розвитку, включаючи зменшення викидів парникових газів, збільшення використання відновлювальних джерел енергії та сприяння сталим аграрним практикам. Вартість купону прив'язана до корпоративної ефективності щодо досягнення цих цілей.

ТОПР також можуть бути випущені державами. Коли ТОПР випускається державою, уряд може вирішити спрямувати кошти на реалізацію національних стратегій сталого розвитку, фактично перетворюючи їх на сталу облігацію із змінною ставкою доходу для інвесторів, залежно від досягнення ключових показників ефективності (КПЕ).

ТОПР для протимінної діяльності та сільського господарства

Основна ідея ТОПР, запропонованих для протимінної діяльності в Україні, полягає в тому, що кошти будуть залучені через випуск облігацій, кошти від яких будуть використані на поєднання робіт з обстеження та розмінування вибухонебезпечних предметів, а також на конкретні проєкти сталого розвитку, які безпосередньо пов'язані з національними стратегіями України.

Облігація матиме характеристики стандартних ТОПР, тобто показники сталого розвитку уряду стимулюють фінансові та/або структурні характеристики облігації. Водночас застосування відповідних ключових показників ефективності (КПЕ) забезпечить виконання бажаних результатів протимінної діяльності та визначених заходів сталого розвитку.

Прив'язка купону до Принципів облігацій, прив’язаних до сталого розвитку (ТОПР), розроблених ICMA, створить «інструмент, орієнтований на результат» з цілями, які вимірюються за допомогою заздалегідь визначених КПЕ, а також оцінюються за заздалегідь визначеними цільовими показниками ефективності сталого розвитку (SPT). Невиконання цілей призведе до «збільшення» ставки купону, а досягнення цілей може призвести до «зменшення» ставки.

Подібним чином, узгодження облігації з Керівними принципами ICMA для зелених та соціальних облігацій та Принципами Керівництва для облігацій сталого розвитку, згаданими вище, дасть інвесторам впевненість, що кошти будуть спрямовані на протимінну діяльність та досягнення цілей сталого розвитку.

[17] https://www.icmagroup.org/sustainable-finance/the-principles-guidelines-and-handbooks/sustainability-linked-bond-principles-slbp/

5.2. Обсяг та фокус

Протимінна діяльність та відповідні сектори для застосування тематичних облігацій, прив'язаних до сталого розвитку (ТОПР) для розмінування в Україні

Протимінна діяльність має вроджений соціальний вплив, усуваючи загрозу для життя та здоров'я, зменшуючи страх смерті або травм від вибухонебезпечних предметів та забезпечуючи рівний доступ до працевлаштування. У випадку сільськогосподарських земель, розмінування може або повернути недоступні землі до продуктивного використання, або створити безпечний доступ для адаптивного сільського господарства чи перепрофілювання менш продуктивних сільськогосподарських земель для інших цілей сталого розвитку. Протимінна діяльність також має вроджений позитивний вплив на навколишнє середовище, оскільки воно усуває металеве та вибухонебезпечне забруднення ґрунтів, що дозволяє здійснювати захист навколишнього середовища безпечно, де це необхідно.

Протимінна діяльність також може мати негативний вплив на навколишнє середовище, наприклад, викликаючи порушення ґрунту та деградацію його структури, видалення «покривної рослинності», яка сприяє біорізноманіттю, утриманню води та секвестрації вуглецю, а також видалення ліній дерев, які допомагають запобігати ерозії ґрунту.

Заходи для вирішення, балансування або виправлення негативних екологічних аспектів протимінної діяльності можуть бути включені в параметри тематичних облігацій, прив'язаних до сталого розвитку (ТОПР). Це можна досягти таким чином, щоб не вимагати перенаправлення наявних коштів на обстеження та розмінування на екологічне відновлення. Це не розглядається детальніше в рамках цього техніко-економічного обґрунтування.

Ще одним соціальним аспектом протимінної діяльності є її потенціал забезпечувати стале та регулярне працевлаштування, зокрема через надання робочих місць та розвиток навичок. Водночас тематична облігація, прив'язана до сталого розвитку (ТОПР), має потенціал для створення значного фінансування як для протимінної діяльності, так і для сільськогосподарських заходів сталого розвитку, базуючись на спільній меті підвищення безпеки, соціального впливу, сталості та економічної продуктивності земель в Україні.

Ініціативи сталого розвитку для України, які поєднують екологічну взаємодоповнюваність із розмінуванням, можуть включати наступне:

i. **Сталий розвиток сільського господарства.** Сюди можуть входити сталі сільськогосподарські практики, зокрема перехід до органічного землеробства, нульовий обробіток ґрунту, відновлення лісосмуг для зменшення ерозії або більш ефективне використання водних ресурсів.

ii. **Збереження природи та захист біорізноманіття.** Облігації можуть фінансувати проєкти, спрямовані на збереження природних ландшафтів та біорізноманіття України. Це включає зусилля з лісовідновлення, захист водно-болотних угідь та охорону видів, які перебувають під загрозою зникнення.

iii. **Відновлювальна енергетика.** Кілька урядових стратегій спрямовані на збільшення частки енергії в Україні, що отримується з відновлювальних джерел, зокрема сонця, вітру та біомаси. Облігації вже були випущені для фінансування великих сонячних електростанцій на півдні України, що сприяє досягненню цілей країни у сфері відновлювальної енергетики.

iv. **Енергетична ефективність будівель.** Облігації можуть бути використані для покращення енергетичної ефективності в житлових та громадських будівлях. Проєкти можуть включати встановлення енергоефективних вікон, ізоляцію та модернізацію опалювальних систем, що допомагають зменшити викиди парникових газів і знизити витрати на енергію.

v. **Відновлення міської інфраструктури.** Облігації можуть бути використані для відновлення енергоефективного доступного житла, а також для більш стійкого та сталого міського планування.

vi. **Стала міська інфраструктура.** Облігації вже були використані для модернізації міської інфраструктури в Києві та Львові. Це включає розробку сталих транспортних систем, таких як електричні автобуси і трамваї, а також оновлення систем водопостачання та управління відходами.

vii. **Проєкти переробки відходів у енергію.** Це включає будівництво об'єктів, які перетворюють відходи на електричну енергію та тепло, зменшуючи залежність від викопних палив і зменшуючи обсяги відходів на звалищах.

viii. **Переробка.** Проєкти можуть сприяти покращенню інфраструктури переробки та просуванню практик кругової економіки, таких як розробка підприємств з відновлення ресурсів та програм для зменшення пластикових відходів.

ix. **Розвиток сільських територій.** Ініціативи можуть підтримувати проєкти, спрямовані на покращення умов життя, таких як сільська інфраструктура або розвиток локальних відновлювальних джерел енергії для сільських територій.

Області фокусу для оцінки доцільності тематичних облігації, прив'язаних до сталого розвитку (ТОПР):

Відновлювальна енергетика, зокрема сонячна енергія, і потенційно в поєднанні з іншими ініціативами з відновлення, є життєздатним варіантом для тематичної облігації, прив'язаної до сталого розвитку (ТОПР). Це може бути більш застосовним варіантом сталого розвитку для малопродуктивних земель або земель з обмеженою сільськогосподарською цінністю. Однак, це розглядається в рамках державно-приватного партнерства на основі результатів (ДПП-ОР) у Продукті 2.

Тим часом, протимінна діяльність є стійкою діяльністю. Воно запобігає травмам, створює робочі місця, повертає забруднені землі до продуктивного використання та може надавати можливості жінкам, меншинам та маргіналізованим громадам, серед інших напрямків. Тому це відповідає кільком критеріям відповідно до керівних принципів ICMA і може мати прості ключові показники ефективності (КПЕ), прив'язані до операційних результатів, найпростіше у вигляді земель, які повертаються до продуктивного використання через обстеження та розмінування.

ТОПР з аграрним компонентом може мати КПЕ, пов'язаний з широкими критеріями відповідності стійкому сільському господарству. Для цілей цього дослідження продукт моделюється виключно на конкретному застосуванні переходу до органічної зимової пшениці в поєднанні з переходом до практики «нульового обробітку ґрунту». Визнається, що могли бути змодельовані інші культури (наприклад, інші зернові або помідори), а також могли бути оцінені інші сталі сільськогосподарські практики, такі як мінімальна обробка ґрунту (mini-till), половинна оранка (half-till) , крапельне зрошення.

В цілому, обґрунтування для фокусування на переході до органічного землеробства та практиці «нульового обробітку ґрунту» для виробництва зимової пшениці як основи для моделювання цього продукту є таким:

- Поточний фокус більшості протимінної діяльності зосереджений на сільськогосподарських землях.
- На конференції з відновлення України в червні 2024 року в Берліні Перший віце-прем'єр-міністр та Міністр економіки України заявила, що вартість контамінації сільськогосподарського валового внутрішнього продукту складає 11 мільярдів доларів США на рік. Відновлення та покращення сільськогосподарського виробництва і національних доходів є ключовим компонентом економічної стратегії України.
- Більшість поточної діяльності з розмінування здійснюється в сільських громадах, багато з яких могли б отримати вигоду від збільшення прибутку та/або відновлення сільського господарства.
- Зосередження на виробництві пшениці, в принципі, може збільшити прибутки для фермерів та уряду України, одночасно сприяючи продовольчій безпеці та стратегіям сталого розвитку України.
- Покращення продуктивності та доходів може компенсувати втрату доходу від сільськогосподарських земель, які не можна буде повернути до продуктивного використання в короткостроковій або середньостроковій перспективі.
- Органічні та безоранкові підходи мають потенціал для збільшення доходів у середньостроковій перспективі, водночас підвищуючи стійкість сільського господарства в довгостроковій перспективі.
- Зимова пшениця становить 95% від загального виробництва пшениці в Україні, а також 70-80% від загального експорту зернових.
- Оскільки обробіток ґрунту та екскавація при розмінуванні є схожими видами діяльності, переваги зберігання вуглецю від методів без обробітку ґрунту на більших площах можуть компенсувати вуглецевий слід, що утворюється внаслідок діяльності з розмінування, у випадках, коли неможливо уникнути порушення ґрунтової структури для безпечного розмінування відповідно до міжнародних стандартів.

Органічне землеробство найкраще відоме своєю практикою вирощування сільськогосподарських культур без використання синтетичних хімікатів, таких як пестициди, гербіциди, фунгіциди чи добрива. Наприклад, органічні добрива використовуються замість синтетичних хімікатів для збагачення ґрунту поживними речовинами, що допомагає підтримувати здоров'я ґрунту, сприяє мікробіологічному різноманіттю і покращує здатність ґрунту утримувати воду та поживні речовини.

Підтримка та покращення здоров'я ґрунту і сприяння біорізноманіттю також є ключовими компонентами органічного землеробства. Це можна досягти в поєднанні зі зменшеним оранням (див. далі) або посівом покривних культур, які допомагають захищати екосистеми, зберігати воду та зменшувати забруднення.

Використання генетично модифікованого насіння заборонено в органічному землеробстві, а бренд «органічний» пов'язаний з регулярним процесом сертифікації. Перехід до органічного землеробства зазвичай займає три роки, при цьому органічні практики повинні бути впроваджені протягом перших років без можливості використовувати органічну марку.

Органічне землеробство може призвести до зниження врожайності та, залежно від застосовуваних практик, вищих витрат на працю. Насіння зазвичай дорожче, а також є витрати, пов'язані з сертифікацією. Однак органічна пшениця має ринкову премію, що пов'язана з зростаючим попитом на органічну продукцію. Органічні методи сільського господарства також можуть запобігти поступовому погіршенню родючості сільськогосподарських земель, що з часом знижує їхню продуктивність.

«Оранка» відноситься до сільськогосподарської практики перевертання шару ґрунту перед посадкою насіння для контролю бур'янів та залишків попереднього врожаю. Це завдає шкоди структурі ґрунту та мікробіологічному різноманіттю, може збільшити рівень ерозії ґрунту, знижує здатність ґрунту утримувати воду та збільшує обсяг виведення як поживних речовин, так і забруднювачів з ґрунту у водні шляхи через «стічні води». Оранка також піддає вуглець у ґрунті впливу кисню в атмосфері, що призводить до утворення вуглекислого газу і, таким чином, збільшує викиди парникових газів.

Зусилля щодо зменшення негативних наслідків оранки за допомогою існуючих технологій включають «мінімальний обробіток ґрунту». Це зменшує пошкодження ґрунту, зменшуючи кількість «проходів» і пошкоджень, зосереджуючи оранку тільки в тих місцях, де це необхідно.

Тим часом, метод «нульового обробітку ґрунту» повністю виключає обробку ґрунту, наприклад, шляхом використання технологій, таких як сівалки. Окрім позитивного ефекту від зменшення пошкодження ґрунту, технології також можуть бути поєднані з просторовим картуванням для підвищення точності та зменшення витрат насіння. Для того щоб бути ефективним, нульова обробка ґрунту часто поєднується з чергуванням культур та використанням покривних культур або мульчуванням, як органічних альтернатив, для контролю за збільшенням кількості бур'янів, замінюючи потребу в більших обсягах гербіцидів.

Подібно до переходу на органічне землеробство, нульова обробка ґрунту може призвести до зниження врожайності на перших етапах, поки ґрунт адаптується до нових практик. Це також передбачає початкові витрати на обладнання, наприклад, сівалки. Однак, в цілому, підвищення родючості ґрунту та стійкості культур, покращене управління водними ресурсами, приносять довгострокові переваги, знижуючи витрати на добрива та паливо для сільськогосподарської техніки. Важливо, що це значно знижує споживання палива та витрати.

Рис. 7: Органічне землеробство та нульовий обробіток ґрунту як частина сталого сільського господарства.

5.3. Робочі припущення та обмеження моделі тематичних облігацій, прив'язаних до сталого

Робочі припущення щодо сільського господарства

Консультації з широким колом кінцевих користувачів сільськогосподарської продукції або громад були поза межами цього дослідження. Так само аграрна життєздатність знаходилася поза межами цього аналізу. Однак, цілеспрямована консультація відповідно до методології дослідження підтвердила припущення авторів, що було б неправильно просто припустити, що існуватиме ринок для коштів від ТОПР, пов'язаних з переходом до органічного землеробства та нульового обробітку ґрунту.

Консультації також підтвердили, що нульова обробка ґрунту може бути не відповідною практикою для деяких сільськогосподарських місць, а також, що заінтересовані сторони можуть бачити користь у застосуванні однієї або обох цих варіантів чи інших форм сталого сільського господарства. Ключовою темою, що виникла в результаті взаємодії із заінтересованими сторонами, було те, що рішення мають бути специфічними для конкретних локацій і повинні розроблятися в партнерстві з власниками землі та сільськогосподарськими підприємствами. Також було виявлено, що неправильне застосування таких сталих перехідних практик або їх використання в невідповідних місцях може призвести до низки недоліків або додаткових витрат.

Хоча ця модель не передбачає, що перехід до сталого сільського господарства має відбуватися на землях, постраждалих від мін, витрати не включають додаткові витрати, пов'язані з відновленням таких земель, щоб вони стали придатними для переходу, наприклад, необхідність вирівнювання полів, видалення кратерів або відновлення живоплотів. Також визнається, що існує більш складний набір факторів витрат, які можуть впливати на тенденції сільськогосподарських ринків та ціни на культури, особливо під час триваючого конфлікту.

Консультації з експертами та заінтересованими сторонами показали різноманітні погляди на обсяг земель, необхідних для здійснення життєздатного проєкту регенеративного сільського господарства в Україні. Деякі експерти, з якими проводили консультації, зазначили, що 25 тисяч гектарів буде достатньо для життєздатної площі, тоді як інші порадили, що це обмежить потенційні локації та кількість компаній, які можуть бути залучені. Індикативний продукт змодельований на ділянках площею 12,5 тисяч гектарів для цілей оцінки потенційної реалізації продукту.

Припущення щодо витрат на розмінування

Витрати на розмінування варіюються в залежності від місця розташування та завдання, зокрема від рівня, типу та характеру забруднення. Однак, орієнтовна вартість розмінування необхідна для розгляду потенційного застосування тематичної облігації, прив'язаної до сталого розвитку (ТОПР). Уряд України оцінив, що середня вартість розмінування складає від 1,000 до 1,500 доларів США за гектар[18].

Для оцінки тематичної облігації, прив'язаної до сталого розвитку (ТОПР), вартість розмінування визначена на середньому рівні у 1,250 доларів США за гектар. Як зазначено вище, припускається, що діяльність з розмінування не обмежена оптимальними локаціями для сталого сільськогосподарського переходу і може проводитися в будь-якому місці відповідно до пріоритетів уряду.

Припущення щодо облігацій

Тим часом аналіз ринку та консультації показали, що мінімальний масштаб випуску тематичної облігації, прив'язаної до сталого розвитку (ТОПР), становитиме 250 мільйонів доларів США. Модель оцінює тематичну облігацію, прив'язану до сталого розвитку (ТОПР), на цю суму. Перехід до органічного землеробства та нульового обробітку ґрунту зазвичай досягається протягом двох-трьох років. Для обережності в моделюванні припущено, що перехід займе три роки. Термін погашення облігації складає десять років, що означає, що інвестори (власники облігацій) повинні отримати повернення своєї основної інвестиції через 10 років з дати випуску.

[18] Ціна розраховується відповідно до «Методичних рекомендацій щодо обчислення вартості гуманітарних робіт з гуманітарного розмінування» (Наказ Міністерства економіки від 12 квітня 2024 року № 9180) або інших примірних методик, визначення очікуваної вартості предмета закупівлі, затверджених Уповноваженим органом, де земля категорії 1 оцінюється в 41,838 UAH (приблизно 1,000 доларів США), категорія 2 — в 50,494 гривень (приблизно 1,200 доларів США), а категорія 3 — в 59,151 гривень (приблизно 1,500 доларів США). Дані надано Міністерством економіки. Конверсії здійснені на основі курсу обміну за серпень 2024 року.

5.4. Операційна модель

Огляд моделі

Ця модель базується на облігації на суму 250 мільйонів доларів США терміном на десять років, де 50% виділяється на перехід до сталого сільського господарства, а 50% — на розмінування, з урахуванням відповідних КПЕ для кожного компонента. Модель зосереджена на двосторонньому переході до органічного виробництва та нульового обробітку ґрунту для озимої пшениці протягом трьох років, при цьому рентабельність інвестицій розглядається протягом 25 років (що є порівнянним часовим проміжком з ДПП-ОР).

Як зазначено нижче, багато витрат на перехід мають широкі варіації, при цьому вартість розмінування також значно змінюється залежно від місця та типу забруднення. Модель тому подається як орієнтовна, з перспективою подальшого вивчення її життєздатності, а також удосконалення, що детальніше розглядається в Розділі 5.6.

Поєднання/розділення місць для переходу до сільського господарства та розмінування

При розробці моделі консультації підтвердили, що не буде доцільно обмежувати компонент сталого сільського господарства лише земельними ділянками, які потребують розмінування, або землями, що перебувають у процесі розмінування чи нещодавно були розміновані. Обмеження таким чином могло б позбавити економії на масштабах, необхідних для того, щоб сталий сільськогосподарський сектор приносив прибуток, одночасно затримуючи вплив цього переходу на сталу сільськогосподарську діяльність. Також може бути нереалістично знайти земельні ділянки потрібного розміру, які потребують розмінування, є доступними та придатними для переходу до сталого сільського господарства.

Тому модель припускає, що перехід до сталого сільського господарства та розмінування не обов'язково мають відбуватися на одних і тих самих ділянках або фермах. Однак це не виключає можливості, що це може відбутися, якщо контекст буде сприятливим для обох процесів і якщо існуватиме попит та потенціал для рентабельності інвестицій.

Продукт, викладений тут, слід розглядати з точки зору того, як ТОПР може генерувати кошти для розмінування та сталого сільського господарства таким чином, щоб це приносило вигоду обом, включаючи через генерування доходів та залучення інвестицій з боку приватного сектора. Це не слід вважати конкретною пропозицією для реалізації в такій формі.

Перехід до органічного сільського господарства

Як зазначено вище, перехід до органічного вирощування пшениці відбуватиметься протягом трьох років і включатиме початкові витрати та витрати на перехід, зокрема можливі початкові втрати врожайності. Консультації та дослідження показують широкий діапазон потенційних витрат на перехід, основні з яких наведені нижче:

- **Витрати на сертифікацію.** Це стосується подачі заявки, інспекції та сертифікації, а також щорічної сертифікації. Витрати будуть залежати від сертифікаційного органу та розміру території, що сертифікується. Оцінки вартості коливаються від 3 тис. до 15 тис. доларів США протягом трьох років, що є додатковими витратами в межах ширшої моделі.
- **Витрати на перехід ґрунту.** Витрати на підготовку ґрунту можуть становити від 50 до 150 доларів США за гектар. Для ділянки площею 12,5 тис. гектарів це створює діапазон від 625 тис. до 1,9 млн доларів протягом трьох років.
- **Початкове зниження врожайності.** Органічна пшениця ймовірно матиме меншу врожайність протягом перших двох-трьох років, потенційно на 10-20% менше.
- **Насіння.** Органічне насіння зазвичай дорожче за звичайне насіння. Органічне насіння, ймовірно, призведе до додаткових витрат у розмірі від 10 до 15 доларів США за гектар.
- **Добрива та боротьба з шкідниками.** Природні добрива та боротьба з шкідниками можуть коштувати більше, ніж традиційні методи, з орієнтовним діапазоном витрат від 100 до 200 доларів США за гектар протягом трьох років при поєднанні з органічними насінням.
- **Навчання та обладнання.** Фермери та працівники, ймовірно, потребуватимуть навчання органічним методам ведення сільського господарства. Це може коштувати від 5,000 до 25,000 доларів США для ділянки площею 12,5 тис. гектарів, залежно від місця та постачальника. Також може знадобитися додаткове обладнання.

Загальні початкові витрати на адаптацію та перехід можуть становити від 1,25 млн до 4,5 млн доларів США протягом перших трьох років для ділянки площею 12,5 тис. гектарів.

Потенційне збільшення доходів від переходу на органічне землеробство

Після перехідного періоду витрати на органічне виробництво залишатимуться вищими, але в принципі повинні компенсуватися вищою ринковою ціною на органічну пшеницю. Наприклад:

- Звичайна пшениця може давати 5 тонн з гектара, в той час як органічна пшениця, ймовірно, матиме на 10%-20% менший врожай, що зменшить врожай на 0,5-1 тонни/га до 4-4,5 тонн з гектара.
- Вища ринкова ціна на органічну пшеницю може бути від 50 до 100 доларів США за тонну, що вище за звичайну ціну 250 доларів США за тонну для звичайної пшениці (з огляду на внутрішній ринок, з можливістю ще більшої премії на експортному ринку).
- Однак вищі витрати, пов'язані з органічним виробництвом, такі як сертифікація, органічні насіння та добрива/контроль бур'янів, можуть становити від 100 до 200 доларів США на гектар.
- Якщо звичайний пшениця дає врожай 5 тонн з гектара і продається за 250 доларів США за тонну, валовий прибуток становитиме 1,250 доларів США за гектар. З середніми витратами на виробництво 500 доларів США на гектар, чистий прибуток складе 750 доларів США на гектар.
- Тим часом, якщо органічна пшениця дасть менший врожай 4,5 тонни/га, але за вищою ринковою ціною 350 доларів США/тонну, валовий прибуток складе 1,575 доларів США/га. Застосовуючи вищу виробничу вартість 650 доларів США/га, чистий прибуток складе 925 доларів США/га.
- Коли це масштабується на 12,5 тис. гектарів виробництва, щорічний чистий прибуток збільшується на 2,2 млн доларів США після трьох років переходу на органічне виробництво.

Типи пшениці	Вартість	Врожай/га (т)	Ціна/тонна (доларів США)	Чистий прибуток/га (доларів США)	12,5 тис. га прибуток на рік (доларів США)
Звичайна пшениця	500/га	5.0	250/тонна	750/га	9,4 млн
Органічна пшениця	650/га	4.5	350/тонна	925/га	11,6 млн
Збільшення валового річного прибутку через перехід на органічне виробництво після 3 років становить 2,2 млн доларів США.					**2,2 млн**

Окрім широких змінних у вартості, зазначених вище, існують також значні змінні, пов'язані з ціною пшениці як товару на внутрішньому та експортному ринках, фактичним врожаєм, інфляцією, що впливає на вартість виробництва, та життєздатністю експорту.

Загалом, перехід на органічне виробництво після початкового перехідного періоду має потенціал для збільшення прибутку та оподатковуваних доходів, підвищення стійкості ланцюга постачання, а також досягнення впливу на сталий розвиток.

Адаптація до системи нульового обробітку ґрунту

Так само, як і перехід на органічне виробництво, адаптація до нульового обробітку ґрунту може спричинити зниження врожайності в перші роки адаптації, а також потребуватиме навчання. Однак це не передбачає сертифікаційного процесу та витрат, пов’язаних із переходом на органічне виробництво. Нульовий обробіток також може бути пов’язаний із витратами на покривні культури або мульчу, але найбільше – на обладнання, таке як сівалки.

Фактори витрат включатимуть таке:

- **Витрати на обладнання та навчання.** Перехід на систему нульового обробітку ґрунту вимагатиме початкових інвестицій у нову сільськогосподарську техніку, які можуть становити від 50,000 до 150,000 доларів США, а також додаткових, хоча й відносно незначних, витрат на навчання.
- **Можливе зниження врожайності.** Припускаючи, що перехід до системи нульового обробітку ґрунту

відбувається одночасно з переходом на органічне виробництво, яке вже знизило врожайність на 15%, подальше зниження врожайності на 15% через адаптацію до системи нульового обробітку ґрунту може коштувати додатково 2,5 млн доларів США на рік протягом перших трьох років (на основі цін на органічну продукцію, зазначених вище).

- **Покривні культури та боротьба з шкідниками**. Витрати на насіння покривних культур та боротьбу з шкідниками будуть найбільшими в перший рік. Загальна вартість покривних культур, обладнання та навчання оцінюється в межах від 1 до 3 млн. доларів США.

Загальна вартість переходу до системи нульового обробітку ґрунту для ділянки площею 12,5 тис. гектарів у поєднанні з переходом на органічне землеробство може становити від 3,5 до 5,5 млн. доларів США, при цьому найбільші витрати припадатимуть на перший рік на закупівлю обладнання.

Фактори потенційного збільшення прибутку після переходу

Фактори, які можуть призвести до збільшення прибутку, можуть включати наступне:

- **Витрати на працю.** Перехід до системи нульового обробітку ґрунту без органічного землеробства може знизити витрати на працю завдяки скороченню часу, який персонал витрачає на оранку та посів. Однак поєднання переходу на органічне землеробство з системою нульового обробітку ґрунту може не призвести до змін у витратах на працю через необхідність використання органічних добрив та методів боротьби з бур'янами. Тому це не враховується під час моделювання.
- **Заощадження на паливі.** Система нульового обробітку ґрунту зазвичай зменшує споживання пального на 10-30%. Якщо витрати на традиційне паливо складають від 50 до 100 доларів США за гектар на рік, перехід до системи нульового обробітку ґрунту може зекономити приблизно від 7,5 до 22,5 доларів США за гектар порівняно з середніми витратами. Це становить від 94,000 до 88,000 доларів США на рік для площі 12,5 тис. гектарів.
- **Збереження води.** Система нульового обробітку ґрунту може знизити витрати на зрошення, покращуючи збереження води. Після трирічного перехідного періоду, поліпшення структури та родючості ґрунту, зменшення ерозії та підвищення стійкості можуть призвести до збільшення врожайності на 5-10%. Збільшення врожайності на 7,5% від 4,5 т органічної пшениці з ціною на ринку 350 доларів США за тонну може призвести до збільшення вартості врожаю на 118 доларів США на гектар.

Для ділянки площею 12,5 тис. гектарів це може призвести до додаткових 1,5 млн доларів США щорічного валового доходу завдяки системі нульового обробітку ґрунту.

Поєднаний щорічний приріст прибутку після переходу на органічне землеробство та систему нульового обробітку ґрунту

Як зазначено вище, існує велика кількість змінних і факторів витрат, що беруть участь у процесі. Індикативна модель вартості, що використовує медіанні точки та обережну оцінку, вказує на наступне:

- Перехід до органічного землеробства та системи нульового обробітку ґрунту протягом трьох років на ділянці площею 12,5 тис. гектарів має інвестиційну вартість 12,25 млн доларів США. Це включає передбачуване зниження врожайності під час переходу.
- Після трьох років спостерігається збільшення прибутку на 1,32 млн доларів США на рік.

5.5. Фінансова модель

Огляд індикативної моделі

Як зазначено вище, орієнтовна модель базується на ділянці для вирощування озимої пшениці площею 12,5 тисяч гектарів, яка переходить на органічне землеробство та систему нульового обробітку ґрунту протягом трирічного періоду. Вартість переходу, включаючи очікувані втрати врожайності для обох форм адаптації, становить 12,25 мільйона доларів США протягом трьох років.

Перший рік переходу є найдорожчим, оскільки вимагає інвестицій у нову техніку та покривні культури. Навчання та сертифікація будуть значними факторами, хоча їхня вартість є відносно нижчою.

Після цього періоду прибуток зростає на 1,32 мільйона доларів США на рік, хоча він може варіюватися залежно від вартості обладнання, праці та ціни зерна на оптовому ринку.

Інвестиційні витрати та їх повернення

Заохочення переходу потребуватиме державних субсидій для покриття витрат на обладнання та зменшеного прибутку протягом перехідного періоду. Це можна досягти через урядову інвестиційну схему, що не обкладається податками, з використанням коштів від облігацій, при цьому капітальна вартість активів списується на момент передачі.

Перевірка буде важливою для подальшої органічної сертифікації, а також для забезпечення відповідності передовим практикам ICMA, що пов'язані з ТОПР (детальніше розглянуто нижче).

Щоб відшкодувати витрати на інвестиції, можна застосувати «Спеціальний збір за розмінування», який становитиме 20% від додаткового прибутку після третього року (подібний збір також розглядається в рамках державно-приватного партнерства, орієнтованого на результат у Продукті 2 нижче). Державні доходи також зростуть завдяки стягуванню корпоративного податку на прибуток (18%) з додаткових прибутків, з урахуванням Спеціального збору на розмінування. Разом це забезпечить додаткові надходження в розмірі 1,32 млн доларів США на рік для ділянки площею 12,5 тис. гектарів.

Протягом 25 років ця модель показує, що на території площею 12,5 тис. гектарів прибуток збільшиться на 84,5 млн доларів США, з яких 29,1 млн доларів буде нараховано через «Спеціальний збір на розмінування» та податок на прибуток корпорацій. Це підсумовано на Рисунку 8. Ймовірно, буде додатковий дохід через податок на доходи фізичних осіб, ПДВ та експортний дохід, який не враховано в цьому орієнтовному аналізі.

На ділянку площею 12,5 тис. гектарів	1 рік	2 рік	3 рік	4-10 років	11-25 років	ЗАГАЛОМ
Витрати (млн доларів США)						
Витрати на перехід до органічного землеробства (середня вартість):	0,92	0,92	0,92			**2,75**
Витрати на перехід до системи нульового обробітку ґрунту (середня вартість):	4,50	2,50	2,50			**9,50**
ЗАГАЛЬНІ ВИТРАТИ НА ПЕРЕХІД	**5,42**	**3,42**	**3,42**			**12,25**
Сільськогосподарський дохід						
Збільшений чистий прибуток від переходу на органічне землеробство				15,40	33,00	**48,40**
Збільшений чистий прибуток від переходу до системи нульового обробітку ґрунту				11,49	24,62	**36,10**
ЗБІЛЬШЕНИЙ ЧИСТИЙ ПРИБУТОК				**26,89**	**57,62**	**84,50**
Доходи уряду						
Спеціальний збір на розмінування (20%)	0,00	0,00	0,00	5,38	11,52	16,90
Державний корпоративний податок на прибуток (18%)	0,00	0,00	0,00	3,87	8,30	12,17
ЧИСТИЙ ЗАГАЛЬНИЙ ДОХІД УРЯДУ	**0,00**	**0,00**	**0,00**	**9,25**	**19,82**	**29,07**

Рис. 8: Модель розрахункових витрат на 25 років для переходу до органічного сільського господарства та нульового обробітку ґрунту

Модель витрат на розмінування

50% від облігації на суму 250 млн доларів США протягом трьох років можуть бути спрямовані на розмінування в Україні, що складає 125 млн доларів США або 41,7 млн доларів США на рік протягом трьох років.

Використовуючи середню вартість 1,250 доларів США за гектар, на основі даних уряду України, це дозволить профінансувати розмінування 100 тис. гектарів протягом трьох років. Розриваючи прямий зв'язок між землею, на якій здійснюється розмінування, і тією, що визначена для переходу до сталого сільського господарства, обидва процеси можуть відбуватися в місцях, оптимальних для кожної діяльності та її впливу.

Прямий економічний вплив розмінованої землі важко передбачити без більш детальних даних про потенційне використання землі та її продуктивність. Однак, якщо ця модель передбачатиме, що лише 50% з 100,000 гектарів розмінованої землі буде повернено до сільськогосподарського використання і з урахуванням консервативної оцінки прибутку в розмірі 500 доларів США на гектар на рік, то повернена земля може принести прибуток власникам землі в розмірі 25 мільйонів доларів США на рік. Це становить 250 мільйонів доларів США протягом десяти років. З корпоративним податком на прибуток 18% уряд може отримати 45 мільйонів доларів США протягом десяти років, без урахування інфляції.

Життєздатність і рентабельність інвестицій

Облігація на 250 мільйонів доларів США, розподілена порівну між розмінуванням і сталим сільським господарством, могла б профінансувати та субсидувати перехід для десяти ділянок площею 12,5 тисяч гектарів. За десять років погашення облігації це забезпечить 92,5 мільйона доларів США доходу до державного бюджету, що частково покриє основну суму облігації (без урахування інфляції), з яких 38,7 мільйона доларів припадатимуть на корпоративний податок, а решта буде спрямована як Спеціальний збір на розмінування, який додатково направить 53,8 мільйона доларів на розмінування.

У поєднанні з консервативною оцінкою в 45 мільйонів доларів США, отриманих через корпоративний податок із розмінованих земель, підрахований дохід покрив би третину основної суми облігації протягом десяти років.

Перевага ТОПР полягає не лише в прямому відшкодуванні витрат через корпоративний податок. Додаткові економічні переваги та переваги у плані стійкості сприяють економіці, наприклад, розмінування має додаткові, наразі неоціненні переваги, повертаючи землю до продуктивного використання для інших різних цілей. Наприклад, земля може використовуватися для таких альтернативних цілей, як розвиток інфраструктури, будівництво житла, створення нових промислових об'єктів і впровадження відновлюваної енергетики, не кажучи вже про зменшення втрат валового внутрішнього продукту через зниження сільськогосподарської продуктивності та експорту.

ТОПР є інвестицією у майбутній економічний розвиток і стійкість, тому його економічний та сталий вплив буде відчутний ще багато років після його випуску. Для врахування всього діапазону фінансових вигод, пов'язаних з протимінною діяльністю та заходами щодо підвищення стійкості, потрібно розробити повну фінансову модель після поглибленого секторного аналізу.

Витрати на розробку та випуск облігацій

З розробкою та випуском будь-яких облігацій також існують супутні витрати. Погодження з відповідними настановами ICMA щодо належної практики несе додаткові витрати на розробку ТОПР. Таблиця нижче (Рис. 9) наводить витрати, пов'язані з технічною розробкою звичайної облігації та ТОПР на номінальну вартість 250 мільйонів доларів США. Загальні витрати на розробку облігації становлять 1,2 мільйона доларів США.

Модель також враховує «Greenium» (викладений у Розділі 5.1) на рівні 0,10%, що означає знижену купонну ставку/відсоткову вартість, оскільки облігація є зовнішньо оцінюваним продуктом з орієнтацією на сталий розвиток, перевіреним відповідно до міжнародних стандартів і керівних принципів. Це компенсує більшість додаткових витрат, пов'язаних з перевіркою, структуризацією та сертифікацією.

	Fees (USD)	Conventional Bond (USD)		Sustainable Bond (USD)	
Face Value	250,000,000		250,000,000		250,000,000
Syndicate Fees	0.15%	0.08%	375,000	0.15%	375,000
Advisory	225,000	0.05%	225,000	0.05%	225,000
Legal	250,000	0.05%	250,000	0.10%	250,000
Ratings	0.10%	0.05%	250,000	0.10%	250,000
Rating Advisory	40,000	0.01%	40,000	0.02%	40,000
Listing	35,000	0.01%	35,000	0.01%	35,000
Sustainability Advisory	225,000			0.09%	225,000
Second Party Opinion (SPO)	30,000			0.01%	25,000
Initial & Annual Reviews	45,000			0.02%	45,000
Sustainability Preemium (Greenium)	-0.10%			-0.10%	-250,000
Total Fees before Greenium		0.47%	1,175,000	0.59%	1,470,000
Total Fees after Greenium		0.47%	1,175,000	0.49%	1,220,000

Рис. 9: Індикативна вартість розробки ТОПР.

Інвестори та зниження ризиків

Цей продукт залежить від багатьох факторів, але особливо важливим є залучення інвесторів та побудова і забезпечення їхньої довіри. Хоча компоненти протимінної діяльності та сталості сільськогосподарської продукції ймовірно відповідатимуть зростаючому попиту на інвестиції, орієнтовані на екологічні, соціальні та управлінські (ЕСУ) критерії, ключовою проблемою буде інвестування в країну, яка зараз перебуває у стані активного конфлікту.

Це, ймовірно, або стримуватиме інвесторів, або призведе до підвищення очікуваної ставки рентабельності інвестицій і/або скорочення терміну погашення облігацій для зменшення сприйнятого ризику. Ефективний маркетинг і залучення інвесторів можуть допомогти зменшити ризики, але підтримка з боку держав і міжнародних фінансових інституцій (МФІ) також може зіграти роль у зниженні ризиків продукту, наприклад, через гарантії.

Дослідження та консультації також показали, що через поточний кредитний статус України як «вибірковий дефолт», для того щоб облігації могли бути куплені на ринках капіталу, вони повинні бути забезпечені гарантіями на 100%. Для цього буде потрібна потужна підтримка з боку міжнародної фінансової інституції (МФІ), насамперед Європейського інвестиційного банку (ЄІБ), який міг би скористатися пакетом гарантій, запропонованим у рамках Фонду для України (див. Розділ 7.5 для більш детальної інформації). Якщо міжнародна фінансова інституція (МФІ) не зможе надати 100% гарантію, це може вимагати комбінованого підходу, який буде підтриманий державами-донорими.

Донори можуть вибрати надання гарантій або фінансування початкових етапів розробки структури облігацій та їх випуску, як зазначено нижче. Облігацію також можна прив'язати до великих існуючих рамкових програм допомоги для України. Це додатково розглядається стосовно обох Продуктів 1 та 2 в Розділах 7.5 та 7.6.

5.6. Прогрес у розробці та впровадженні ТОПР

Етапи випуску ТОПР

Існує три запропоновані в цьому дослідженні ключові етапи в розробці ТОПР. Ці етапи відповідають передовим практикам та керівним принципам ICMA і наведені на Рисунку 10 нижче. Схожий підхід використовується для спрощеного проєктування та реалізації державно-приватного партнерства, орієнтованого на результат (ДПП-ОР), у Продукті 2.

Секторна діагностика

- Апетит уряду України до випуску облігацій, що поєднують протимінну діяльність та сталий розвиток сільського господарства
- Ідентифікація ймовірних географічних зон
- Попит аграрного сектора
- Операційна спроможність і потреби сектора розмінування
- Правові, нормативні та політичні рамки
- Аналіз інвесторів та ринку

Розробка проєкту

- Створення структури облігацій на основі детальних цілей та наявних бюджетів
- Перевірка земельних ділянок та їх вибір, включаючи підтвердження права власності на землю
- Детальне фінансове моделювання
- Розробка ключових показників ефективності (КПЕ) та критеріїв «підвищення/зниження».
- Розробка механізму незалежної перевірки

Впровадження (від 1 до 10 років)

- Випуск облігацій
- Аграрний проєкт, який виставляється на тендер або укладається безпосередньо
- Вибір та укладання контрактів з партнерами з перевірки
- Процес переходу
- Виконання заходів з розмінування
- Поступова перевірка відповідно до ключових показників ефективності (КПЕ)

Рис. 10: Спрощена модель для розробки ТОПР

Діагностика сектора

Першим кроком є рішення уряду України розпочати випуск ТОПР, що включає протимінну діяльність та сталий сільськогосподарський розвиток. Відповідні міністерства включають ті, що займаються сільським господарством та розмінуванням, зокрема Міністерство економіки, Міністерство оборони, Міністерство внутрішніх справ, Міністерство аграрної політики та продовольства, Міністерство екології та Міністерство з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України. Також буде необхідне залучення на обласному рівні в контексті національного та делегованого нагляду.

Оскільки ТОПР буде облігацією, випущеною урядом, уряд може почати з формування робочої групи та наглядової комісії для забезпечення розвитку облігації та надання відповідного контролю. Така робоча група виграла б від залучення експертів у фінансах, протимінної діяльності, сільському господарстві, юридичних і регуляторних питаннях, а також могла б включати партнерства з різними організаціями, такими як банки та МФІ, для використання їхнього досвіду у розробці облігацій. Вартість консалтингових та технічних послуг включена у вартість випуску облігацій на Рисунку 9 і становить 450 тис. доларів США.

Ключовим фактором на цьому етапі буде ґрунтовне залучення сільськогосподарського сектора, включаючи компанії, а також національні галузеві організації, такі як Український клуб аграрного бізнесу (УКАБ).

Цей етап також має забезпечити, щоб будь-яка ТОПР була розроблена відповідно до певних нормативно-правових рамок. Надійні нормативно-правові рамки, які демонструють впевненість, справедливість, ефективність і прозорість, будуть необхідними для забезпечення довіри інвесторів. Вони також матимуть важливе значення для стимулювання урядів або міжнародних фінансових організацій, які можуть знижувати ризики облігації, наприклад, шляхом надання гарантій.

Загалом, основні положення для випуску та управління цінними паперами сталого розвитку і прив'язаними до сталого розвитку, визначені в законодавстві, включають: принципи позичання та повноваження, процедури та механізми випуску, установи, що випускають, та інституційні механізми, а також чіткі КПІ, механізми моніторингу та забезпечення. Це детально розглядається в Розділі 7, який охоплює Продукти 1 та 2.

Зважаючи на консультації щодо урядової схеми компенсацій та майбутній аналіз EBRD щодо попиту на кредити, важливо зрозуміти попит та зацікавленість сільськогосподарських учасників у моделі ТОПР. Запропоновану модель необхідно доопрацювати з урахуванням отриманого зворотного зв'язку, щоб максимізувати потенційний попит та успіх.

Водночас, також буде критично важливо залучити потенційних інвесторів з приватного сектора, включаючи банки, а також уряди та міжнародні фінансові організації, які можуть зіграти роль у підтримці облігацій, зокрема через заходи зі зменшення ризиків. Залучення до сектора протимінної діяльності як урядових структур, так і операторів, також буде критично важливим, особливо в контексті можливого скорочення фінансування в 2026 році та необхідності підтримки операційної безперервності за допомогою припливу фінансування через інноваційні фінансові інструменти.

Для того, щоб відповідати принципам і настановам ICMA, суверенна ТОПР повинна бути пов'язана з відповідними національними стратегіями сталого розвитку. До них відносяться:

- **Стратегія розвитку сільського господарства та сільських територій**[19], яка має на меті сприяння сталим сільськогосподарським практикам та поліпшення рівня життя сільських громад, зокрема шляхом заохочення впровадження практик регенеративного сільського господарства.
- **Національна стратегія протимінної діяльності**[20] (2024 р.), яка пов'язана із прагненням України завершити етапи обстеження та розмінування і скоротити кількість травм та смертей від вибухів боєприпасів.
- **Стратегія розвитку сільського господарства та сільських територій**[21], яка має на меті сприяння сталим сільськогосподарським практикам та поліпшення рівня життя сільських громад, зокрема шляхом заохочення впровадження практик регенеративного сільського господарства.

[19] https://minagro.gov.ua/npa/stratehiia-rozvytku-silskoho-hospodarstva-ta-silskykh-terytorii-v-ukraini-na-period-do-2030-roku
[20] https://demine.gov.ua/en/news/the-government-approves-the-national-mine-action-strategy-and-the-operational-plan-for-its-implementation-in- the-first-three-years
[21]

- **Стратегія екологічної безпеки та адаптації до зміни клімату**[22], спрямована на підвищення стійкості до наслідків зміни клімату та захист природних екосистем. Передбачає відновлення деградуючих екосистем і сприяння збереженню біорізноманіття.
- **Енергетична стратегія України**[23] (2035), яка має на меті зменшення залежності від викопних видів палива, підвищення енергоефективності та розширення використання відновлювальних джерел енергії[24].
- **Національний план з енергетики та клімату**[25], спрямований на приведення України у відповідність з енергетичною та кліматичною політикою ЄС для досягнення низьковуглецевої та енергоефективної економіки до 2030 року. Ключові цілі включають збільшення частки відновлюваних джерел енергії принаймні до 25% до 2030 року та зменшення викидів парникових газів на 40% від рівня 1990 року до 2030 року.

Розробка проєкту

Фаза проєктування буде ґрунтуватися на детальній діагностиці. Це буде побудовано навколо створення структури облігацій, з уточненням детальних цілей, які відповідають вимогам ТОПР. Візити на місце та відбір ділянок будуть ґрунтуватися на детальній консультації з заінтересованими сторонами під час діагностичної фази і повинні включати підтвердження права власності на землю та підтримку з боку власників.

Як зазначено у вступі до цього продукту, показники ефективності (КПЕ) будуть важливою складовою частиною компонента, пов'язаного зі сталим розвитком, у рамках ТОПР, відповідно до принципів та настанов ICMA. Оскільки ці показники пов'язані з відсотковою ставкою для інвесторів та умовами виплат, визначення КПЕ та критеріїв «підвищення/зниження» є надзвичайно важливим для розробки структури облігацій.

Відповідно до передових практик ICMA, КПЕ повинні бути:

- Відповідні, основні та суттєві для загальних цілей емітента, а також мають велике стратегічне значення для поточних та/або майбутніх амбіцій емітента.
- Вимірювані або кількісні за послідовною методологічною основою, щоб мати можливість порівнювати показники ефективності.
- Можливі до зовнішньої перевірки для забезпечення незалежності та прозорості.
- Можливість порівняння для оцінки впливу, з використанням зовнішніх посилань або визначень наскільки це можливо, щоб полегшити оцінку рівня амбіцій.

Крім того, складова стійкого облігаційного компонента ТОПР потребує одного або більше цільових показників ефективності сталого розвитку (SPT) для кожного КПЕ в структурі облігації.

SPT мають мати наступні характеристики:

- SPT повинні представляти собою суттєве покращення відповідних КПЕ та виходити за межі підходу «як зазвичай», у цьому випадку досягаючи цього шляхом поєднання екологічних результатів, що властиві протимінній діяльності з переходом до сталого сільського господарства.
- За можливості, SPT мають порівнюватися із зовнішнім орієнтиром.
- Мають бути узгоджені із загальними стратегіями сталого розвитку уряду України (як зазначено вище).
- Ґрунтуватися на термінах, що передують або збігаються з випуском облігацій.

Компоненти цілей КПЕ також повинні ідеально мати чіткі:

- Терміни, включаючи цільові дати, періоди або частоту спостережень, а також події, що їх викликають.

[22] https://www.kmu.gov.ua/en/news/uhvaleno-strategiyu-ekologichnoyi-bezpeki-ta-adaptaciyi-do-zmini-klimatu-do-2030-roku
[23] https://www.kmu.gov.ua/en/news/250210653
[24] Слід зазначити, що відповідно до вказівок та принципів ICMA, збереження ядерної енергетики в енергетичному портфелі України не виключає застосування підходу до облігацій сталого розвитку.
[25] https://me.gov.ua/News/Detail?lang=en-GB&id=479ea0f7-64b7-4f15-be37-537009be900d

- Перевірені базові або контрольні точки для покращення КПЕ, а також обґрунтування для використання цих базових або контрольних точок.
- Припущення щодо того, чому і як будуть проводитися перерахунки або коригування базових показників.
- Припущення щодо інших ключових факторів, які знаходяться поза прямим контролем емітента і можуть вплинути на досягнення цільових показників ефективності сталого розвитку (SPTs).

Як приклад, можуть бути три КПЕ, один з яких відображатиме цілі протимінної діяльності відповідно до Національної стратегії протимінної діяльності, другий стосуватиметься сталого розвитку, а третій — соціального впливу, як це показано на Рис. 11.

КПЕ	Пріоритетна область	Опис	Нижній поріг	Верхній поріг
КПЕ 1	Протимінна діяльність	Ще не визначено	SPT 1.1	Не застосовується
КПЕ 2	Екологічна стійкість	Ще не визначено	SPT 2.1	SPT 2.2
КПЕ 3	Поліпшення соціальної сфери	Ще не визначено	SPT 3.1	SPT 3.2

Рис. 11: Можлива система КПЕ для ТОПР, що поєднує протимінну діяльність та сталий розвиток сільського господарства.

Запропоновані КПЕ для сталого сільського господарства або соціального впливу не наведені детально тут, але можуть включати наступне, наприклад:

- Підтвердження переходу до органічного виробництва
- Підтвердження переходу до системи нульового обробітку ґрунту
- Завершення навчання та сертифікації х працівників сільського господарства
- Перший врожай пшениці, вирощеної за системою нульового обробітку ґрунту з органічного насіння
- Сертифікація органічного виробництва після трьох років
- Повторна сертифікація ділянок як виробників органічної продукції

Для компонента протимінної діяльності «оплата за результатами» та зусилля щодо підвищення ефективності вже стали усталеними практиками в секторі протимінної діяльності. Однак не є хорошою практикою пришвидшувати протимінну діяльність через базовий фінансовий зиск, оскільки це може мати негативний вплив на безпеку операторів протимінної діяльності та цивільних осіб.

Компонент розмінування в моделі КПЕ може бути заснований виключно на моделі «оплата за результат», яка забезпечує розмінування земель відповідно до національної стратегії та пріоритетів України у сфері протимінної діяльності з урахуванням міжнародних та національних стандартів протимінної діяльності. Це дозволить уникнути використання ініціативи для «зменшення» купонної ставки для прискореного розмінування оператором протимінної діяльності і зосередиться на забезпеченні якісного розмінування відповідно до погоджених стандартів.

Тим часом коригування купонного відсотка «підвищення» і «зниження» для КПЕ 2 (стійкості сільського господарства) та КПЕ 3 (соціального впливу) може бути умовним під час досягнення КПЕ 1 (основного компоненту протимінної діяльності). Якщо результат протимінної діяльності не буде досягнутий, купон буде збільшено на +75 базисних пунктів (bps, одиниця вимірювання, яка використовується для опису зміни відсоткової ставки або вартості облігації, де 1 bps еквівалентний 0,01%). Якщо досягнуто SPT 1.1, то наступна матриця буде застосована для коригування купонів «підвищення» і «зниження» для КПЕ 2 та КПЕ 3, що застосовуються в комбінації.

Рамки коригування купона за КПЕ		**КПЕ 2 (Стійкість сільського господарства)**		
		Нижчий ніж SPT 2.1	Між SPT 2.1 і SPT 2.2	Вищий ніж SPT 2.2
КПЕ 3 (Соціальний вплив)	Нижчий ніж SPT 3.1	+75bps	+50bps	+25bps
	Між SPT 3.1 і SPT 3.2	+50bps	Без змін	-50bps
	Вищий ніж SPT 3.2	+25bps	-50bps	-75bps

Цілісність облігації залежить від незалежної та зовнішньої перевірки, яка є також важливою частиною керівних принципів ICMA. Необхідно розробити незалежну систему перевірки, що забезпечить узгодженість із правовими та податковими рамками, а також процес вибору перевіряючого.

Щонайменше, перевірка повинна бути узгоджена з будь-якою датою чи періодом, що має відношення до оцінки виконання SPT, що може призвести до потенційної корекції фінансових та/або структурних характеристик ТОПР, до досягнення останньої події тригера SPT облігації. Звітність також повинна проводитися на щорічній основі та узгоджуватися з публічною звітністю про сталий розвиток, що веде уряд України як емітент облігацій.

Реалізація

Цей етап включає запуск облігацій, зокрема маркетинг для інвесторів, а також реалізацію проєкту. Технічні деталі, що стосуються розподілу коштів та методів випуску облігацій, викладені в Додатку В.

5.7. Короткий опис продукту та масштабованість

Запропоновані ТОПР пов'язують протимінну діяльність з двома іншими тематичними сферами сталого розвитку: сільським господарством і соціальним впливом. Як зазначено в Розділі 5.5, доходи уряду, отримані від корпоративного податку під час переходу до сталого сільського господарства, та скромні доходи від розмінованих сільськогосподарських земель самі по собі не забезпечують повного відшкодування витрат на основну суму і відсотків за облігацією. Повна фінансова модель повинна враховувати інші форми економічної вигоди від проєктів, щоб визначити найкращий масштаб і терміни випуску облігацій.

Потенційні переваги ТОПР, однак, не обмежуються лише рентабельністю самої облігації. ТОПР, описана в цьому продукті, також відповідає кільком стратегіям сталого розвитку України, включаючи ті, що стосуються її відносин із Європейським Союзом.

Окрім сприяння відновленню сільського господарства або підвищенню його стійкості, протимінна діяльність також відіграє важливу роль у безпечному знесенні та/або реконструкції міських територій. Це потребує значних затрат праці та часу, а також є дороговартісним, особливо коли міські конфлікти спричинили пошкодження критичної інфраструктури та будівель.

Облігація, в принципі, легко масштабується за умови достатнього інтересу з боку уряду України та інвесторів. Можливо, що ТОПР може враховувати ширший спектр заходів, спрямованих на підвищення стійкості, ніж зміни в сільському господарстві, детально змодельовані в цьому дослідженні. Області сталого розвитку можуть включати зелене будівництво, розвиток інфраструктури відновлювальної енергетики та потужностей для зберігання енергії, покращене управління водними ресурсами або вдосконалене управління відходами і переробку.

Потенційне поєднання протимінної діяльності та інфраструктури сонячної енергетики розглядається детальніше в рамках державно-приватного партнерства, орієнтованого на результат (ДПП-ОР) в Продукті 2 (Розділ 5в).

5в Державно-приватне партнерство, орієнтоване на результат (ДПП-ОР)

5.8. Вступ до державно-приватних партнерств (ДПП) та Державно-приватних партнерств, орієнтованих на результат (ДПП-ОР)

Термін «державно-приватне партнерство» (ДПП) описує різноманітні форми взаємодії між державними та приватними організаціями у сфері інфраструктури та інших послуг. ДПП зазвичай передбачають надання державним сектором стимулів (як-от субсидії або пільги) приватному сектору для реалізації продукту чи послуги, які потрібні та необхідні державному сектору, наприклад, будівництво або управління інфраструктурою чи охороною здоров'я[26].

ДПП-ОР - це низка контрактів між державним та приватним секторами, де оплата залежить від попередньо визначених результатів, а не просто від виконаних дій, з метою ефективнішого досягнення спільних цілей. Використання виплат, орієнтованих на результати, на відміну від оплати лише за діяльність чи продукцію, також зменшує ризик нераціонального використання ресурсів.

Продукт, описаний у цьому Розділі, пропонує державно-приватне партнерство, орієнтоване на результат (ДПП-ОР) для фінансування розмінування забруднених мінами земель та паралельного стимулювання інвестицій приватного сектора для активізації економічного розвитку.

Хоча державно-приватне партнерство (ДПП) є поширеним в Україні, але стосовно розвитку нової інфраструктури, використання виплат, орієнтованих на результат, є менш поширеним. Звичайні державно-приватні партнерства (ДПП) переважно зосереджені на будівництві об'єктів або наданні таких послуг, як охорона здоров'я. У цих моделях приватний партнер зазвичай відповідає за виконання конкретних завдань, таких як будівництво доріг, лікарень чи електростанцій, а також їхнє утримання відповідно до заздалегідь визначених національних чи міжнародних стандартів.

У традиційних моделях державно-приватного партнерства (ДПП) приватний партнер зазвичай отримує оплату через поєднання платіжних зборів від користувачів і урядових виплат на основі заздалегідь визначених результатів, наприклад, регулярного обслуговування дорожньої мережі. Уряд може також запропонувати приватному партнеру пільги, такі як збори або податки, які знижують витрати на будівництво чи експлуатацію. У рамках державно-приватного партнерства (ДПП) ризики, пов'язані з будівництвом, експлуатацією та фінансами, зазвичай розподіляються між сторонами залежно від того, хто краще здатен ними керувати.

ДПП зазвичай мають різні структури, серед яких найпоширенішими є такі:

- **Договір про надання послуг** - це зазвичай відбувається, коли уряд зберігає контроль над розробкою проєкту чи активу та надає короткострокові або середньострокові контракти приватному сектора для надання технічної допомоги, управлінських послуг або надання послуг за орендними договорами.
- **Концесії** - оператор приватного сектора бере на себе повну відповідальність за надання послуг, включаючи будівництво, обслуговування та управління. Оператор приватного сектора також повністю відповідає за всі капіталовкладення. Державний сектор відповідає за забезпечення того, щоб стандарти та регулювання відповідали вимогам приватного оператора, наприклад, регулюючи ціни та якість послуг. Активи залишаються у державній власності протягом періоду дії концесійного договору.
  - **Будівництво - Експлуатація - Передача (Build-Operate-Transfer) (BOT)** - приватний сектор розробляє, фінансує, будує і експлуатує проєкт протягом визначеного періоду, після чого передає у власність уряду. Це також може бути застосовано до інфраструктури, яка потребує реконструкції, а не будівництва з нуля.
  - **Будівництво - Володіння - Експлуатація (Build-Own-Operate) (BOO)** - приватний сектор зберігає право власності на проєкт на невизначений термін та експлуатує його, отримуючи прямі доходи для приватної компанії, що забезпечує повний перехід ризиків від уряду до приватного сектора. Ця модель, як правило, є більш популярною для довгострокових проєктів, де уряд також надає концесії приватній компанії.

[26] https://www.adb.org/sites/default/files/institutional-document/31484/public-private-partnership.pdf

- **Проєктування - Будівництво - Фінансування - Експлуатація (Design-Build-Finance-Operate) (DBFO)** - приватний сектор відповідає за проєктування, будівництво, фінансування та експлуатацію проєкту, але право власності на активи залишається за урядом.

- **Змішані моделі** - різні моделі державно-приватного партнерства (ДПП) можуть бути поєднані для задоволення специфічних вимог проєкту, наприклад, введення контрактів, орієнтованих на виконання або результати, у модель DBFO. Спільні підприємства також можуть бути включені, де партнери з державного та приватного секторів спільно володіють активами та операційною компанією. Змішані моделі можуть також включати урядові концесії та пільги для приватного сектора, такі як спільне фінансування. Змішані моделі стають все популярнішими в інфраструктурі ДПП, оскільки вони забезпечують індивідуальне рішення для конкретного проєкту. За своєю природою державно-приватне партнерство, орієнтоване на результат (ДПП-ОР) швидше за все, буде змішаною моделлю, в якій присутній компонент додаткових пільг до оплати для досягнення бажаних результатів.

5.9. Державно-приватне партнерство, орієнтоване на результат

Державно-приватне партнерство, орієнтоване на результат (ДПП-ОР) більше підходить для тих випадків, коли метою проєкту є досягнення певних цілей державної політики, а також заохочення інвестицій приватного сектора до структури чи послуги, які сприятимуть економічному розвитку.

В рамках ДПП-ОР державний сектор встановлює чіткі результати, забезпечує нормативний нагляд та стимулює приватний сектор до інвестування, наприклад, передаючи право власності на актив на час дії контракту або застосовуючи інші форми концесій залежно від конкретних вимог контракту. Державний сектор, будь то уряд України, або сторонній донор, додатково субсидує реалізацію проєкту та стимулює приватний сектор, здійснюючи виплати приватному партнеру на основі досягнення заздалегідь узгоджених результатів.

Тим часом приватний партнер (або консорціум партнерів) розробляє, фінансує, будує, експлуатує та обслуговує проєкт. Приватний партнер також володіє активом протягом терміну, встановленого договором. Результати перевіряються третьою стороною, а виплати приватному сектору залежать від досягнення різних етапів та результатів

Приватний сектор намагатиметься окупити свої інвестиції за рахунок комбінації державних коштів, плати за користування послугами та/або змішаного фінансування, наприклад підтримки з боку донорів або фінансових інституцій у сфері розвитку. Після закінчення терміну дії контракту та залежно від його структури державний сектор може відновити право власності на актив і вирішити, чи взяти на себе відповідальність за експлуатацію, чи переукласти контракт на її здійснення.

У моделі Будівництво - Володіння - Експлуатація (Build-Own-Operate) оператор приватного сектора зберігає право власності на актив. У моделі Проєктування - Будівництво - Фінансування - Експлуатація (Design-Build-Finance-Operate) оператор приватного сектора ніколи не отримує права власності на актив.

Використовуючи модель ДПП-ОР, уряд України зможе отримати переваги від експертизи, технологій, інновацій та приватних капітальних ресурсів приватного сектора, забезпечуючи при цьому спрямування коштів на досягнення суспільно значущих цілей, таких як розмінування територій. У той час як приватний сектор бере на себе більший ризик у моделі ДПП-ОР (порівняно зі стандартними моделями ДПП), приватний партнер має можливість поділити фінансові витрати, а отже, і ризики, з державним сектором. Це досягається завдяки додатковим платежам, пов'язаним із досягненням визначених результатів, що знижує загальну вартість проєкту.

Це також може дати доступ до публічних ресурсів та отримати підтримку в рамках правової та регуляторної системи, що є критично важливим для успіху проєкту. Це може також знизити витрати, сприяючи більш ефективним процесам, таким як будівництво та експлуатація.

Рис. 12: Спрощена модель державно-приватного партнерства, орієнтованого на результат (ДПП-ОР).

5.10. Опис запропонованого механізму державно-приватного партнерства, орієнтованого на результат

Вибір найбільш відповідної структури державно-приватного партнерства (ДПП) потребує детальної оцінки контексту проєкту (детальніше описано в Розділі 5.14). Для цілей цього техніко-економічного обґрунтування наступний приклад ДПП-ОР ґрунтується на змішаній структурі Будівництво - Експлуатація - Передача (Build-Operate-Transfer) з оплатою на основі результатів.

У цій моделі концесії, включаючи передачу права власності на землю, надаються приватному сектору від уряду України на весь період дії контракту. Додаткові пільги надаються приватному сектору через фінансування на основі результатів від донорів для узгодження інтересів приватного сектора з потребами уряду України в галузі протимінної діяльності та створення нового джерела фінансування від приватного сектора для цієї сфери.

Землекористування

ДПП-ОР, що включає розмінування, може підтримувати різні види використання землі, такі як розвиток інфраструктури чи охорони здоров'я. Отже, це дослідження враховує інші значущі потреби та нещодавні політики уряду України, спрямовані на підтримку української економіки, які потребують як безпечних земель, так і інвестицій з боку приватного сектора.

Це дослідження виявило значну можливість поєднати протимінну діяльність з нагальною потребою в інвестиціях у нову енергетичну інфраструктуру. Це також підтримувало б стратегію уряду України щодо диверсифікації та стабілізації постачання енергії в країні[27].

Ця модель пропонує ДПП-ОР для фінансування будівництва відновлювального джерела енергії в поєднанні з протимінною діяльністю. Це поєднання також має перевагу в тому, що ДПП є вже встановленою структурою для розвитку інфраструктури відновлюваної енергетики в Україні[28].

В рамках ДПП-ОР, пов'язаного з протимінною діяльністю, можуть використовуватися як сонячні, так і вітрові джерела енергії залежно від поширеності сонця або вітру в конкретній проєктній зоні. Хоча вітрові електростанції є життєздатним варіантом, запропонована модель зосередиться на сонячній енергії. Ключовим фактором вибору сонячної енергії є те, що за останнє десятиліття вона стала більш економічно ефективною та зазнала більше технологічних інновацій, ніж вітрова енергія, наприклад, у збільшенні потужності та зниженні вартості сонячних панелей на одиницю виробленої енергії.

[27] Енергетична стратегія уряду України передбачає, що до 2035 року 25% від усього постачання енергії має походити від відновлюваних джерел.
[28] Компанії з відновлювальної енергії Scatec та UDP Renewables обидві вказують на партнерства з урядом України в розробці сонячних електростанцій в Україні.

Сектор сонячної енергетики також має перевірений досвід залучення інвестицій з боку приватного сектора, а також досвід управління будівельними та операційними ризиками в рамках ДПП.

Нещодавно визнано потенціал України у галузі сонячної енергетики: за результатами дослідження Інституту сталого майбутнього (Institute for Sustainable Futures, ISF), Україна має потенціал генерувати більше сонячної енергії на рік, ніж Франція, Німеччина та Італія разом узяті. Масштаби такі, що Україна має потенціал навіть експортувати відновлювану енергію, якщо її потужності та інфраструктура енергосистеми для передачі електроенергії будуть достатніми[29].

Сонячна енергія добре поєднується з протимінною діяльністю, оскільки сонячні електростанції можна будувати на малопродуктивних землях, наприклад, на землях, які не підходять для сільськогосподарського використання після конфлікту, або на землях, що не дають високих урожаїв. Нові технології, такі як агровольтаїка (де сонячні панелі встановлюються над сільськогосподарськими культурами), можуть навіть бути використані для інтеграції виробництва сонячної енергії з сільськогосподарським виробництвом, де обидва види використання земель є доцільними.

Оскільки ДПП вже використовуються як гнучкий інструмент для будівництва інфраструктури в Україні, модель ДПП-ОР є ефективним механізмом для узгодження інвестицій приватного сектора та потенціалу генерації доходу від енергетичної інфраструктури з двома цілями державного сектора: розмінуванням та диверсифікацією енергетичних джерел. Це також матиме перевагу у зменшенні ризику неправильного використання фінансування або корупції завдяки додатковим механізмам контролю, балансам та виплатам, що залежать від результатів, встановлених на основі ключових показників ефективності (КПЕ).

5.11. Операційна модель

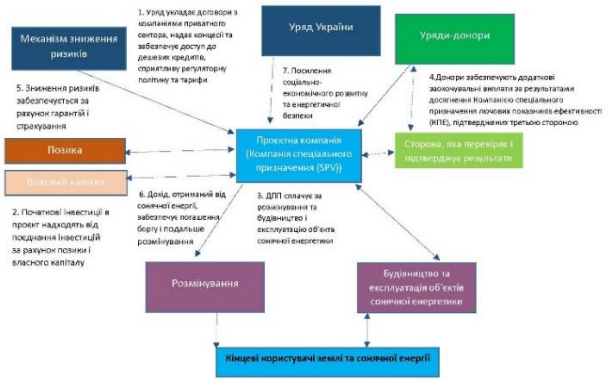

Рис. 13: Структура та етапи державно-приватного партнерства, орієнтованого на результат (ДПП-ОР), що поєднує протимінну діяльність з сонячною енергетикою.

Згідно із змішаною структурою BOT ДПП, яка передбачає, що виплати на основі результатів надаються від стороннім донором, вищеописана структура може бути використана для реалізації ДПП-ОР, яке фінансує як розмінування, так і виробництво сонячної енергії. На рисунку також представлено сім етапів: ініціювання та укладання контрактів, фінансування, будівництво та експлуатація, виплати за результатами, зменшення ризиків, отримання доходів та економічний розвиток. Докладніше ці кроки описані нижче.

[29] Bilek, P., Stubbe, R., Wesner, H. (червень 2024). Сонячний план Маршалла для України, стимулювання світлого майбутнього України: перешкоди та ключові політичні реформи, необхідні для прискорення впровадження сонячної фотоелектричної енергії. Berlin Economics (за замовленням Greenpeace), https://www.greenpeace.de/publikationen/20240607- greenpeace-report-BE-solar-marshallplan-ukraine-encv.pdf

Крок 1: Ініціація проєкту та укладання контрактів

Уряд України приймає рішення залучити приватний сектор до структури ДПП для реалізації моделі. Після детального проєктування та розробки (див. нижче), уповноважений орган уряду України оголошує конкурс або вступає в переговори з приватними партнерами для розробки моделі.

Уряд потім укладає контракт з приватним сектором або консорціумом, який створює компанію спеціального призначення (SPV) для реалізації проєкту. Компанія спеціального призначення (SPV) буде зобов'язана включити до складу своєї більш широкої групи досвід та практики успішних проєктів зі створення сонячних електростанцій. Вимога до розмінування не обов'язково має бути частиною SPV, оскільки цей компонент можна передати на субпідряд зареєстрованій та акредитованій організації, що займається протимінною діяльністю в Україні.

Після детального аналізу ринку та фінансового моделювання уряд погоджує концесії та підтримку, яку він може надати SPV приватному сектору. Це може включати надання більш бюджетного доступу до кредитів або грантових субсидій для покриття частини капітальних витрат, створення сприятливого середовища, такого як зниження митних зборів на імпорт обладнання або податкові пільги. Згідно з моделлю BOT, такі концесії також включатимуть передачу права власності на землю, на якій буде побудована сонячна електростанція, до SPV на весь період дії контракту (це вимагає, щоб відповідна земельна ділянка, що належить уряду, була визначена на етапі проєктування).

Збір цих концесій та підтримки має знизити витрати на проєкт, створюючи стимул для приватного сектора та забезпечуючи фінансову життєздатність проєкту. Виплати на основі результатів та зниження ризиків також збільшують фінансову привабливість проєкту (детальніше розглянуто в Кроках 4 та 5 нижче).

Крок 2: Фінансування проєкту

Як і в більшості інфраструктурних проєктів, будівництво сонячної станції, поєднаної з розмінуванням, вимагатиме попереднього фінансування. Найбільш ймовірним джерелом фінансування буде комбінація боргових зобов'язань (кредитів) та інвестицій в акціонерний капітал. Концесії уряду України можуть знизити вартість кредиту (іншими словами, вартість позики), або шляхом субсидування частини позики за рахунок грантів на відновлювальну енергію, або шляхом допомоги у наданні доступу до кредитів з нижчими відсотковими ставками, оскільки уряди часто можуть позичати кошти за нижчими ставками, ніж приватний сектор.

У цій моделі уряд України може навіть вирішити передати міжнародну допомогу, отриману від донорів або міжнародних фінансових інституцій (МФІ), для розвитку національних потужностей відновлювальної енергії та енергетичної безпеки, наприклад, шляхом узгодження з пакетом підтримки ЄС для України (описано в Розділі 7.5).

Крок 3: Будівництво та експлуатація

У перший рік проєкту SPV фінансує розмінування всієї землі, необхідної для забезпечення безпечного будівництва та підключення сонячної електростанції. SPV може укласти прямий контракт з комерційними, державними або неурядовими операторами протимінної діяльності виходячи з їхньої здатності працювати на території проєкту і вирішувати проблему забруднення землі мінами або вибухонебезпечними предметами.

Протимінна діяльність включатиме нетехнічне обстеження, технічне обстеження та розмінування всієї землі, необхідної для проєкту. Після того, як земля буде очищена, SPV розпочинає будівництво сонячної електростанції. SPV продовжує експлуатувати, обслуговувати та управляти постачанням сонячної енергії від електростанції протягом її терміну служби (зазвичай від 25 до 30 років), після чого актив може бути повернутий у державну власність, контракти ДПП поновлені або сонячна інфраструктура модернізована для продовження її терміну служби.

Крок 4: Виплати на основі результатів

Протягом перших кількох років проєкту також можна надавати додаткові пільги для досягнення попередньо визначених результатів. Ключові показники ефективності (КПЕ) будуть визначені на етапі розробки проєкту, щоб дозволити приватному сектору підтримувати додаткові цілі державної політики. Виплати можуть бути використані як для забезпечення досягнення більших результатів у реалізації проєкту приватним сектором, так і для мінімізації будь-яких потенційно негативних наслідків, або для комбінації обох.

Такі «виплати за результатами» також можуть використовуватись для стимулювання впровадження ефективних практик та підвищення результативності, наприклад, шляхом проведення більшого обсягу протимінної діяльності на території місцевої громади (найменша адміністративна одиниця в Україні) навколо сонячної електростанції або швидшого будівництва та введення сонячної електростанції в експлуатацію раніше, ніж очікувалось.

Хоча точні виплати за результатами будуть визначені на основі конкретного місця розташування проєкту та місцевих вимог, прикладами КПЕ для виплат на основі результатів, можуть бути:

- Забезпечення постачання сонячної енергії вразливим домогосподарствам (наприклад, кількість підключених вразливих домогосподарств протягом 1, 2 та 3 років).
- Зменшення екологічної шкоди (наприклад, кількість гектарів лісу або живоплотів, які збережені/пересаджені, або кількість водотоків, що моніторяться).
- Підтримка місцевого сталого сільського господарства (наприклад, кількість гектарів, переведених на більш сталу форму сільського господарства).

Хоча уряд України може забезпечити оплату за ці результати, це також є відповідною роллю для донора, який хоче сприяти досягненню результатів проєкту та покращити шанси на успіх.

Досягнення результатів буде перевірятися третьою стороною. Після того, як третя сторона підтвердить, що результати досягнуті на основі заздалегідь погоджених цілей, платник за результатами здійснює оплату SPV.

Крок 5: Зниження ризиків

Для зниження фінансового ризику, який бере на себе проєкт SPV, до прийнятного рівня, установка сонячної енергії в Україні може потребувати зменшення ризиків через надання страхування, наприклад, страхування від воєнних ризиків та/або гарантій для інвесторів. Це можуть бути Міжнародні фінансові інституції (МФІ) або приватні банки, які вже надають такі послуги для проєктів в сфері відновлювальних джерел енергії в Україні. Дивіться Розділ 7.6 для детальнішої інформації щодо зниження ризиків.

Крок 6: Дохід, отриманий від постачання енергії

SPV отримуватиме дохід від вартості наданої енергії. В Україні наразі використовується спеціальний «зелений тариф» (ЗТ) для встановлення ціни на відновлювану енергію. Запровадження системи на основі аукціонів було оголошено у 2020 році, але відкладено через повномасштабне вторгнення[30]. Дохід, отриманий SPV від продажу відновлюваної енергії, дозволяє покривати операційні витрати, погашати будь-які залучені борги, а також сплачувати податки та будь-які додаткові збори.

Для залучення нового джерела фінансування від приватного сектора з метою вирішення фінансових потреб у сфері протимінної діяльності, описаної раніше в цьому звіті, уряд України міг би застосувати «Спеціальний збір на розмінування» до цієї моделі. Такий збір спрямовуватиме частину доходів від відновлювальної енергії з об'єкта на фінансування протимінної діяльності в інших районах, створюючи потік нового фінансування для протимінної діяльності, що дозволить розмінувати більше землі.

Іншим варіантом проєктування цього збору може бути розподіл доходів між приватною стороною та урядом для досягнення конкретної мети. Якщо ДПП-ОР буде відтворено або масштабовано на інші об'єкти відновлювальної енергетики та інфраструктури, «Спеціальний збір на розмінування» також може бути розширений.

[30] https://euea-energyagency.org/en/news/market-news/solar-energy-in-ukraine-current-state-and-forecasting/

Крок 7: Економічний розвиток

Зрештою, економіка України виграє від збільшення виробництва енергії та енергетичної безпеки (з майбутнім потенціалом для експорту відновлювальної енергії до Європи та зменшення залежності від викопних видів палива). Українська економіка також безпосередньо вигравати від податку на прибуток підприємств (18%, які стягуються з постачальників відновлювальної енергії) та ПДВ у 20%, який енергопостачальник передає споживачам.

Цей розділ опису продукту викладає фінансову модель та припущення, які були використані для її розробки.

5.12. Фінансова модель

Фінансова модель для ДПП-ОР була розроблена на основі пілотного проєкту, який може бути масштабований або відтворений для інших джерел енергії чи іншої інфраструктури. Для підтвердження концепції сонячна електростанція потужністю від 5 до 20 МВт була б достатньо великою, щоб продемонструвати технічну та фінансову життєздатність, операційну ефективність і потенціал для масштабування, водночас залишаючи початкову суму інвестицій достатньо низькою для залучення перших інвесторів.

Фінансова модель розроблена на основі сонячної електростанції потужністю 10 МВт, яка зазвичай займає лише 20 гектарів землі[31]. Проєкт такого розміру отримав би переваги від економії масштабу при закупівлях, будівництві та експлуатації, підвищуючи ефективність витрат без складнощів, пов'язаних із дуже великими установками. У середньому сонячна електростанція потужністю 10 МВт може виробляти близько 14–15 тисяч МВт·год на рік за умови середнього коефіцієнта використання[32] встановленої потужності на рівні 16–17%, що є типовим для України[33].

Вартість

Вартість створення сонячної електростанції потужністю 10 МВт в Україні зазвичай коливається в межах від 8 до 12 мільйонів доларів США, залежно від конкретного місця, використаних технологій та поточних ринкових умов. Для цієї моделі використано середню вартість у 10 мільйонів доларів США, що включає витрати на будівництво сонячної електростанції та розмінування необхідної території (приблизно 20 гектарів).

Середня вартість розмінування землі, за даними Міністерства економіки України за 2022-2023 роки, становила від 1 до 1,5 тис. доларів США за гектар. Як і для Продукту 1, ця модель використовуватиме середнє значення 1,250 доларів США за гектар.

Для фінансування капітальних вкладень (CAPEX) у розмірі 10 млн доларів США модель передбачає 30% власного капіталу та 70% у вигляді державних або міжнародних кредитів чи грантів для розвитку відновлювальної енергії та енергетичної безпеки, а також урядових концесій (таких як передача землі).

ДПП також може бути пов'язано з іншими інноваційними фінансовими інструментами протимінної діяльності наприклад, використанням коштів від облігацій, прив'язаних до сталого розвитку (Sustainability-Linked Bond), як описано в Продукті 1, що також може бути використано для часткового фінансування капітальних вкладень (CAPEX) проєкту з протимінної діяльності / сонячної енергетики. Операційні витрати (OPEX) для сонячної електростанції такого розміру оцінюються в 160 тис. доларів США на рік (приблизно 1-2% від CAPEX).

У той же час, кількість землі, необхідна для сонячного проєкту (приблизно 20 гектарів), є порівняно невеликою для операцій з розмінування. Тому рівень фінансування, необхідний для конкретної ділянки землі, також є низьким. Однак включення «Спеціального збору на розмінування» в структуру державно-приватного партнерства, орієнтованого на результат (ДПП-ОР). Це має на меті повернути більше, ніж початкові інвестиції, щоб відшкодувати початкові інвестиції уряду України та додаткові 20% від доходу сонячної електростанції.

[31] Мегавати (МВт) представляють максимальну електричну потужність, яку сонячна електростанція може генерувати за оптимальних умов. Сонячна електростанція потужністю 10 МВт має здатність генерувати 10 мегаватів електричної потужності в будь-який момент часу, коли сонце світить з повною інтенсивністю.
[32] Коефіцієнт потужності сонячної електростанції — це показник, який використовується для опису ефективності або продуктивності сонячної енергетичної системи. Це відношення фактично виробленої енергії за рік до максимально можливого виробітку енергії, якщо система працювала б на повну потужність протягом цього періоду.
[33] Мегават-години (МВт·год) і кіловат-години (кВт·год) — це одиниці енергії, що виробляються сонячною енергетичною системою.

Дохід та соціальний вплив

Сонячна електростанція потужністю 10 МВт, що працює при середньому коефіцієнті використання сонячної потужності 16-17% для України, очікується, що вироблятиме 15,000 МВт·год. За поточною ставкою «зеленого» тарифу для споживачів сонячної енергії в розмірі 0,10 долара США за кВт·год, прогнозований річний дохід від виробленої сонячної енергії становить 1,5 млн доларів США.

З точки зору соціального впливу, оцінена потужність сонячної електростанції може забезпечити енергією приблизно 5,600 домогосподарств, 140 шкіл або дев'ять лікарень. Решткова вартість капітальних вкладень (CAPEX) після 25 років оцінюється в 1 млн доларів США (10% від початкової вартості), що також враховано в моделі, представленій тут.

Податки та збори

Модель включає щорічний «Спеціальний збір на розмінування», як описано вище, який становить 7 млн доларів США (та сама сума, що й початкові внески публічного сектора в CAPEX), а також додаткові 20% від доходу. Такий збір не є рідкістю в інфраструктурних ДПП, які отримали вигоду від концесій та грантів, і є способом для публічного сектора спрямовувати доходи на конкретну мету.

Ця модель передбачає фіксований спеціальний збір на розмінування в розмірі 7 млн доларів США протягом перших десяти років, на додаток до частки доходу. Це служить інструментом для уряду, щоб відшкодувати початкові інвестиції, надані різними способами, та спрямувати їх на інші потреби державної політики, такі як розмінування, які не можуть отримати достатнє фінансування з інших джерел. Цей збір також може бути податково вирахуваний, що зменшить податок на прибуток SPV.

У порівнянні, без включення ДПП-ОР з виплатами за результатами, з грантами на відновлювальну енергію та концесій, приватна компанія, яка розвиває сонячну електростанцію такої ж потужності і потребує 7 млн доларів США комерційного кредиту, може очікувати сплатити понад 9 млн доларів США у вигляді витрат на фінансування (на основі десяти річного кредиту під 5% річних).

Фінансова модель включає податок на прибуток підприємств України (18%), який застосовується до виробництва відновлювальної енергії. Це може забезпечити додаткові 3,6 мільйона доларів США для уряду України протягом 25 років. На продаж енергії з відновлювальних джерел також застосовується ПДВ, який переноситься на споживачів через ціну енергії.

Прибуток та рентабельність

Розрахунковий чистий прибуток для приватного сектора становить понад 21 млн доларів США, навіть після того, як 13 млн доларів США було спрямовано на протимінну діяльність. З рештковою вартістю 1 млн доларів США внутрішня норма прибутковості (IRR)[34] розрахована на рівні 7%, що знаходиться в межах середнього прийнятного діапазону для інвесторів в інфраструктурні проєкти.

На Рис. 14 показано повну оцінку фінансової моделі для ДПП-ОР протягом 25 років.

	До року	1 рік	2 рік	3 рік	4-10 років	11-24 років	25 років	ЗАГАЛОМ
Вартість								
Власний капітал	3,000,000							**3,000,000**
Гранти та концесії	7,000,000							**7,000,000**
Операційні витрати		160,000	160,000	160,000	160,000	160,000	160,000	**4,000,000**
Прибуток								
Дохід		1,500,000	1,500,000	1,500,000	1,500,000	1,500,000	1,500,000	**37,500,000**
Виплати за результатами від донорів, як стимули, прив'язані до КПЕ		500,000	500,000	500,000				**1,500,000**
Резервна вартість капітальних вкладень після 25 років							1,000,000	**1,000,000**
Спеціальний збір на розмінування (20% + 7 млн. дол. США на повернення)		860,000	860,000	860,000	860,000	300,000	300,000	**13,100,000**
Державний корпоративний податок на прибуток (18%)		86,400	86,400	86,400	86,400	187,200	187,200	**3,672,000**
Чистий прибуток		1,053,600	1,053,600	1,053,600	553,600	1,012,800	1,012,800	**21,674,400**
Внутрішня норма прибутковості (IRR)	**7%**							

Рис. 14: Розрахункова фінансова модель для державно-приватного партнерства, орієнтованого на результат (ДПП-ОР), що поєднує протимінну діяльність з сонячною енергетикою.

[34] Внутрішня норма прибутковості (IRR) є одним із ключових показників, що використовуються для розрахунку рівня прибутковості інвестицій. Внутрішня норма прибутковості (IRR) — це ставка дисконту, яка робить чисту поточну вартість (NPV) проєкту рівною нулю. Іншими словами, це очікувана складена річна норма прибутковості, яку буде отримано від проєкту чи інвестиції.

Подолання труднощів у забезпеченні початкових інвестицій

Під час розробки запропонованої фінансової моделі та структури ДПП-ОР було вжито заходів для вирішення деяких ключових факторів та перешкод, які зазвичай впливають на фінансову життєздатність інфраструктури ДПП. Ці фактори наведені нижче на Рисунку 15.

Багато з них зосереджені на викликах фінансування проєктів, що вимагають великих попередніх інвестицій. Контекст триваючого конфлікту в Україні посилює ці фактори, ускладнюючи доступ до доступного фінансування. Включення Спеціального збору на розмінування, прямого та результатоорієнтованого державного фінансування, а також передачі землі в рамках фінансової моделі слугує фінансовим стимулом, компенсуючи потребу приватного сектора в залученні приватного фінансування. Замість того, щоб сплачувати витрати на обслуговування боргу (наприклад, 5% річних на десятирічний кредит), приватна компанія зобов'язана сплачувати спеціальний збір до уряду України для підтримки ширших зусиль у розмінуванні.

Фактори кредитоспроможності: банківська спроможність проєкту залежить від таких чинників, як комерційно привабливий дизайн, відповідні тарифи, надійні угоди щодо закупівлі, що знижують ризик доходів, та чіткі регуляторні умови, які забезпечують передбачувані майбутні грошові потоки.

Виклики у фінансуванні інфраструктури: на додаток до витрат, пов'язаних із обслуговуванням боргу, існують часто й інші труднощі для інфраструктурних проєктів у забезпеченні фінансування:

- Довгострокові терміни погашення боргу: узгодження термінів погашення боргу з грошовими потоками проєкту часто є складним завданням.
- Борг у місцевій валюті: обмежена доступність фінансування в місцевій валюті для узгодження з потоками доходів.
- Високий рівень заборгованості: через обмежений капітал проєкти часто змушені використовувати значні суми боргу.
- Фінансування без регресу: фінансування зазвичай забезпечується лише активами проєкту, без інших гарантій.
- Показники заборгованості: кредитори оцінюють коефіцієнти покриття обслуговування боргу, тривалість кредитного періоду та термін окупності проєкту для визначення стійкого рівня заборгованості проєкту.
- Дотримання належної перевірки: кредитори проводять ретельну перевірку, щоб переконатися в обґрунтованості проєктних припущень та ризиків.

Підвищення кредитоспроможності: для забезпечення фінансування або отримання кращих умов позики, оператори можуть звернутися за кредитними гарантіями, такими як гарантії кредитних або політичних ризиків, які можуть надавати уряди або фінансові інституції у сфері розвитку.

Комерційна життєздатність:

- Стандарти обслуговування і тарифи: комбінація стандартів обслуговування (витрат) і тарифів (доходів) визначає комерційну життєздатність.
- Ефективність: приватні оператори можуть покращити фінансові результати завдяки ефективним інвестиціям та операціям.
- Внутрішня норма прибутковості (IRR) та рентабельність власного капіталу (RoE): IRR та RoE є основними показниками для оцінки фінансової привабливості. Оператори порівнюють потенційну внутрішню норму прибутковості (IRR) з вартістю власного капіталу, коригуючи її залежно від ризиків проєкту. Прийнятна внутрішня норма прибутковості (IRR) для інфраструктурного державно-приватного партнерства (ДПП) часто коливається між 6-8%.

Субсидії: різні субсидії можуть бути використані для вирішення конкретних проблем і покращення життєздатності проєкту, зокрема грошові субсидії, ризикова підтримка з боку уряду, дешевий капітал, гранти в натуральній формі та податкові пільги.

Оцінки впливу на навколишнє середовище та соціальні аспекти: вони необхідні для ідентифікації та пом'якшення потенційних екологічних або соціальних ризиків, пов'язаних з проєктом.

Рис. 15: Ключові фактори, які впливають на економічну життєздатність типового інфраструктурного ДПП.

5.13. Етапи розробки державно-приватного партнерства, орієнтованого на результат

Завершення цього пілотного проєкту може закласти основу для ширшого секторального підходу до ДПП-ОР, який поєднує потреби протимінної діяльності та розвитку інфраструктури в Україні. Однак для успішної реалізації такого пілотного проєкту необхідно провести глибокий аналіз сектора сонячної енергетики та його здатності залучати фінансування для додаткових заходів з розмінування. Для підготовки та розробки такого проєкту знадобляться галузеві технічні та юридичні знання.

Наступна схема з Посібника з державно-приватного партнерства Азійського банку розвитку показує загальну послідовність реалізації проєкту ДПП, яка окреслює кроки, необхідні для розробки ДПП у межах галузі, включаючи дорожню карту розвитку галузі.

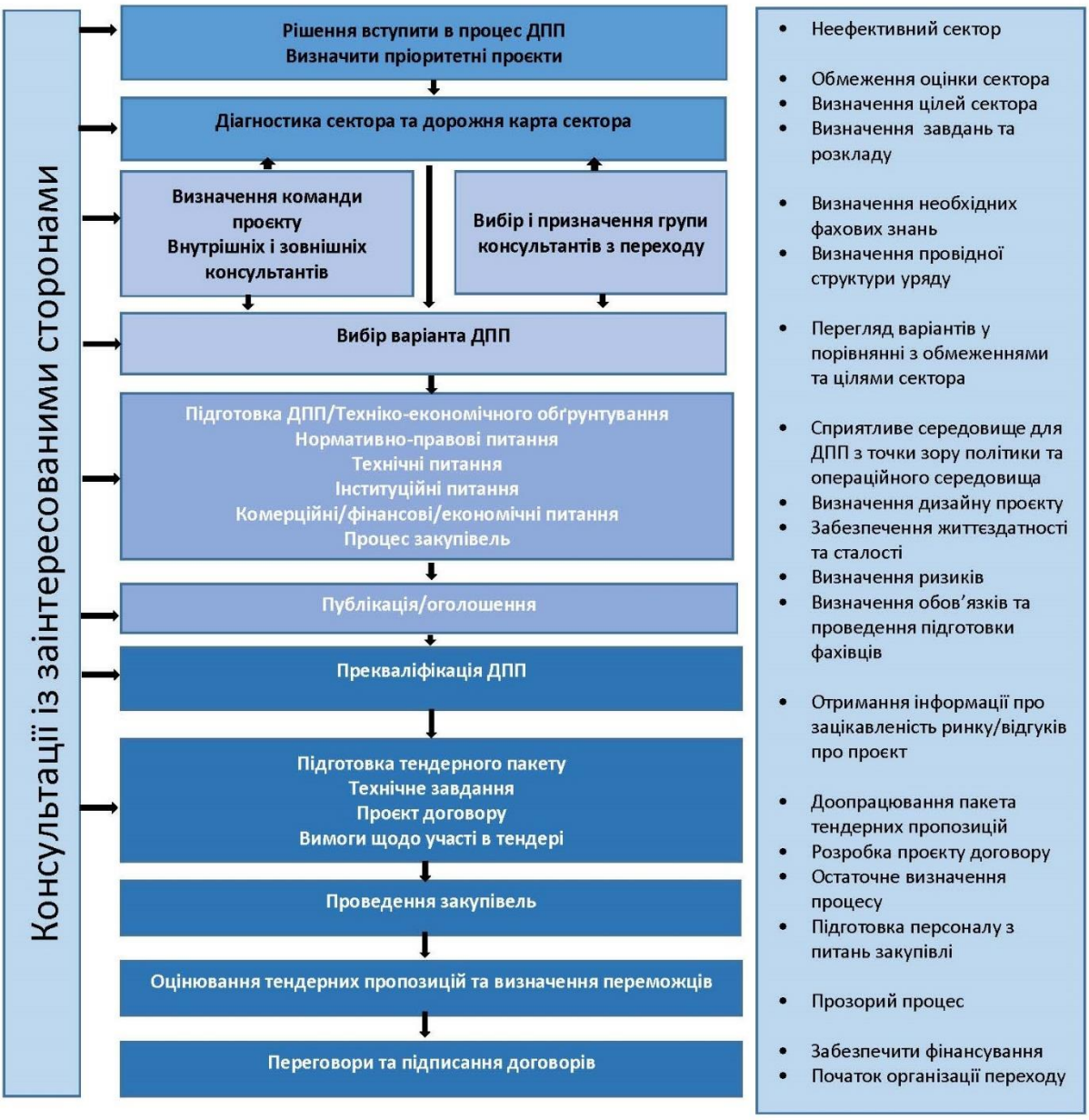

Рис. 16: Загальна послідовність реалізації проєкту ДПП. *Джерело:* Хізер Скіллінг, 2007.

У цьому дослідженні пропонується спрощена версія (Рис. 17) наведеної вище послідовності проєкту, як необхідні наступні кроки сектора протимінної діяльності в Україні з метою розробки державно-приватних партнерств, орієнтованих на результати, пов'язаних з інфраструктурою:

Діагностика сектора

- Технічні питання
- Правові, нормативні та політичні рамки
- Інституційний статус та потенціал
- Комерційні, фінансові та

Розробка проєкту

- Детальне фінансове моделювання
- Відвідування ділянок, вибір та підтвердження права власності на землю
- Розробка стратегії, включаючи вибір партнерів та методологію укладання контрактів
- Вибір відповідної структури Державно-приватного партнерства (ДПП)

Закупівля та укладення контрактів

- Проєкт, що виставляється на тендер або укладається через прямий контракт
- Розробка договорів ДПП з переможцем тендеру серед приватних учасників
- Залучена регуляторна підтримка
- Узгоджені КПЕ для виплат за результатами
- Узгоджено умови погашення та плата за розмінування
- Право власності на землю передано SPV та погоджено з пріоритетністю протимінної діяльності
- Організацію протимінної діяльності обрано для укладання контракту на розмінування

Рис. 17: Спрощений процес розробки державно-приватного партнерства (ДПП).

Усі ці процеси повинні включати широке залучення заінтересованих сторін, технічні оцінки, візити на місця та юридичні оцінки. На цих етапах підготовки ДПП зазвичай задіяна команда місцевих та міжнародних інженерів, юристів, економістів, фінансових аналітиків та експертів з питань політики. Зважаючи на складність такого заходу, процес діагностики та проєктування може тривати від одного до двох років, залежно від складності сектора та доступності даних.

Важливими сторонами, яких слід залучити до цього процесу, є:

- Уряд України, Міністерство економіки, Міністерство інвестицій, Міністерство енергетики, Державна агенція відновлення та розвитку інфраструктури України, Агентство з питань підтримки державно-приватного партнерства та Національна інвестиційна рада.
- Міжнародні уряди-донори та їх інститути фінансування розвитку.
- Міжнародні фінансові установи, такі як Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР) та Міжнародна фінансова корпорація (IFC), які брали участь у розвитку відновлювальної енергетики в Україні.
- Компанії з відновлювальної енергетики з досвідом участі в державно-приватних партнерствах (ДПП) в Україні, такі як Scatec та UDP Renewables.
- Оператори протимінної діяльності в Україні.

Наступний розділ надає детальнішу інформацію про кожну з трьох стадій послідовності проєкту.

5.14. Діагностика сектора

Це багатогранний аналіз, який допомагає визначити сильні та слабкі сторони сектора, сприяючи урядам у створенні сприятливого середовища для успішних державно-приватних партнерств (ДПП). Діагностика сектора охоплює такі напрямки аналізу, які в даному випадку будуть необхідні для обох секторів — сонячної енергетики та протимінної діяльності: технічні питання, правові, регуляторні та політичні рамки, інституційна спроможність, а також комерційні, фінансові та економічні аспекти.

Технічні питання

Цей аналіз визначатиме поточні технічні обмеження та неефективності в секторах сонячної енергетики та протимінної діяльності. Це може включати оцінку ефективності системи, роботи комунальних служб та відгуків клієнтів. Важливо встановити, чи є операційні проблеми наслідком недостатніх інвестицій, поганого планування інвестицій, неналежного обслуговування, неефективного управління чи відсутності технічної експертизи.

Необхідно розробити комплексний каталог існуючих та запланованих інвестицій, а також поточних сонячних активів. Крім того, діагностика повинна враховувати взаємозв'язок і взаємозалежність різних елементів інфраструктури, таких як мережа передачі, виробництво та розподіл електроенергії, а також вплив мін та інших вибухонебезпечних предметів на розвиток додаткової сонячної енергетичної інфраструктури.

Технічний аналіз стане основою для визначення географічних районів, де інтеграція сонячної енергії та протимінної діяльності в рамках державного-приватного партнерства буде пріоритетом.\

Правові, нормативні та політичні засади

Ретельне вивчення існуючих правових, нормативних та політичних засад є необхідним для розуміння середовища, в якому будуть працювати державно-приватні партнерства (ДПП). Цей крок передбачає аналіз застосовних законів, нормативних актів та політик, які регулюють діяльність сектора, включаючи режим розподілу повноважень і встановлення стандартів ефективності. Необхідно проаналізувати такі ключові аспекти, як механізми нагляду, роль регулюючих органів та наявність політики у сфері тарифів та субсидій.

Діагностика також повинна оцінити наявність і застосовність законодавчо встановлених стандартів якості послуг, екологічних та санітарних норм, трудових законів і право власності на землю іноземців або участь у секторі. Законодавча база має мінімізувати ризик корупції та забезпечувати достатню надійність для стимулювання участі приватного сектора.

Інвестори повинні бути впевнені в тому, що закони та контракти будуть дотримуватися і, у разі потреби, виконуватись через суд чи арбітраж. Чітко сформульовані умови контракту, включаючи цільові показники ефективності, структуру тарифів та процедури вирішення спорів, допоможуть знизити невизначеність інвесторів та зробити проєкти ДПП більш привабливими.

Інституційні структури та потенціал

Інституційний потенціал грає ключову роль успішної реалізації проєктів ДПП. Під час діагностики необхідно оцінити готовність існуючих інститутів взяти на себе нові чи розширені ролі, необхідні для успішної реалізації ДПП.

Ключові питання, які слід розглянути, включають, чи мають відповідні державні установи необхідне фінансування, персонал, навчання та обладнання для ефективного виконання своїх функцій. Також важливо забезпечити, щоб кожна інституція розуміла свою роль і мала відповідні процедури для виконання своїх обов'язків. Якщо потрібні правові чи регуляторні реформи, важливо визначити ключового заінтересованого учасника або «лідера», який має здатність та політичну волю для того, щоб очолити та просувати реформу, що дозволить зберегти динаміку протягом розробки та реалізації ДПП.

Ролі інституцій повинні бути чітко визначені до завершення процесу проєктування ДПП. Однак, слід зберігати певну гнучкість, щоб дозволити уточнення та оновлення ролей інституцій в міру розвитку сектора. У контексті України слід також оцінити ролі, обов'язки та спроможність регіональних і місцевих органів влади. Уряди повинні бути реалістичними щодо своєї здатності ефективно управляти цими аспектами процесу державно-приватного партнерства. Тому в ході діагностики слід також оцінити можливості підтримки тендерів, переговорів, а також моніторинг та виконання умов контракту.

Комерційні, фінансові та економічні питання

Останній крок у діагностиці сектора передбачає аналіз комерційних, фінансових та економічних аспектів сектора для отримання уявлення про поточні комерційні угоди та фінансовий стан як сектора сонячної енергетики, так і сектора протимінної діяльності. Також важливо розуміти бізнес-орієнтації постачальників сонячної енергії, які можуть стати партнерами в рамках ДПП.

Фінансові міркування під час діагностики включають розробку реалістичних цінових стратегій, що забезпечують баланс між доступністю для споживачів та достатністю доходів для приватних партнерів. Це може включати встановлення тарифів для споживачів або інших механізмів ціноутворення. Урядам, можливо, також знадобиться надати фінансову підтримку у вигляді інвестиційних внесків, фінансування прогалин життєздатності або постійних субсидій для забезпечення комерційної життєздатності проєкту ДПП, деякі з яких були розглянуті у запропонованій моделі проєкту в Розділі 5.12.

Загалом діагностика сектора закладає основу для успішних проєктів ДПП. Шляхом вирішення технічних питань, правових, нормативних та політичних засад, інституційного потенціалу, а також комерційних, фінансових та економічних міркувань, уряд може створити сприятливі умови для залучення приватних інвестицій та забезпечення довгострокової стійкості ініціатив ДПП.

5.15. Розробка проєкту

Кожен крок діагностичного процесу сприяє більш глибокому розумінню сектора та допомагає у розробці проєкту, як це викладено далі у Розділі 5.15.

Детальне фінансове моделювання

Надання детальної фінансової моделі має вирішальне значення для аналізу та оцінки фінансової життєздатності проєкту, включаючи необхідність державної підтримки у вигляді інвестиційних внесків, фінансування нестачі життєздатності чи постійних субсидій. Розробка фінансової моделі вимагає збору та аналізу історичних та галузевих даних, включаючи фінансову, операційну та технічну інформацію. Крім того, макроекономічні та демографічні дані необхідні для прогнозування таких ключових елементів, як попит, тарифи, операційні витрати, доходи і витрати на обслуговування боргу.

Модель включатиме звіти про рух грошових коштів, рахунки прибутків та збитків і балансові звіти. Це буде використано для розрахунку ключових фінансових показників, таких як внутрішня норма прибутковості проєкту (IRR), рентабельність власного капіталу (ROE), коефіцієнт покриття обслуговування боргу на рік (ADSCR), інтервальний коефіцієнт обслуговування (покриття) боргу (LLCR) та чиста теперішня вартість субсидій (NPV). Ці показники допомагають оцінити фінансову привабливість проєкту з різних перспектив, зокрема з точки зору інвесторів та кредиторів.

Протягом усього процесу ДПП фінансова модель дозволяє особам, які приймають рішення, моделювати різні сценарії, такі як зміни вартості будівництва, експлуатаційних витратах, коливаннях попиту чи економічні умови. Така модель буде інформувати прийняття рішень щодо структури проєкту, ціноутворення, рівня необхідних субсидій та концесій, а також розподілу ризиків. Це забезпечує фінансову стійкість проєкту та привабливість для всіх заінтересованих сторін.

Вибір місця розташування

Проєктне планування повинно включати визначення відповідної земельної ділянки для реалізації проєкту, включаючи оцінку права власності на землю. Ідеальною буде ідентифікація земельних ділянок, що належать уряду, які підходять для генерування сонячної енергії та водночас потребують розмінування. Вибір місця реалізації проєкту включатиме відвідування цієї ділянки інженерами та експертами з протимінної діяльності для оцінки технічних вимог як для розмінування, так і для будівництва сонячної електростанції.

Стратегія розвитку, включаючи вибір партнерів та методологію укладання контрактів

Після завершення діагностики сектора, розробки фінансової моделі та вибору ділянки уряд може перейти до розробки стратегії розвитку. У ньому буде детально описано не лише стратегію завершення одного пілотного проєкту, а й дорожню карту для оцінки, масштабування чи дублювання та інших допоміжних заходів, необхідних для подальшого розвитку ринку інфраструктури протимінної діяльності. Це включає виявлення та залучення ключових державних і регіональних органів влади, а також регулюючих і допоміжних підрозділів, які можуть бути залучені до процесу розробки проєкту.

На цьому етапі уряд може обрати партнерів для проєкту та розпочати прямі переговори, або ж вибрати конкурентний метод укладання контрактів, наприклад, через платформу електронних закупівель ProZorro. Цей етап веде до Кроку 3, що стосується закупівель і укладання контрактів, який тут докладно не розглядається, оскільки він буде специфічний для певної структури проєкту ДПП.

Якщо уряд України вирішить реалізувати модель ДПП-ОР для впровадження як інфраструктури сонячної енергії, так і протимінної діяльності, то проведення діагностики сектора та етапів проєктування ДПП для досягнення етапу закупівель займе від одного до двох років. Це вимагатиме залучення команди національних та міжнародних експертів. Нижче наведено орієнтовний 12-місячний бюджет для такого експертного потенціалу та діяльності. Діагностика сектора та проєктування також можуть спиратися на національну експертизу, таку як експертиза Агентства ДПП (описаного в Розділі 7.1), а також на експертизу МФІ, таких як ЄБРР, ЄІБ чи IFC.

Компонент	Деталі	Передбачувана вартість (низька), долари США	Передбачувана вартість (висока), долари США
Управління проєктом	Менеджер проєкту та допоміжний персонал	140,000	200,000
Технічна доцільність	Експерти з відновлюваної енергетики, інженерні оцінки, оцінка знешкодження мін, оцінка впливу на навколишнє середовище	400,000	500,000
Фінансова доцільність	Фінансові аналітики для розробки повного фінансового моделювання та оцінки ризиків, аналізу ринкових умов і прогнозів (у секторах енергетики та протимінної діяльності), а також оцінки нормативно-правової бази.	250,000	350,000
Структурування ДПП	Юридичні та фінансові консультанти для структурування угод та підготовки контрактів, взаємодія із заінтересованими сторонами, зокрема урядовими агентствами, приватним сектором, операторами протимінної діяльності та громадами	230,000	300,000
Аналіз ризиків	Управління ризиками, страхування та планування на випадок непередбачених обставин	80,000	120,000
Відрядження та витрати	Візити на об'єкти та логістика, зустрічі із заінтересованими сторонами, поїздки, підготовка документів, презентації та семінари	100,000	180,000
Загальні орієнтовні витрати		**1,200,000**	**1,650,000**

5.16. Масштабованість і відтворюваність

Станом на 2022 рік потужність сонячної енергетики України становила приблизно 8 ГВт. З 2022 року було зроблено значні зусилля для розширення сектора відновлюваної енергетики країни, незважаючи на триваючу війну. Однак, згідно з дослідженням, нещодавно проведеним компанією «Berlin Economics», це лише мала частина потенціалу України з виробництва сонячної енергії[35].Оскільки близько 30% сонячних фотогальванічних потужностей України постраждали від війни, а понад 90% вітряних потужностей – внаслідок окупації, пошкодження чи руйнування[36], а також подальшої руйнації традиційної енергетичної інфраструктури, уряд України рішуче налаштований на подальший розвиток відновлюваних джерел енергії, особливо сонячної[37].

[35] Bilek, P., Stubbe, R., Wesner, H. (червень 2024). Сонячний план Маршалла для України, стимулювання світлого майбутнього України: перешкоди та ключові політичні реформи, необхідні для прискорення впровадження сонячної фотоелектричної енергії. Berlin Economics (за замовленням Greenpeace), https://www.greenpeace.de/publikationen/20240607- greenpeace-report-BE-solar-marshallplan-ukraine-encv.pdf

[36] Там само

[37] https://www.osw.waw.pl/en/publikacje/analyses/2024-04-17/russias-new-large-scale-attacks-ukraines-energy-infrastructure

Згідно з тим самим дослідженням, Україна має потенціал значно збільшити свою потужність з виробництва сонячної енергії протягом наступних десяти років. До 2030 року країна може досягти до 14 ГВт потужності сонячної енергії, що майже вдвічі більше за поточну потужність. Це розширення потребуватиме значних інвестицій, оцінених приблизно в 5 млрд євро, для будівництва нової інфраструктури та подолання існуючих технічних і регуляторних бар'єрів[38].

Згідно з доповіддю Berlin Economics, до 2050 року відновлювана енергетика України може забезпечити майже 80% її загальних енергетичних потреб, якщо будуть впроваджені необхідні стратегії та інвестиції. Ця трансформація є частиною ширшого бачення відновлення енергетичної системи України, яка має стати більш стійкою, децентралізованою та залежною від чистих джерел енергії.

Потенційний обсяг виробництва відновлювальної енергії в Україні демонструє здатність країни не лише задовольнити свої внутрішні енергетичні потреби, а й експортувати енергію. Це може сприяти загальній енергетичній безпеці Європи, а також підтримати потребу країн-членів ЄС у зменшенні залежності від викопних видів палива та збільшенні енергетичної незалежності.

Пряме оцінювання конкретних підтверджених або підозрюваних небезпечних зон із землею, прийнятною для сонячної генерації з точки зору топографії, інших видів землекористування або сонячної потужності, не входила до рамок цього дослідження. Однак, дослідження чітко показує, що модель ДПП-ОР має значний потенціал для масштабування з метою задоволення потреб як протимінної діяльності, так відновлювальної енергетики. Наступна модель демонструє як протимінна діяльність та розвиток сонячної інфраструктури можуть доповнювати одне одного:

- Загальний потенціал сонячної генерації в Україні оцінюється в 14 ГВт, з яких існуюча потужність становить 8 ГВт. Це залишає залишковий потенціал потужності 6 ГВт (або 6,000 МВт).
- Якщо врахувати, що для пілотного об'єкта потужністю 10 МВт потрібно 20 гектарів землі, то для 6 ГВт національного потенціалу, що залишилися, потрібно ще 120 квадратних кілометрів землі під сонячні установки. Додаткова земля буде необхідна для доступу, будівництва та інфраструктури, такої як розподільча мережа або зберігання сонячної енергії.
- Якщо вся потенційна потужність сонячної енергії України на 6 ГВт буде фінансована через такі моделі державно-приватного партнерства (вартістю від 5 до 6 млрд доларів США) згідно з тією самою економічною моделлю, яка включає Спеціальний збір на розмінування, це може принести до 7-8 млрд доларів США для протимінної діяльності протягом життєвого циклу сонячних електростанцій.

Зважаючи на високий рівень фінансування, необхідний для запуску проєктів такого масштабу, вони матимуть вигоду від узгодження з іншою міжнародною допомогою в сфері відновлюваної енергетики та протимінної діяльності, такою як тематичні облігації, прив'язані до сталого розвитку, детально описані в Продукті 1.

Хоча більша частина ймовірно забруднених земель в Україні є сільськогосподарськими, сонячні електростанції можуть бути розміщені на маргінальних землях з обмеженим сільськогосподарським потенціалом. Як згадувалося раніше, земля може мати подвійне призначення, і можуть бути встановлені агровольтаїчні системи (де ряди сонячних панелей встановлюються над сільськогосподарськими культурами). Агровольтаїчні системи мають додаткову перевагу в тому, що надають тінь для культур, які цього потребують, і зменшують використання води.

Модель ДПП-ОР може бути повторена для узгодження протимінної діяльності з іншими видами землекористування та особливо з типами інфраструктури, такими як розподілення електроенергії, водопостачання та водовідведення, лікарні, освітні заклади, залізниці, дороги та житло.

[38] Bilek, P., Stubbe, R., Wesner, H. (червень 2024). Сонячний план Маршалла для України, стимулювання світлого майбутнього України: перешкоди та ключові політичні реформи, необхідні для прискорення впровадження сонячної фотоелектричної енергії. Berlin Economics (за замовленням Greenpeace), https://www.greenpeace.de/publikationen/20240607- greenpeace-report-BE-solar-marshallplan-ukraine-encv.pdf

6. Оцінка ризиків

6.1. Оцінка ризиків тематичних облігацій, прив'язаних до сталого розвитку (ТОПР)

Категорія ризику	Опис ризику	Зменшення ризику
Політичний	Брак політичної підтримки чи зміна політичного керівництва негативно впливають на проєкт	• Забезпечити потужну політичну підтримку в уряді через скоординоване планування та прозору комунікацію між міністерствами та відомствами • Забезпечити міжвідомчу підтримку від самого початку проєкту через його міжсекторальний характер
Фінансовий	Невиконання цільових показників ефективності сталого розвитку (SPT), що призводить до фінансових санкцій або підриває довіру інвесторів до майбутнього випуску ТОПР	• Встановити досяжні і науково обґрунтовані цільові показники ефективності сталого розвитку (SPT) на основі детальної секторальної оцінки, що узгоджуються з можливостями Уряду України та стратегією сталого розвитку • Впровадити комплексні системи внутрішнього моніторингу та звітності для відстеження прогресу на шляху до досягнення SPT і забезпечити регулярне, прозоре звітування заінтересованим сторонам • Визначити незалежну третю сторону для перевірки і підтвердження прогресу відповідно до показників SPT та зміцнювати довіру
Фінансовий	Товарні ринки, інфляція, життєздатність експорту чи інші чинники витрат і доходів коливаються, впливаючи на здатність Уряду України повертати кошти інвесторам	• Диверсифікований діапазон цільових показників ефективності сталого розвитку та КПЕ щодо всіх факторів сталості проєкту, включаючи протимінну діяльність
Фінансовий	Відсутність інтересу інвесторів до облігацій, що означає, що вартість облігацій повністю не досягнута	• Облігації, забезпечені 100% гарантіями від міжнародних фінансових організацій або урядів • Чітке фінансове моделювання та заходи щодо зниження ризиків, які достовірно та прозоро повідомляються інвесторам • Розробка потужного маркетингового плану і проспекту для інвесторів
Фінансовий	Кредитоспроможність уряду України може погіршитися, якщо він не виконає цільових показників ефективності сталого розвитку (SPT), що призведе до зниження кредитних рейтингів рейтингових агентств і вплине на ціноутворення облігацій	• Співпрацювати з рейтинговими агентствами, щоб зрозуміти, як ТОПР та пов'язані з ними ризики впливатимуть на кредитні рейтинги • Підтримувати диверсифіковану стратегію фінансування, наприклад шляхом залучення донорів для підтримки пом'якшення впливу потенційного зниження рейтингу на загальну вартість капіталу
Фінансовий	Коливання курсу іноземної валюти та відсотка можуть вплинути на вартість облігацій та спроможність Уряду України щодо погашення облігацій	• Облігації випускаються в різних валютах або зібрані кошти обмінюються на долари США чи євро, щоб пом'якшити коливання курсу та забезпечити послідовність управління коштами
Юридичний	Зміни в законодавстві, національних або міжнародних нормативно-правових актах негативно впливають на проєкт	• Необхідно підтримувати обізнаність про нові нормативно-правові акти і забезпечити повне дотримання всіх відповідних вимог щодо розкриття інформації про суверенні ТОПР та звітності. • Проводити ретельну правову експертизу усієї документації та розкриття інформації, пов'язаної з ТОПР, щоб мінімізувати ризик оскарження в судах. • Взаємодія з регуляторами та міжнародними галузевими органами, щоб випереджати регуляторні зміни та виступати на підтримку запровадження чітких, послідовних стандартів.

Категорія ризику	Опис ризику	Зменшення ризику
Форс-мажор	Військові конфлікти, стихійні лиха чи пандемії впливають на здатність Уряду України виконувати цільові показники ефективності сталого розвитку (SPT) та повертати доходи	• Встановити досяжні і науково обґрунтовані цільові показники ефективності сталого розвитку (SPT). • Розподіл надходжень від продажу облігацій структурується правильно та з гнучкістю, щоб забезпечити, якщо це можливо, адаптацію до форс-мажорних змін • Страхування для покриття потенційних збитків, включаючи страхування воєнних ризиків від пошкодження активів у рамках проєкту • Планування безперервності діяльності для забезпечення стійкості до перебоїв у роботі
Операційний	Відсутність інституційної спроможності у відповідних урядових та партнерських організаціях для розробки, виконання, моніторингу та звітності щодо ТОПР	• Співпраця на ранніх етапах проєкту з МФО та донорами у розробці продукту щодо підтримки шляхом фінансування або розбудови спроможності для розробки та випуску облігацій • Розбудова спроможності щодо підтримки необхідної інфраструктури, технології і навчання для випуску суверенних облігацій • Створення робочої групи партнерів на етапі секторального аналізу та планування для обміну знаннями та досвідом
Соціальний	Спротив місцевих громад	• Спілкування з громадами і зрозуміла комунікація мають плануватися на етапі розробки проєкту • Виплати за результатами діяльності прив'язані до екологічних та соціальних переваг, які доводяться до відома місцевих громад

6.2. Державно-приватне партнерство, орієнтоване на результат (ДПП-ОР)

Категорія ризику	Опис ризику	Зменшення ризику
Політичний	Брак політичної підтримки чи зміна політичного керівництва негативно впливають на проєкт	• Забезпечити потужну політичну підтримку в уряді через скоординоване планування та прозору комунікацію між міністерствами та відомствами • Забезпечити міжвідомчу підтримку від самого початку проєкту через його міжсекторальний характер
Фінансовий	Перевищення витрат і непередбачене збільшення операційних витрат може призвести до фінансової нестабільності	• Провести комплексне фінансове моделювання та стрес-тестування • Створити резерви на випадок надзвичайних ситуацій для покриття непередбачених витрат • Чітко визначити в договорах механізми оплати, механізми розподілу витрат і штрафи за невиконання • Заходи зниження ризиків, наприклад страхування та гарантії
Фінансовий	Брак доступу до кредитів або зміни в спроможності Уряду надавати необхідні концесії	• Інтегрувати варіанти на випадок надзвичайних ситуацій для покриття витрат на кредитування або фінансування, наприклад механізми розподілу витрат • Заходи зниження ризиків, наприклад гарантії від країн-донорів або МФО
Фінансовий	Відсутність зацікавленості та інвестицій з боку приватного сектора	• Маркетинговий план для ознайомлення компаній з можливостями, перевагами та ризиками роботи через структуру ДПП-ОР
Фінансовий	Попит на послуги або інфраструктуру є нижчим, ніж очікувалося, що призводить до браку доходів або зміни тарифу на енергію призводить до зменшення доходів	• Детальний аналіз ринку та фінансове моделювання мають включати консервативні оцінки попиту • Продумати гарантії мінімального доходу або закупівлі електроенергії напряму • Передбачити механізми для перегляду умов, включно з такими аспектами як зменшення оплати або спеціальні збори у разі недостатнього доходу для покриття витрат

Категорія ризику	Опис ризику	Зменшення ризику
Юридичний	Суперечки щодо умов контракту, юридичні проблеми або зміни в законодавчій базі можуть перешкоджати реалізації проєкту	● Підготовка чітких та детальних договорів, які охоплюють усі можливі юридичні питання. ● Включення положень про арбітраж або посередництво для ефективного вирішення спорів. ● Забезпечення дотримання всіх відповідних законів і нормативно-правових актів протягом життєвого циклу проєкту
Юридичний	Зміни в законах чи нормативно-правових актах негативно впливають на проєкт	● Включення договірних гарантій з метою уможливлення коригування умов договору у разі виникнення суттєвих змін у законодавстві
Форс-мажор	Вплив на проєкт військових конфліктів, стихійних лих чи пандемій	● ДПП правильно структурується з гнучкістю з обох сторін, з приділенням належної уваги складнощам контексту та положенням про форс-мажор ● Страхування для покриття потенційних збитків, включаючи страхування воєнних ризиків щодо пошкодження активів у рамках проєкту ● Планування безперервності діяльності для забезпечення стійкості до перебоїв у роботі
Операційний	Вибраний приватний партнер або організація з розмінування не в змозі виконати заплановані заходи, що призводить до збоїв або проблем з якістю	● Договори на основі ефективності для стимулювання належної роботи, будівництва та експлуатації ● Виплати за результатами діяльності створюють додаткові стимули для ефективної реалізації проєкту ● Постійний моніторинг діяльності та будівництва для забезпечення відповідності стандартам
Операційний	Брак інституційної спроможності у відповідних урядових та партнерських установах для реалізації проєкту	● Донорська підтримка спроможності Уряду України щодо впровадження ДПП, зокрема Міністерства економіки та Проєктного офісу ДПП SPILNO в Міністерстві інфраструктури. ● Залучення МФО для надання підтримки та розбудови спроможності
Операційний	Пошкодження або невідповідність інфраструктури переходу	● У процесі розробки проєкту на етапі технічного планування чітко визначається інфраструктура переходу ● Узгодження з планами енергетичного сектора щодо диверсифікації інвестицій в інфраструктуру експлуатації та переходу
Операційний	Низька якість робіт з розмінування чи будівництва призводить до затримок у реалізації проєкту або перевищення витрат коштів	● Детальне і ретельне планування проєкту на основі ретельного аналізу ринку з чіткими часовими рамками, термінами виконання та відповідальністю ● Виплати за результатами діяльності стимулюють реалізацію проєкту у напрямку досягнення результатів ● Регулярний моніторинг та контроль якості заходів кваліфікованими експертами або відповідальною установою
Екологічний	Проєкт є шкідливим для довкілля	● Проведення оцінки екологічних та соціальних наслідків для виявлення та усунення потенційних ризиків ● Виплати за результатами діяльності – прив'язані щонайменше до одного екологічного результату ● Інші заходи забезпечення стандарту сталого розвитку відповідно до договору
Соціальний	Спротив з боку місцевої громади	● Спілкування з громадами і зрозуміла комунікація мають плануватися на етапі розробки проєкту ● Виплати за результатами діяльності прив'язані до екологічних та соціальних переваг, які доводяться до відома місцевих громад

7. Оцінка готовності

7.1. Нормативно-правова база: ДПП-ОР

Нормативно-правова база для ДПП має надзвичайно важливе значення для забезпечення їх ефективності. Уряд України вже має комплекс законів і нормативно-правових актів, які забезпечують впровадження ДПП таким чином, щоб забезпечити економічний розвиток країни, а також гармонізацію з провідними міжнародними практиками. Агенція України з питань підтримки державно-приватного партнерства (Агенція ДПП) надає вичерпний перелік законів, сертифікатів, настанов і міжнародних стандартів, які підтримують нормативно-правову базу України, ключові компоненти якої наведені нижче[39].

Ключові законодавчі акти, що стосуються ДПП:

- **Закон України «Про державно-приватне партнерство» (2010 р.),** востаннє оновлений 9 березня 2023 року[40]. Цей закон є наріжним каменем нормативно-правової бази ДПП в Україні. В ньому визначаються принципи, типи та процедури для проєктів ДПП, описується порядок організації та управління ДПП. В законі також детально описуються умови, за яких державні структури можуть укладати партнерство з приватними особами, забезпечуючи захист суспільних інтересів і сприяння залученню приватного сектора.
- **Закон України «Про концесію» (2019 р.),** востаннє оновлений 31 березня 2023 року[41]. Цей закон оновлює правові засади концесійних угод і приводить їх у відповідність до стандартів Європейського Союзу. Закон про концесію сприяє полегшенню реалізації проєктів ДПП шляхом спрощення процедур та усунення перепон, які раніше перешкоджали розвитку таких проєктів.
- **Закон України «Про інвестиційну діяльність» (1991 р.),** востаннє оновлений 10 жовтня 2022 року[42]. Цей закон визначає загальні правові, економічні та соціальні умови здійснення інвестиційної діяльності в Україні на засадах забезпечення захисту прав, інтересів і власності в інвестиційних операціях незалежно від форм власності. Він має сприяти ефективним інвестиціям в економіку України та забезпечити розвиток міжнародного економічного співробітництва та інтеграції через інвестиції.

Основні регуляторні органи, які здійснюють контроль у сфері ДПП:

- **Міністерство економіки:** здійснює нагляд над розробкою та реалізацією економічної політики, в тому числі щодо ДПП. Міністерство забезпечує відповідність проєктів ДПП загальним економічним цілям країни.
- **Міністерство фінансів:** відповідно до Плану дій з реалізації Програми фінансової підтримки ЄС для України, Міністерство фінансів відповідає за впровадження дорожньої карти реформування управління державними інвестиціями, яка включає компоненти розробки ДПП, викладені в розділі X, з метою підготовки єдиного пакету проєктів в узгодженні з галузевими та/ або регіональними стратегіями[43].
- **Національна інвестиційна рада[44]:** координує основні інвестиційні ініціативи, у тому числі ДПП, та забезпечує надання цим проєктам необхідної державної підтримки.
- **Агенція з питань підтримки державно-приватного партнерства (Агенція ДПП)[45]**: Агенцію ДПП було створено у 2019 році за Меморандумом про взаєморозуміння між Міністерством економіки та Міжнародною фінансовою корпорацією (IFC). Агенція функціонує для підтримки розвитку ДПП у різних секторах економіки протягом усього процесу.

[39] https://pppagency.gov.ua/knowledge-lab/
[40] Закон України «Про державно-приватне партнерство»: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2404-17#n216
[41] Закон України «Про концесію»: https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/155-20#Text
[42] Закон України «Про інвестиційну діяльність» (востаннє оновлено 10.10.2022 р.): https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1560-12#Text
[43] https://www.ukrainefacility.me.gov.ua/en/
[44] https://denmark.mfa.gov.ua/en/ukraine-and-denmark/trade-and-economic-relations/why-invest-ukraine/national-investment-council-office
[45] https://pppagency.gov.ua/about/

7.2. Застосування законодавчої бази до ДПП-ОР

Закон про ДПП поширюється на цілу низку секторів економіки, включно з енергетичною, транспортною та інфраструктурною галузями. Важливими галузями є також виробництво і постачання електроенергії, переробка відходів, а також будівництво доріг, залізниць і портів. Однак певні види діяльності, такі як зберігання енергії, прямо не охоплюються чинним законодавством, що відображає сфери, до яких можуть бути необхідні поправки до законодавства для інтеграції нових технологій, наприклад акумуляторних батарей.

Відповідно до законодавства, ДПП в Україні може мати кілька форм, як зазначено у вступній частині стосовно структур ДПП. Варто відзначити, що у випадку ДПП, орієнтованого на результат, закон дозволяє змішані або сполучені структури, що забезпечує необхідну гнучкість у структуруванні проєктів. До того ж, закон прямо виключає угоди про розподіл продукції, які регулюються окремим законодавством. Хоча розподіл виробництва не пропонується в цій моделі, його варто розглянути в іншій організаційній структурі або для інших інфраструктурних цілей.

Законодавча база передбачає різні форми державної підтримки ДПП, зокрема гарантії, бюджетне фінансування та розвиток допоміжної інфраструктури. Уряд також може надавати землю та інші ресурси, необхідні для успішної реалізації проєктів ДПП, відповідно до концесійних та бюджетних потреб пропонованого проєкту. Закон також дозволяє додаткові виплати, які можна сплачувати приватній структурі після досягнення певних етапів, що забезпечує структуру виплат за результатами діяльності. Для того, щоб відшкодувати частину доходу для сплати за заходи з розмінування, наявні різні способи це зробити, які дозволені нормативно-правовою базою, наприклад угоди про розподіл доходів.

Необхідно провести більш глибокий аналіз законодавчої бази під час секторальної оцінки та в ході процесу розробки, щоб напрацювати правильну структуру для ДПП-ОР. Це передбачатиме такі аспекти як врегулювання спорів і арбітражні механізми, оприлюднення інформації та антикорупційні закони. План реалізації повинен відповідати секторальним нормативним документам у сфері регулювання протимінної діяльності та виробництва сонячної енергії[46], оцінку екологічних та соціальних наслідків та закупівлі. На вебсайті Агенції з підтримки ДПП є добірка методик, настанов і міжнародних стандартів, які можна використовувати в процесі планування.

Нещодавні зміни до бюджетного законодавства запровадили механізми, які дозволяють державним партнерам брати довгострокові зобов'язання за договорами ДПП[47]. Крім того, закон, ухвалений у серпні 2020 року, запровадив систему аукціонів для проєктів у сфері відновлюваної енергетики, спрямовану на вдосконалення механізму розподілу субсидій та стимулювання інвестицій у цей сектор. Хоча Україна залишається відданою переходу до цього ринкового підходу, перехід затримується через війну, що зумовлює необхідність коригування часових рамок. Поки що не ясно, коли цей перехід до аукціонної системи буде завершено, але цю потенційну зміну слід враховувати при подальшому детальному фінансовому моделюванні будь-якого нового ДПП, пов'язаного з відновлюваною енергетикою[48].

7.3. Нормативно-правова база: тематичні облігації, прив'язані до сталого розвитку

Випуск облігацій, у тому числі облігацій сталого розвитку та тематичних облігацій, прив'язаних до сталого розвитку, регулюється комплексом нормативно-правових актів, які діють в Україні та в світі. Ці нормативно-правові засади спрямовані на забезпечення прозорості, захисту інвесторів і узгодження з цілями сталого розвитку. У той час як Україна приводить свої нормативні акти у відповідність до стандартів ЄС, у ЄС створено детальну нормативно-правову базу для фінансування проєктів сталого розвитку, яка постійно доопрацьовується та узгоджена із більш загальними нормативними документами щодо фінансових ринків. Початковий аналіз показує, що поточна нормативно правова база, яка постійно вдосконалюється, уможливить випуск в Україні суверенних облігацій, прив'язаних до сталого розвитку, відповідно до провідної міжнародної практики. Проте необхідно буде провести більш глибокий аналіз на етапі розробки продукту, який має передбачати узгодження з відповідним законодавством ЄС.

[46] Закон України «Про ринок електричної енергії» (Востаннє змінено 15.06.2021) https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2019-19?lang=en#Text

[47]

[48] https://pppagency.gov.ua/the-bill-on-long-term-liabilities-in-the-ppp-field-was-adopted-in-the-second-reading/

Основні чинні нормативно-правові акти щодо регулювання ринку цінних паперів в Україні:

- **Закон України «Про цінні папери та фондовий ринок» (2006 р.)**[49] Цей закон регулює випуск, обіг і погашення цінних паперів, у тому числі облігацій. Він встановлює нормативно-правові засади для ринку цінних паперів, а також повноваження Національної комісії з цінних паперів і фондового ринку (НКЦПФР) щодо регулювання облігацій.

- **Регламент Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку (НКЦПФР)**[50]**.** НКЦПФР видає спеціальні нормативні документи та рекомендації щодо випуску облігацій та торгівлі облігаціями в Україні, у тому числі що стосуються корпоративного управління, звітності та вимог до розкриття інформації.

Щодо облігацій сталого розвитку та тематичних облігацій, прив'язаних до сталого розвитку:

- **Закон України «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки» (2020 р.),** востаннє оновлений 27 березня 2024 року[51]. Цей закон оновлює українські ринки капіталу та приводить їх у відповідність до законодавства ЄС, закладаючи основу для сучасних фінансових інструментів, зокрема «зелених» облігацій та інших інструментів фінансування сталого розвитку.

- **Рекомендації НКЦПФР щодо зелених облігацій**[52]**.** У 2021 році НКЦПФР видала конкретні настанови щодо випуску «зелених» облігацій в Україні, узгоджені з провідними міжнародними практиками, такими як Принципи зелених облігацій Міжнародної асоціації учасників ринків капіталу (ICMA).

- Розпорядження Кабінету Міністрів України **«Про запровадження та розвиток ринку зелених облігацій в Україні»** (2022 р.) та проєкт закону про зелені облігації (ще на розгляді)[53]. Ця концепція та законопроєкт мають на меті створити правову базу саме для «зелених» облігацій, деталізувати вимоги до емітентів, зобов'язання щодо звітності та використання надходжень.

Нормативно-правові акти Європейського Союзу:

- **Регламент про розкриття інформації, пов'язаної з фінансуванням сталого розвитку (SFDR) – Регламент (ЄС) 2019/2088**[54] вимагає від учасників фінансового ринку та консультантів розкривати інформацію про ризики проєктів сталого розвитку та наслідки, пов'язані з їхніми інвестиційними продуктами, зокрема облігаціями.

- **Регламент (ЄС) 2020/852 про таксономію**[55] встановлює систему класифікації сталої економічної діяльності, яка слугує зразком для випуску зелених облігацій і гарантує, що вони сприяють досягненню екологічних цілей ЄС.

Додаткові нормативно-правові акти:

- **Міжнародна асоціація ринків капіталу (ICMA), Рекомендації щодо облігацій сталого розвитку** (оновлені в 2021 році)[56]. Облігації сталого розвитку ICMA – це добровільний посібник з передової практики, спрямованим на підвищення прозорості ринку та узгодження з принципами «зелених» і соціальних облігацій ICMA.

- **Стандарт зелених облігацій ЄС (EUGBS)**[57] – це добровільний стандарт для «зелених» облігацій, випущених у ЄС. Щодо нього ще продовжуються дискусії, спрямований на те, щоб визначити критерії для проєктів, які можуть фінансуватися за рахунок «зелених» облігацій, і забезпечити відповідність цілям ЄС щодо сталого розвитку.

[49] https://www.nssmc.gov.ua/en/for-market-participants/other-participants/securities-issue/
[50] https://www.nssmc.gov.ua/en/about-us/about-us/
[51] https://resourcehub.bakermckenzie.com/en/resources/global-public-ma-guide/europe-middle-east-and-africa/ukraine/topics/general-legal-framework
[52] https://www.nssmc.gov.ua/en/komisiia-skhvalyla-rekomendatsii-shchodo-rozvytku-zelenykh-oblihatsii-v-ukraini/
[53] https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/175-2022-%D1%80#Text
[54] https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32019R2088
[55] https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32020R0852&qid=1723707128712
[56] https://www.icmagroup.org/assets/documents/Sustainable-finance/2021-updates/Sustainability-Bond-Guidelines-June-2021-140621.pdf
[57] https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:32023R2631

- **Регламент ЄС щодо стандартів кліматичного переходу, Стандарти ЄС, узгоджені з Паризькою Угодою, і розкриття інформації, пов'язаної зі сталим розвитком, щодо контрольних показників (ЄС) 2019/2089**[58] встановлює мінімальні стандарти для контрольних показників, пов'язаних зі зміною клімату, а також розкриття інформації, яка стосуються ціноутворення та прозорості облігацій сталого розвитку.

Основні регуляторні органи у сфері облігацій в Україні:

- **Міністерство фінансів:** відповідальне за випуск державних облігацій, що включає випуск суверенних облігацій, прив'язаних до сталого розвитку. Контролюватиме структуру облігацій і забезпечуватиме узгодження з національною економічною політикою.
- **Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку (НКЦПФР),** як зазначено вище, є основним регуляторним органом, що здійснює нагляд за ринком цінних паперів в Україні, включно з облігаціями. Встановлює нормативні стандарти, затверджує емісії облігацій, контролює виконання та забезпечує дотримання законодавства, пов'язаного з цінними паперами, включно з питаннями управління, розкриття інформації та захисту інвесторів.
- **Національний банк України (НБУ)** несе основну відповідальність за регулювання банківської діяльності, також відіграє певну роль у регулюванні державних облігацій і загальної стабільності фінансової системи.

Інші регуляторні органи:

- **Європейський центральний банк (ЄЦБ)** у рамках Угоди про асоціацію України з ЄС ЄЦБ також може відігравати певну роль. Для країн-членів ЄС ЄЦБ відіграє певну роль у регулюванні державних облігацій і підтримує регулювання фінансових ринків у ЄС.
- **Європейський орган з цінних паперів і ринків (ESMA)** – це незалежний орган ЄС, що відповідає за забезпечення стабільності фінансової системи ЄС, забезпечення захисту інвесторів. Здійснює нагляд за діяльністю державних компетентних органів у кожній державі-члені з питань облігацій.

Під час будь-якого процесу розробки продукту необхідно також враховувати вплив Угоди про асоціацію України з ЄС. Оскільки Україна робить певні кроки для гармонізації зі стандартами ЄС, це може призвести до змін чинного українського законодавства, яке ще не узгоджено зі стандартами ЄС, або у разі внесення змін до законодавства ЄС. Інші сфери законодавства ЄС, які можуть потребувати уваги: державні закупівлі, конкурентне законодавство, захист довкілля, цифровізація та публічний доступ до інформації. Хоча заплановані зміни в законодавстві України можуть призвести до гальмування розробки нових фінансових продуктів, узгодження із законодавством ЄС у процесі їх розробки сприятиме пом'якшенню цього процесу.

Узгодження законодавства України зі стандартами ЄС також може дати певні переваги, наприклад право на отримання нових форм підтримки або фінансування від ЄС. Яскравим прикладом такої переваги є Програма фінансової підтримки для України (Ukraine Facility), спрямована на розвиток українських ринків капіталу та розбудову спроможності щодо залучення державних і приватних інвестицій для підтримки відбудови країни. Більш докладна інформація про цю Програму міститься в таблиці (Рис. 18).

7.4. Внутрішня спроможність країни

Як зазначено в розділі 7.2., Україна вже має кілька інституцій, уповноважених консультувати, контролювати та впроваджувати як ДПП, так і ТОПР. Що стосується ДПП, окрім Міністерства економіки та Агенції ДПП, зазначених вище, підтримку та рекомендації щодо розвитку ДПП також можна отримати від Проєктного офісу ДПП SPILNO[59]. SPILNO було створено Міністерством інфраструктури для підтримки розвитку механізму ДПП в Україні, зокрема для впливу на законодавство та підготовки пілотних інфраструктурних проєктів.

Міжнародні фінансові організації, такі як ЄБРР, ЄІБ та IFC, раніше надавали допомогу Уряду України в

[58] https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32019R2089

[59] https://mtu.gov.ua/en/timeline/Spilno.html

розробці як облігацій, так і ДПП. Розробка як ДПП-ОР, так і ТОПР вимагатиме міжвідомчої співпраці між усіма відповідними групами, які вже згадувалися раніше. Робочим групам для розробки та проєктування обох моделей також потрібно буде залучати сторонніх фахівців з технічних, юридичних та інших питань, наприклад у сфері агробізнесу, компаній сонячної енергетики, спеціалістів з питань протимінної діяльності та консультантів з питань фінансових ринків.

Важливим чинником у процесі розробки будь-якої моделі буде метод закупівлі або розподілу коштів. Необхідно стимулювати відповідні механізми та розвиток відкритої ринкової системи, яка є інклюзивною та доступною для всіх національних та міжнародних експертів, щоб забезпечити конкурентоспроможний та жвавий ринок. Це також забезпечить більшу узгодженість у розподілі фінансування на протимінну діяльність та сприятиме більш плавному переходу від фінансуванням за рахунок грантів і гуманітарної допомоги до цих нових фінансових механізмів, усуваючи неефективність діяльності, спричинену стрибками та падіннями у фінансуванні.

Уряд України вже має електронну систему закупівель – систему ProZorro, яка призначену для забезпечення прозорості, ефективності та справедливості закупівлі державних послуг. Наразі лише комерційні (вітчизняні та міжнародні) компанії, юридичні особи та суб'єкти державного сектора України мають право зареєструватися на платформі ProZorro[60]. Платформа була рекомендована Світовим банком для всіх закупівель для потреб відбудови та була адаптована у 2023 році для забезпечення повної відповідності правилам Світового банку та міжнародних донорів[61].

Під час взаємодії із заінтересованими сторонами було з'ясовано наявність одного обмеження системи для міжнародних неурядових організацій і компаній: вони повинні бути зареєстровані не тільки як «представництво» в Україні. Такий процес може призвести до додаткових витрат і бюрократії, але його можливо реалізувати і він вже був реалізований деякими міжнародними неурядовими організаціями в секторі протимінної діяльності. Якщо міжнародні оператори не зможуть або не готові отримати необхідний статус реєстрації, щоб мати право на отримання коштів через ProZorro, це обмежить доступ до нових форм фінансування, які можуть використовувати платформу ProZorro, приблизно на 50% потужності сектора протимінної діяльності України (за даними середини 2024 року), що може призвести до зниження ефективності повноцінного використання українським сектором протимінної діяльності своїх ресурсів.

Також відзначено, що перешкодою для участі іноземних компаній є розміщення окремих тендерів лише українською мовою[62]. Будь-яка онлайн-платформа закупівель хороша тільки тоді, коли хорошими є інструкції та розроблений формат тендерів, які на ній публікуються. Отже, хоча система закупівель може бути належною, організація та розробка ефективних тендерів є вирішальним чинником для забезпечення того, щоб використання коштів було не лише конкурентоспроможним, але й ефективним і обґрунтованим з точки зору витрат із дотриманням принципів підзвітності і прозорості.

Україна має належні компоненти для планування, проєктування та реалізації як ДПП-ОР, так і ТОПР для фінансування протимінної діяльності та пов'язаних з нею секторів – аграрного і відновлюваної енергетики. Як зазначено в описі обох моделей, кроки для їх подальшої розробки вимагають спочатку глибокого секторального аналізу всіх задіяних секторів, який може дати інформацію для детального фінансового моделювання та обґрунтування інвестицій. Для цього Україні потрібно буде використовувати широкий спектр наявних ресурсів, спираючись на фахові знання експертів з технічних, юридичних та фінансових питань, а також забезпечити наскрізну міжвідомчу взаємодію різних міністерств в Уряді, кожне з яких відіграватиме певну роль у цьому процесі.

[60] https://prozorro.gov.ua/en/about
[61] https://www.kmu.gov.ua/en/news/prozorro-rozrobylo-protseduru-zakupivel-za-pravylamy-mizhnarodnykh-donoriv
[62] https://www.tradecommissioner.gc.ca/ukraine/procurement-marches-publics.aspx?lang=eng#a6_1

7.5. Доступ до капіталу та інтерес інвесторів

Розробка обох компонентів залежатиме від поєднання авансового капіталу для фінансування секторального аналізу та етапів розробки проєктів, а також державного капіталу та інвестицій для підтримки проєктів у досягненні їх потенціалу. Відгуки заінтересованих сторін щодо ТОПР показали, що через статус «вибіркового дефолту» України облігації повинні бути гарантовані на 100%, ймовірно, міжнародною фінансовою установою, такою як ЄІБ, для продажу на міжнародних ринках капіталу. На цьому етапі важко точно сказати, який інтерес інвесторів буде пов'язувати як ТОПР, так і участь приватного сектора в ДПП-ОР, оскільки продукти ще не були соціалізовані в приватному секторі. Утім, існують різноманітні платформи, які знаходяться в процесі розробки і спрямовані на підтримку державних та приватних інвестицій, зокрема в агропродовольчий сектор, екологічну стійкість та відбудову інфраструктури, включно з новим виробництвом енергії з відновлюваних джерел.

Витрати на фінансування секторального аналізу, проєктування та розробки продукту складатимуть 2,4–2,6 млн. доларів США для обох моделей. Оскільки елементи секторального аналізу можна використовувати в обох моделях, розпочати його можна як спільний процес, який потім розділиться на детальну розробку різних продуктів, якщо вони будуть оцінені як життєздатні. Комбінований секторальний аналіз також може зменшити вартість цього процесу, як і залучення юридичних, фінансових або технічних експертів на безоплатній основі.

Додаткова підтримка капітальних витрат або концесій в рамках змішаних проєктів, згаданих в обох моделях, може надаватися через міжнародні кредити та гранти, спрямовані на розвиток таких секторів в Україні: протимінна діяльність, агропродовольчий сектор та відновлювана енергетика, а також на підтримку ринкових підходів, спрямованих на залучення приватних інвестицій в країну. Фінансова підтримка через Програму ЄС для України (Ukraine Facility) представляє істотну можливість, оскільки обидві моделі узгоджуються із завданнями Програми та допоможуть Україні досягти своїх цілей відповідно до імплементаційного плану Програми для України[63][64].

Інвестиційний фонд Програми для України (Ukraine Facility) може надати необхідну підтримку для залучення інвесторів до обох запропонованих моделей. Інші інвестиційні каталізатори можуть включати співпрацю з урядовим офісом UkraineInvest та використовувати його зв'язки з різними міжнародними торговельними палатами. Донори сектора протимінної діяльності можуть також отримати маркетингові продукти інвесторам у своїх країнах після того, як вони розроблені та складені інвестиційні портфелі. Після того, як ключові інвестори будуть забезпечені, маркетингові продукти іншим приватним інвесторам можуть передбачати низку заходів, зокрема інвестиційні роуд-шоу та соціалізацію продуктів на відповідних галузевих заходах, де можуть бути присутні інвестори. Як було описано в обох моделях, інвесторам, швидше за все, знадобляться стимули для виходу на ринок цих нових продуктів у країні, де тривають воєнні дії. Такі стимули, як державні та приватні гарантії та страхування від воєнних ризиків, необхідно буде включити в обидві моделі.

[63] https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/document/download/d122882f-599b-4158-8a6b-583f5cfdfb77_en?filename=Ukraine-facility-march2024.pdf
[64] https://www.ukrainefacility.me.gov.ua/en/

Програма фінансової підтримки України (Ukraine Facility) – це пакет підтримки, який надає ЄС для підтримки відновлення, реконструкції та модернізації України. У період між 2024 і 2027 роками Україна планує надати до 50 мільярдів євро фінансової допомоги Україні. Основні переваги Програми:

- Підтримка відновлення, відбудови та модернізації України.
- Підтримка потреб України у фінансуванні, що дасть можливість безперебійного надання публічних послуг Урядом.
- Мобілізація інвестицій у приватний сектор України для швидкого економічного відновлення та реконструкції.
- Підтримка України в здійсненні реформ, необхідних на її шляху до вступу в ЄС.
- Підтримка українського суспільства, допомога у подоланні соціальних наслідків війни.

Програмою передбачені три основні напрями спрямування допомоги Україні, а саме:

1. **Пряма підтримка державного бюджету України (38,27 млрд EUR)**

Реалізувати План України, який визначає бачення відновлення, відбудови та модернізації країни, а також реформ, які вона має намір провести в рамках процесу приєднання до ЄС.

Якщо умови, викладені в цьому плані, будуть виконуватися щоквартально, ЄС надасть Україні фінансову підтримку в розмірі понад 38 млрд EUR протягом періоду з 2024 по 2027 рік у формі кредитів (до 33 млрд EUR) та грантів (5,27 млрд EUR).

2. **Спеціальний інвестиційний фонд (6,97 млрд EUR)**

В рамках Програми створюється спеціальний інвестиційний інструмент для стимулювання залучення інвестицій для відновлення і відбудови України.

Для досягнення цього в рамках цього інструменту інвесторам надається можливість скористатися бюджетними гарантіями ЄС та поєднанням грантів і кредитів від державних і приватних інституцій, що зробить Україну більш привабливою для інвестицій.

Спеціальний інвестиційний фонд для України має 9,3 млрд EUR в гарантіях (7,8 млрд EUR) та змішаному фінансуванні (1,51млрд EUR). Очікується, що він зможе мобілізувати до 40 млрд EUR державних і приватних інвестицій в Україну протягом наступних років. Фахівці та структури ЄБРР, ЄІБ та інших міжнародних інституцій підтримуватимуть інвестиційний інструмент

3. **Технічна та адміністративна підтримка для приєднання до ЄС (4,76 млрд EUR)**

Заходи допомоги, спрямовані на те, щоб допомогти Україні синхронізувати законодавство з ЄС і провести реформи, необхідні на шляху до вступу до ЄС. Технічна допомога надаватиметься органам влади на національному, регіональному та місцевому рівнях, а також організаціям громадянського суспільства.

Рис. 18: Програма фінансування для України

7.6. Зменшення ризиків

Дослідження, проведене Ukraine Invest, показало, що 89% опитаних інвесторів відповіли, що були б більш прихильними до інвестицій в Україну, якби їм надали гарантії та забезпечили страхування інвестицій. Обидва механізми зниження ризиків почали розвиватися у відповідь на потреби України у відбудові та інвестиціях, але ринок наразі тільки зароджується, і витрати можуть бути високими.

Страхування воєнних ризиків

Страхування воєнних ризиків в Україні поки що дороге через триваючі воєнні дії. Дослідження показало, що страхові внески зазвичай коливаються в межах від 1% до 4% від вартості інвестиції, залежно від конкретних ризиків і страхової компанії. Утім, зворотній зв'язок від заінтересованих сторін показує, що на ринку також можуть бути присутні вищі страхові внески, хоча конкретні відсотки не були зазначені[65]. Високі витрати зумовлені нестабільністю та невизначеністю під час війни, що робить такі страхові внески нестабільними та часто недоступними без підтримки для багатьох приватних інвесторів.

Надавачі послуг страхування від воєнних ризиків в Україні:

- **Багатостороннє агентство з гарантування інвестицій (MIGA)** входить до Групи Світового банку, є одним із найбільших надавачів послуг страхування від політичних ризиків, що включає покриття ризиків, пов'язаних з війною. MIGA пропонує страхування для захисту інвесторів від таких ризиків, як військові конфлікти та політична нестабільність. У 2022 році вони започаткували пілотний проєкт вартістю 30 млн доларів США для забезпечення страхування від військових ризиків спеціально для України з планами розширення покриття в рамках ширших зусиль з відновлення. MIGA визнає необхідність поєднання фінансової підтримки з донорами, щоб забезпечити достатню підтримку потенційним інвесторам України.

65 https://www.politico.eu/article/ukraine-war-insurance-attract-private-investors-volodymyr-zelenskyy/

- **Приватні страхові компанії.** Багато страхових компаній ще не надають послуги страхування від воєнних ризиків, оскільки страхові внески можуть бути надто високими через надзвичайні ризики, пов'язані з діяльністю в зоні воєнних дій, якою наразі є Україна. Компанії «Lloyd's of London» і «Marsh» почали надавати послуги страхування від військових ризиків, наприклад, суднам, що транспортують зерно та сировину з України[66]. Ці страхові компанії часто працюють із змішаним фінансуванням з міжнародними організаціями чи урядами країн, щоб мати можливість пропонувати більш доступні страхові тарифи.

Для подолання викликів, що виникли, Рада фінансової стабільності України за підтримки Світового банку працює з урядами кількох країн над створенням Донорського трастового фонду, щоб забезпечити фінансову підтримку в сумі 17 млрд доларів США на відбудову через субсидоване страхування від воєнних ризиків[67]. Цей механізм страхування, який підтримує держава, знизить витрати та стимулюватиме приватні інвестиції у відбудову країни. Очікується, що ця ініціатива запрацює до кінця 2024 року.

Гарантії

Гарантії вже згадувалися у цьому звіті кілька разів. Гарантійний механізм інвестиційного фонду для України в сумі 7,8 млрд євро є суттєвим варіантом рішення для розвитку обох продуктів, якщо вони відповідають критеріям інвестиційного фонду для України.

Інші гаранти відновлення України:

- Група Світового банку (у тому числі MIGA)
- Європейський інвестиційний банк (ЄІБ)
- Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР)
- Державні інституції з фінансування розвитку, наприклад UK Export Finance (Велика Британія), Netherlands Development Finance Company (FMO) (Нідерланди) та USAID

Відсоток гарантованих інвестицій може варіюватися залежно від програми та від конкретних умов і рівня ризику, але може покривати до 50-100% інвестицій. Взаємодія заінтересованих сторін із ЄБРР, наприклад, показала, що їхні поточні гарантії в Україні охоплюють максимум 75%, хоча цей відсоток може збільшуватися залежно від зацікавленості постачальників з боку європейських державних донорів, тоді як ЄІБ може гарантувати до 100% фінансових продуктів, що фінансуються державою, як-от запропоновані ТОПР, які підтримуються Програмою фінансування для України (Ukraine Facility).

До цього часу було небагато прикладів гарантій від учасників приватного сектора, в тому числі від банків чи приватних підприємств. У деяких випадках приватний сектор надає підтримку, розподіляючи ризики з державними донорами, наприклад, пропонуючи часткові гарантії для кредитів та інвестицій у такі сектори як інфраструктура та енергетика.

[66] https://www.reuters.com/markets/europe/ukraine-expands-ship-war-insurance-with-marsh-lloyds-iron-ore-steel-2024-03-01/
[67] https://kennedyslaw.com/en/thought-leadership/article/2024/the-insurance-market-continues-to-struggle-with-ukraine-risk-coverage/

8. Порівняльний аналіз

	Тематичні облігації, прив'язані до сталого розвитку (ТОПР)	ДПП, орієнтоване на результат
Опис Проєкту	Модель ТОПР пропонує облігації, випущені урядом України, для покриття витрат на протимінну діяльність та діяльність з підвищення стійкості, наприклад переходу до більш сталого сільського господарства. 50% від надходжень від облігацій на протимінну діяльність і 50% на діяльність із забезпечення стійкості, що може окупити більше фінансування на розмінування за рахунок спеціального збору за розмінування.	ДПП, орієнтоване на результат - пропонується пов'язати протимінну діяльність із діяльністю з розвитку приватного сектора, яка також є пріоритетом для відновлення та реконструкції України. Пропонується будівництво сонячної електростанції. Приватний сектор інвестує в розчищення території під сонячну електростанцію та будівництво сонячної станції, отримуючи концесії від Уряду України та виплати за результатами як заохочення від донорів. Частка доходу, отриманого приватною компанією від продажу сонячної енергії, повертається Урядом України за рахунок спеціального збору за розмінування для фінансування додаткової протимінної діяльності.
Масштабованість	• Запропонований проєкт починається з великого масштабу, враховуючи складність випуску облігацій. • Проєкт змодельований на основі облігацій на суму 250 млн доларів США, але може працювати в набагато більших масштабах. 50% надходжень від продажу облігацій спрямовується на протимінну діяльність, а 50% – на діяльність із сталого розвитку.	• Запропонована модель вартує розміру пілотного проєкту, який можна розширити або масштабувати. Сонячна електростанція потужністю 10 МВт вартістю 10 мільйонів доларів може принести 13 мільйонів доларів США на протимінну діяльність. • Може бути збільшено у 10, 20, 30 разів, максимум до 6 ГВт, щоб покрити загальний дефіцит потужностей сонячної енергетики в Україні, що коштуватиме 5-6 мільярдів доларів США та залучить додаткові 7-8 мільярдів доларів США на протимінну діяльність.
Сталість (фінансування та результатів)	• Поєднання вивільнення землі для підвищення продуктивності та підвищення сталого використання сільськогосподарських угідь має значний вплив на сталий розвиток на площі приблизно 125 тис. га за облігацію на суму 250 млн. дол. США. Крім того, для прямого фінансування зміни сільськогосподарської практики, це може надати позитивні приклади того, що подібні зміни відбудуться в інших місцях, якщо будуть реалізовані очікувані покращення врожайності та доходу (за оцінками, 1,32 млн. дол. США на рік на ділянці в 12,5 тис. га). • Хоча початковий потік фінансування є відносно коротким, спеціальний збір на дохід від сільськогосподарської продукції за рахунок збільшення доходу після переходу на сталі практики може створити новий, більш стійкий потік фінансування для розмінування.	• Розвиток енергетичної інфраструктури та постачання в Україні матиме позитивний ефект стійкості з точки зору екології та економіки. У великих масштабах це також може сприяти підвищенню енергетичної безпеки України та Європи. • Спеціальна плата за розмінування з надходжень від сонячної енергії створить нове джерело фінансування, пов'язане з енергетичним ринком (з постійним попитом). Стабільність цього джерела фінансування залежатиме від доходу компанії, що займається сонячною енергетикою, і витрат, тому будь-які різкі зміни в тарифах, попиті, здатності постачання або значні зміни в операційних витратах можуть вплинути на подальше фінансування розмінування. • Модель може бути застосована до інших форм інфраструктури, включаючи інші джерела відновлюваної енергії. Для підвищення стійкості проєкту подальші інвестиції в підключення до мережі та зберігання енергії будуть корисними.
Суб'єктність держави	• Суб'єктність держави є запорукою цієї моделі, оскільки це буде державна облігація. • Уряду України необхідно буде визначити порядок управління та розподілу коштів на заходи з розмінування та сталого розвитку.	• ДПП спирається на чітко виражену суб'єктність держави, оскільки Уряд України звертається до приватного сектора із запитом і повинен запропонувати концесії для сприяння реалізації проєкту. • Уряду України необхідно буде спланувати порядок управління і розподілу додаткового фінансування на розмінування, отриманого від збору частки доходу.

	Тематичні облігації, прив'язані до сталого розвитку (ТОПР)	ДПП, орієнтоване на результат
Готовність	• Нормативно-правові засади вже наявні для обох моделей, але вони є відносно новими механізмами, що не мають достатнього досвіду застосування і тестування. • Головним питанням готовності для обох моделей є здатність розробляти та впроваджувати моделі. Уряд України має об'єднати міждисциплінарні команди та міжміністерські робочі групи, щоб обидва моделі запрацювали ефективно. • Можна було б отримати значну міжнародну підтримку у вигляді фінансування та досвіду.	
Ризики	• Ефективна діагностика та структурування облігацій є запорукою зменшення фінансових ризиків облігації, наприклад відсутність КПЕ. • Необхідно розглянути вплив на кредитний статус уряду України ця облігація означає взяття будь-якого додаткового боргу з доданими умовами. • Впровадження облігації в більш ніж одній частині України дозволяє зменшити ризик втрати землі/обладнання проєкту на макрорівні та мінімізувати вплив на здатність Уряду України виконувати КПЕ.	• Основний ризик започаткування ДПП-ОР - це відсутність зацікавленості та інвестицій з боку приватного сектора. • При реалізації проєкту ризики менш масштабні, ніж щодо ТОПР, оскільки ними можна управляти за допомогою договорів, як і у випадку будь-якого іншого інфраструктурного ДПП. • Уряд України або приватний сектор не можуть контролювати деякі ризики, наприклад ризик втрати або пошкодження новозбудованої інфраструктури внаслідок воєнних дій. Для такого ризику, щоб задовольнити інвесторів, необхідно буде страхувати військові ризики.
Витрати на проєктування та розробку	Розрахункові витрати на діагностику сектора та структурування облігацій ТОПР (1-2 роки): 1,2 млн дол. США. На етапі діагностики сектора можуть бути необхідні додаткові консультації в аграрній чи іншій сфері	Розрахункові витрати на діагностику сектора та фазу проєктування ДПП (12 місяців): 1,2-1,6 млн дол. США

9. Рекомендації

Обидві моделі, які були представлені для детального аналізу та оцінки реалістичності, мають значний потенціал для залучення нових джерел фінансування заходів з розмінування в Україні. Вони також підтримуватимуть стратегії Уряду України у сфері сталого розвитку, енергетичної безпеки та сільського господарства.

Ці моделі можуть доповнювати одна одну і, в принципі, є взаємосумісні. Наприклад, тематичні облігації, прив'язані до сталого розвитку (ТОПР) можуть застосовуватися для відновлюваної енергії, а державно-приватне партнерство, орієнтоване на результат (ДПП-ОР) можна розглядати для переходу до сталого сільського господарства.

Крім того, як ТОПР, так і ДПП-ОР мають потенціал генерування прибутку для суб'єктів приватного сектора та інвесторів. Потрібно буде подальше та більш детальне моделювання, але запропоновані індикативні моделі також показують, що обидва варіанти можуть збільшити доходи уряду, в тому числі за рахунок застосування «спеціального збору на розмінування», корпоративного податку, ПДВ та підвищеного податку на прибуток.

Оцінка готовності в Розділі 7 показує, що в принципі існують життєздатні законодавчі та політичні основи для обох компонентів. Необхідна подальша робота, щоб точно дослідити, як законодавчі, політичні та нормативні рамки будуть застосовуватися в принципі. Аналогічним чином, більш широкі консультації з кінцевими користувачами обох продуктів, які виходять за межі цього дослідження, повинні сформувати ключову частину подальшої діагностики сектора та розробки продукту.

Далі наведено вісім рекомендацій, у яких враховано зауваження і коментарі, надані в ході виїзних нарад, та остаточні відгуки заінтересованих сторін:

a. **Рекомендація 1:** Необхідно глибше й одночасно досліджувати тематичні облігації, прив'язані до сталого розвитку (ТОПР), які поєднують підтримку розмінування і перехід до сталого сільського господарства, і державно-приватне партнерство, орієнтоване на результат (ДПП-ОР), яке поєднує розмінування з розвитком інфраструктури сонячної енергетики.

b. **Рекомендація 2:** Розвиток обох моделей залежить від керівництва та принципової прихильності до їх реалізації. Міністерству економіки України варто розглянути можливість вивчення ініціатив, що ґрунтуються на збільшенні боргових зобов'язань та/або концесіях.

c. **Рекомендація 3:** Особливу увагу варто приділити визначенню варіантів механізмів зниження ризиків. Уряду України та Європейській комісії варто також оцінити можливість застосування «Компонента 2» Програми фінансової підтримки ЄС для України щодо надання гарантій на рівні до 100% фінансовим механізмам сектора протимінної діяльності. Донорам і Міністерству економіки варто також вивчити можливості залучення донорського фінансування для компенсації концесій в рамках ДПП.

d. **Рекомендація 4:** Наступний крок має передбачати детальну діагностику та розробку сектора з використанням багатопрофільних проєктних команд або об'єднаної команди для вивчення обох варіантів. Це передбачатиме подальший аналіз усіх залучених секторів (сонячна енергетика, сільське господарство та розмінування), аналіз ринків капіталу, взаємодію з потенційними інвесторами, включно з банками та міжнародними фінансовими організаціями (МФО), а також з представниками сільськогосподарського сектора і сектора відновлюваної енергетики. Результати діагностики сектора дадуть можливість розробити фінансовий продукт. Ця рекомендація може бути профінансована донорами або групою донорів і, за можливості, на безоплатній основі та за рахунок наявного потенціалу.

e. **Рекомендація 5:** Міністерству економіки України необхідно співпрацювати з національними і міжнародними операторами протимінної діяльності донорами та міжнародною спільнотою у сфері протимінної діяльності над моделюванням та

прогнозуванням будь-якого ймовірного скорочення фінансування та його структури після 2026 року. Це покращить координацію зусиль донорів, ефективність оперативного планування та дасть можливість визначити найкращий час для запровадження потоків фінансування з інноваційних джерел.

f. **Рекомендація 6:** Міністерству економіки України, МФО, міжнародним донорам та спонсорам варто проаналізувати, як вони можуть використовувати всі види міжнародної фінансової допомоги, зокрема гуманітарну допомогу, в змішаному режимі для стимулювання або субсидування ринкових механізмів, таких як тематичні облігації, прив'язані до сталого розвитку (ТОПР) та державно-приватне партнерство, орієнтоване на результат (ДПП-ОР).

g. **Рекомендація 7:** Уряду України варто продовжувати напрацьовувати оптимальну модель управління для контролю за ефективним розподілом коштів на протимінну діяльність, які надходять від будь-якого нового механізму, включно з будь-якими коштами, які отримує Україна від глобального механізму попереднього фінансування для України.

h. **Рекомендація 8:** Уряду України, ПРООН, донорам, партнерам та авторам звіту необхідно підвищувати поінформованість про висновки і рекомендації, надані у цьому звіті. Ключові заінтересовані сторони: державні відомства та органи в Україні, державні відомства, які не належать до учасників сектора протимінної діяльності, у країнах-донорах і країнах-партнерах, МФО та приватний сектор.

Додаток А: Широкий список варіантів

	Назва рішення	Категорія рішення	Опис механізму	Статус	Бали
1	Кредитування протимінної діяльності	Змішане фінансування	Механізм кредитування від банку розвитку, комерційного банку або мікрофінансової установи, які активно пріоритезують або заохочують позики, пов'язані з протимінною діяльністю. Механізм або фонд можуть передбачити особливі вимоги щодо схвалення або виділення позики у формі екологічних критеріїв та оцінок.	Впроваджується	25
2	Каскадна структура	Змішане фінансування	Метод, який використовується в прямих інвестиціях та інших формах інвестування, коли кошти розподіляються між різними рівнями зацікавлених сторін відповідно до попередньо визначеної послідовності. Зазвичай передбачає такі етапи як повернення капіталу, бажаний прибуток, строк окупності та відсоток участі, які спрямовані на мінімізацію початкового ризику для інвестора до того, як винагорода буде перерахована менеджерам.	Опробоване в іншій країні	16
3	Облігації для протимінної діяльності	Змішане фінансування	Державно-приватне партнерство або фінансовий інструмент на основі результатів соціального чи екологічного впливу, який дозволяє приватним інвесторам надавати початковий капітал для традиційно державних проєктів. У разі успіху проєкту інвестори отримують відшкодування від уряду, гуманітарної організації чи іншого спонсора у вигляді капіталу плюс відсотки. У разі невдачі проєкту втрачається відсоток і частина капіталу. Хоча цей варіант рішення зазвичай називають «облігаціями», воно, по суті, повторює модель «виплата за результатами».	Опробоване в іншій країні	18
4	Державно-приватне партнерство, орієнтоване на результати	Змішане фінансування	Механізм, за якого держава бере на себе зобов'язання передати право власності на частину або всю земельну ділянку приватному інвестору після її розмінування, яке фінансується цим інвестором. Якщо земля має високу цінність і забруднення порівняно легко можна очистити, інвестор, ймовірно, має отримати лише частину землі від держави в обмін на розмінування, а за решту земельної ділянки сплачує ринкову ціну. Якщо земля має меншу цінність, а витрати на розмінування високі, уряду, можливо, доведеться відмовитися від умови будь-якої сплати за землю з боку інвестора, а також сплатити частину вартості розмінування.	Опробоване в іншій країні	29
5	Акредитив	Приватне фінансування Зниження ризиків	Фінансовий інструмент, що видається банком, який гарантує оплату покупцем продавцю; забезпечує отримання продавцем оплати за умови дотримання умов кредитиву. Часто використовується в міжнародній торгівлі убезпечення від ризику несплати.	Опробоване в іншій країні	н/д
6	Тематичні облігації, прив'язані до сталого розвитку	Приватне фінансування	Тематичні облігації, прив'язані до сталого розвитку (ТОПР) — це цінні папери з фіксованим доходом, у яких фінансові або структурні характеристики (як-от відсоткова ставка) безпосередньо прив'язані до результатів діяльності емітента відповідно до попередньо визначених цілей сталого розвитку, пов'язаних із завданнями екологічного, соціального та управлінського характеру. Ці цілі кількісно визначаються за допомогою ключових показників ефективності (КПЕ) і оцінюються за цільовими показниками сталого розвитку.	Опробоване в іншій країні	29
7	Вуглецеві ринки	Приватне фінансування	Доходи від вуглецевих ринків, спрямовані на скорочення викидів парникових газів, які можуть бути використані для отримання доходу від протимінної діяльності. Можуть передбачати обмін за одиницю викидів (інструменти, що представляють скорочення викидів), а також сертифікати на розміщення викидів і сертифікати на скорочення викидів.	Опробоване в іншій країні	11
8	Номерні знаки	Приватне фінансування	Спеціальні номерні знаки із зображеннями, пов'язаними з протимінною діяльністю, на основі американської моделі фінансування збереження довкілля. Номерні знаки продаються за вищою ціною власникам автомобілів, створюючи потік фінансування для протимінної діяльності.	Опробоване в іншій країні	11
9	Банки з фінансування протимінної діяльності	Приватне фінансування	Фінансова організація, що фінансується державою або донорами, яка працює в партнерстві з приватним сектором, зазвичай за підтримки уряду, з метою збільшення інвестицій в підприємства протимінної діяльності та ринки, які недостатньо охоплені комерційним фінансуванням.	Опробоване в іншій країні	7

	Назва рішення	Категорія рішення	Опис механізму	Статус	Бали
10	Облігації сталого розвитку	Приватне фінансування	Облігації сталого розвитку (облігації на основі «використання доходів») можуть мобілізувати ресурси з внутрішніх і міжнародних ринків капіталу для низки проєктів сталого розвитку. Вони такі самі, як і звичайні облігації, але мають унікальну характеристику використання надходжень, які інвестуються в проєкти, що створюють екологічні вигоди.	Опробоване в іншій країні	29
11	Фінансування коштом громади	Приватне фінансування	Фінансування коштом громад, яке часто вважається частиною мікрофінансування, - це такий механізм, коли постачальники фінансових послуг мають заявлену місію забезпечувати фінансові рішення для населення у визначеній громаді. Практика кредитування передбачає, зокрема, оборотні фонди громади та кредитні спілки, в яких сама громада часто є головним акціонером цих інституцій і може бути єдиним джерелом капіталу, наприклад у вигляді заощаджень і позик у сільській місцевості.	Опробоване в іншій країні	19
12	«Зелене» мікрофінансування	Приватне фінансування	Програми мікрофінансування, які інтегрують принципи, критерії та/або оцінки, пов'язані з протимінною діяльністю, у політику кредитування.	Опробоване в іншій країні	16
13	Лотереї	Приватне фінансування	Форма азартних ігор, яка передбачає розіграш призу, включає миттєві ігри, лото та електронні термінали, які можуть генерувати кошти для протимінної діяльності.	Опробоване в іншій країні	17
14	Венчурний капітал	Приватне фінансування	Вид фінансування, який відповідає потребам компаній, які через свої розміри, активи чи стадію розвитку не можуть шукати капіталовкладення з більш традиційних джерел, таких як публічні ринки та банки. З вищою схильністю до ризику та з огляду на довготривалу перспективу, венчурні капіталісти відіграють більш активну роль у компаніях, в які вони інвестують (передусім в невеликі компанії на ранній стадії розвитку та швидко зростаючі бізнеси).	Опробоване в іншій країні	16
15	Бізнес-інкубатор	Приватне фінансування	Бізнес-інкубатори — це організації, які надають технічні або фінансові послуги для зміцнення стартапів і підприємств на ранніх стадіях розвитку. Інкубатори можуть підтримувати компанії з явно вираженою орієнтованістю на протимінну діяльність, надаючи їм свої приміщення та сприяючи залученню відповідного капіталу від ангел-інвесторів, урядів держав, об'єднань у сфері економічного розвитку тощо.	Опробоване в іншій країні	14
16	Кошти підприємств	Приватне фінансування	Надзвичайно гнучкі прибуткові інвестиційні фонди, що надають компаніям інвестиційні механізми та дохід шляхом позики або власного капіталу. Кошти структуровані таким чином, щоб покривати зазвичай незабезпечені потреби в капіталі (борг, капітал або цінні папери).	Опробоване в іншій країні	14
17	Колекційні предмети, пов'язані з протимінною діяльністю	Приватне фінансування	Унікальні цифрові моделі мін і протимінного обладнання, включені в проєкт з розмінування, вписані в безвуглецевий блокчейн, причому їх не можна скопіювати або тиражувати, що робить їх унікальним і рідкісним колекційним предметом.	Опробоване в іншій країні	5
18	Обміни за принципом «борг на мир»	Приватне фінансування	Угоди про реструктуризацію боргу, які можуть списати частину зовнішнього боргу, вивільняючи кошти для національних програм. Часто передбачають створення трастового фонду для спрямування коштів. Обмін за принципом «борг на мир» зазвичай охоплює офіційне кредитування, хоча також може застосовуватись і до комерційного кредитування.	Опробоване в іншій країні	16
19	Облігації миру	Приватне фінансування	Борговий інструмент, що випускається країною/країнами з високим кредитним рейтингом для сприяння підвищенню стійкості суспільства до майбутнього насильства, конфліктів і потрясінь. Вони схожі на «зелені облігації», які використовуються в проєктах екологічного спрямування.	Не Опробоване	13
20	Токенізація	Приватне фінансування	Механізм, що передбачає придбання державою землі у дрібних фермерів з використанням забезпечених токенів на основі вартості землі; є унікальна можливість реінтегрувати ці землі у продуктивне сільське господарство. Цей процес передбачає також повернення землі в оренду дрібним фермерам, що забезпечує їм участь у виробництві і засоби до існування.	Опробоване в іншій країні	5

	Назва рішення	Категорія рішення	Опис механізму	Статус	Бали
21	Страхування воєнних ризиків	Приватне фінансування Зниження ризиків	Спеціальний вид страхування, який покриває збитки або збитки внаслідок подій, пов'язаних з війною, включаючи воєнні акти, такі як вторгнення, повстання, військові перевороти, тероризм та інші військові дії. Ця форма страхування має вирішальне значення для підприємств і фізичних осіб, які працюють у регіонах, схильних до політичної нестабільності або конфлікту.	Опробоване в іншій країні	н/д
22	Фонди корпоративних викликів та інновацій	Приватне фінансування Зниження ризиків	Інструмент фінансування, який розподіляє грантове або пільгове фінансування прибутковим проєктам на конкурсній основі. Він субсидує приватні інвестиції, коли очікується комерційна життєздатність, що супроводжується вимірними результатами для середовища чи соціального середовища. Фонди викликів можуть зменшити ринкові ризики, одночасно стимулюючи інновації.	Опробоване в іншій країні	н/д
23	Фінансові гарантії	Приватне фінансування Зниження ризиків	Кошти для мобілізації та залучення комерційного фінансування шляхом пом'якшення та/або захисту політичних, регуляторних, валютних та інших ризиків, зокрема комерційного дефолту чи політичних ризиків. Гарантія функціонує як обіцянка гаранта кредитору про те, що у випадку несплати позичальником гарант погасить кредитору визначену частку пропущеної основної суми. Це дозволяє традиційним кредиторам ризикувати та вивчати нові ринки за межами поточних профілів ризику.	Опробоване в іншій країні	н/д
24	Приватні гарантії	Приватне фінансування Зниження ризиків	Ринкові гарантії, які мобілізують і залучають комерційне фінансування шляхом пом'якшення та/або захисту ризиків (таких як політичний, регулятивний та валютний ризик), зокрема комерційного дефолту або політичних ризиків. Гарантія функціонує як обіцянка гаранта кредитору про те, що у випадку несплати позичальником гарант погасить кредитору визначену частку пропущеної основної суми. Це дозволяє традиційним кредиторам ризикувати та вивчати нові ринки за межами поточних профілів ризику.	Опробоване в іншій країні	н/д
25	Умова перших збитків	Приватне фінансування Зниження ризиків	Механізм фінансового захисту, коли сторона погоджується покрити першу частину будь-яких понесених збитків, що часто спостерігається в кредитних покращеннях, коли власник першої збиткової позиції покриває початкові дефолти або збитки до того, як це вплине на інших.	Опробоване в іншій країні	н/д
26	Надмірне забезпечення	Приватне фінансування Зниження ризиків	Стратегія управління ризиками, коли вартість застави перевищує суму кредиту. Це забезпечує кредитору додаткову безпеку, створюючи буфер, який може погасити потенційні збитки у разі дефолту. Вони зазвичай використовуються в сек'юритизованих продуктах, таких як іпотечні цінні папери та забезпечені кредитні зобов'язання.	Опробоване в іншій країні	н/д
27	Надмірне поширення	Приватне фінансування Зниження ризиків	Облігації, випущені донорами, для покриття різниці між відсотками, отриманими від позик або активів у фінансовому портфелі, та відсотками, виплаченими інвесторам за боргові цінні папери, випущені проти них. Часто використовується як буфер для покриття збитків у структурованих фінансових операціях.	Опробоване в іншій країні	N/A
28	Страхування політичних ризиків	Приватне фінансування Зниження ризиків	Тип страхування, який забезпечує покриття для підприємств та інвесторів від фінансових втрат у результаті несприятливих політичних подій, включаючи експропріацію, націоналізацію та вибіркова дискримінація, а також політичне насильство, заворушення та неможливість конвертувати або переказати валюту через валютний контроль, встановлений урядом.	В процесі (тестування)	н/д
29	Облігація, забезпечена кредитами	Державне фінансування	Інструмент із заставою, забезпечений пулом позик та інших боргових інструментів, які продаються інвесторам.	Опробоване в іншій країні	23
30	Механізм попереднього фінансування	Державне фінансування	Механізми, які роблять державні кошти доступними для розвитку раніше, ніж зазвичай, шляхом випуску облігацій, які погашаються пізніше через зобов'язане фінансування. Така форма механізму забезпечує більшу доступність попереднього фінансування та більшу передбачуваність щодо потоку фінансування.	Впроваджується	30

	Назва рішення	Категорія рішення	Опис механізму	Статус	Бали
31	Державні інвестиції в земельні угіддя приватної власності	Державне фінансування	Розмінування в обмін на державні інвестиції в земельні угіддя приватної власності, потенційно також підвищення вартості землі в обмін на практику сталого сільського господарства.	Впроваджується	26
32	Державні субсидії на протимінну діяльність	Державне фінансування	Державні субсидії, спрямовані на підтримку осіб і організацій, що працюють у сфері протимінної діяльності, у тому числі шляхом надання податкових пільг, забезпечення технічної підтримки та цінової підтримки.	Впроваджується	19
33	Податок соціальної відповідальності підприємств	Державне фінансування	Державне оподаткування, яке вимагає від компаній (зазвичай великих) витрачати відсоток свого прибутку на протимінну діяльність як податок соціальної відповідальності підприємств через НУО або державні фонди соціальних інвестицій. На відміну від традиційного оподаткування, компанії більше беруть участь у тому, куди інвестувати та реалізовувати програми.	Опробоване в іншій країні	16
34	Фінансування від суверенних фондів	Державне фінансування	Державні інвестиційні фонди, капіталізовані за рахунок надлишку платіжного балансу, операцій в іноземній валюті, роялті від видобувної промисловості та інших трансфертів та економічної ренти. Наявні ресурси, як правило, інвестуються на ринки капіталу та акцій, часто через посередників для отримання прибутку. Ці доходи або реінвестуються, або розподіляються між урядом чи іншими організаціями-одержувачами. Їхня інвестиційна політика може бути орієнтована на стійкі стандарти та практики, наприклад, інвестуючи відсоток капіталу в проєкти, що мають значний вплив.	Опробоване в іншій країні	18
35	Торгове фінансування	Державне фінансування	У широкому сенсі визначається як набір фінансових інструментів, які підтримують зовнішньоторговельні операції, включаючи акредитиви, факторинг, експортний кредит і страхування.	Опробоване в іншій країні	19
36	Перенаправлення відсотків із заморожених російських активів	Державне фінансування	Російські активи на суму понад 300 мільярдів доларів США заморожені за кордоном, за якими щорічно з 2022 року приносять відсотки приблизно на 3 мільярди доларів США. Більшість цих активів зберігаються та управляються в ЄС. Хоча передача самих заморожених активів Україні була б порушенням міжнародного права, використання доходів, отриманих від них, не є таким, оскільки вони не є заборгованістю перед Росією за контрактом. Тому в компетенції держав, які володіють російськими активами, вирішувати, чи використовувати отримані відсотки та яким чином.	Не Опробоване	25
37	Облігації суверенітету	Державне фінансування	Форма попереднього фінансування, очолювана одним урядом, облігація суверенітету – це випущена урядом (в ідеалі з високим кредитним рейтингом), доходи від якої спрямовуються на задоволення певних потреб у країні-бенефіціарі.	Опробоване в іншій країні	16
38	Державні гарантії	Зниження ризиків державного фінансування	Урядові гарантії можуть мобілізувати та залучити комерційне фінансування шляхом пом’якшення та/або захисту ризиків (таких як політичний, регулятивний та валютний ризик), зокрема комерційного дефолту чи політичних ризиків. Державна гарантія може спонукати фінансові установи, тобто комерційні банки та банки розвитку, пропонувати кредити новим компаніям. Програми державних гарантій часто є частиною двосторонньої чи багатосторонньої допомоги розвитку та спрямовані на вирішення проблем ринку без ненавмисного спотворення існуючих банківських систем і фінансових ринків.	Опробоване в іншій країні	N/A
39	Солідарні податки	Податки та збори	Механізми, які генерують кошти за рахунок нових податків і обов'язкових зборів на витрати в торговій точці, які згодом спрямовуються на діяльність і фонди міжнародного розвитку. Це може включати податок на громадський транспорт, паливо або фінансові та валютні операції.	Опробоване в іншій країні	17

81

Додаток B: Технічні аспекти випуску ТОПР

a. Розмежування надходжень

1. Термін «розмежування надходжень» відображає компонент сталого розвитку облігацій ТОПР та Рекомендацій і принципів ICMA. Хоча підхід Уряду України до розмежування надходжень в межах ТОПР сам по собі не є заходом зниження фінансових ризиків, він відіграватиме важливу роль у зміцненні довіри з боку інвесторів та потенційних гарантів.
2. Суверени прийняли різні підходи до розмежування надходжень, від повного відокремлення до менш суворих процедур. Існують різні можливості обмеження використання надходжень:[68]

- **Відстеження надходжень:** зібрані кошти надходять на загальний казначейський рахунок (казначейські рахунки) із визначенням сталого фінансування та відстеженням відповідних витрат. Емітент забезпечує належне відстеження та обіцяє, що кошти не будуть забезпечувати виключені витрати. Відстеження надходжень сприяє довірі, демонструючи інвесторам облігацій, що обіцяні проєкти були виконані відповідно до даних їм обіцянок.
- **Метод відкриття субрахунків:** вони є складовою загального казначейського рахунку (казначейських рахунків), а надходження відстежуються на субрахунку, з якого вираховуються витрати проєкту, коли вони виникають. Субрахунок може містити надходження від послідовних випусків облігацій.
- **Повне відокремлення:** надходження від облігацій зберігаються на рахунку, який повністю відокремлений від інших державних рахунків. Повне відокремлення означає обмеження використання коштів, що означає, що зазначені кошти можна витрачати лише на проєкти, описані у визначенні призначення облігацій, при цьому кошти не можна використовувати на будь-які інші цілі, навіть тимчасово. Цей підхід можна скоригувати, щоб дозволити зберігати надходження від послідовних випусків облігацій, прив'язаних до сталого розвитку, на тому самому рахунку.

3. Було б необхідно, щоб Міністерство економіки України розглянуло оптимальний підхід до розмежування надходжень у рамках українського фіскального законодавства та політики, а також зважаючи на ймовірний рівень довіри інвесторів до кожного варіанту.

b. Метод емісії

4. ТОПР пропонується як суверенний борговий інструмент. Для випуску цієї форми державних цінних паперів використовуються чотири основні методи: аукціон, приватне розміщення, синдикація та «tap sales». Далі описано кожен з цих методів із детальною інформацією щодо купівлі, ціни та застосування.

- **Аукціон:** метод емісії, який дозволяє інвесторам розміщувати суми ставок і дохідність/ціну відповідно до фактичного попиту та можливостей.

  Це найчастіше використовуваний підхід, оскільки він більш прозорий і підтримує розвиток ринку. Аукціон проводиться на регулярній основі відповідно до календаря емісії, щоб дати інвесторам достатньо часу для підготовки до участі.

  Зазвичай відбувається у формі конкурентних торгів, коли ставки оцінюються від низької до високої (у випадку дохідності) або від високої до низької (у випадку ціни), з метою визначення переможців. Крім того, деякі країни-емітенти також дозволяють проводити незмагальні торги до певного відсотка обсягу конкурентного аукціону, вимагаючи від інвесторів подавати лише обсяги покупки.

  У випадку неконкурентних аукціонів ціноутворення цінних паперів розраховується на основі виграшної дохідності/ціни (середньозваженої) конкурентного аукціону. Для конкурентних аукціонів існує три методи ціноутворення:

[68] https://www.imf.org/en/Publications/WP/Issues/2023/03/11/Sovereign-ESG-Bond-Issuance-A-Guidance-Note-for-Sovereign-Debt-Managers-530638

- **Множинна ціна:** вартість цінних паперів відрізнятиметься залежно від дохідності/ціни інвесторів-переможців. Крім того, аукціон із множинною ціною також може краще відображати ринкову ціну та допомогти зменшити ймовірність продажу цінних паперів зі знижкою.
- **Єдина ціна:** вартість цінних паперів буде єдиною з використанням найвищої ставки дохідності або найнижчої ціни з-поміж ставок дохідності/ціни, запропонованих інвесторами-переможцями. Аукціон з єдиною ціною теж використовується, оскільки він простий, може залучити більше інвесторів до участі та дозволяє уникнути або зменшити ризик ефекту «прокляття переможця» на аукціоні з множинною ціною. Він також встановлює референтні ціни на нові інструменти.
- **Гібридна ціна:** комбінація методу множинної та єдиної ціни, коли емітент встановлює діапазони дохідності/ціни, щоб розділити переможців на групи. Ціна на цінні папери для кожної групи визначається з використанням найвищої дохідності або найнижчої ціни в групі. Кожна група отримає різні ставки дохідності/ціни, але переможці в групі отримають однакову дохідність/ціну. Гібридне ціноутворення використовується найменше з огляду на значну складність реалізації.

- **Синдикація:** метод емісії, коли група організацій діє у ролі андеррайтери для купівлі та продажу державних цінних паперів кінцевим інституційним та індивідуальним інвесторам.

  Цей метод зазвичай застосовується для емісії цінних паперів у великих обсягах або нових типів цінних паперів без усталеної надійної бази інвесторів на ринку. Крім того, синдикація може здійснюватися на основі конкретних потреб емітента та фактичних ринкових умов.

  Емітент (в даному випадку Уряд України) призначає групу установ, до якої потенційно входять банки і фінансові інституції та/або фірми з цінних паперів, які будуть діяти як андеррайтери, посередники, букранери та консультанти щодо ціноутворення та розміщення державних цінних паперів.

  Крім того, провідні менеджери або спільні провідні менеджери, як правило, банки, призначені для зв'язку з інвесторами з метою придбання державних цінних паперів і надання зворотного зв'язку щодо фактичного ринкового попиту. Далі емітент встановлює ціну цінних паперів після консультації з учасниками синдикату.

- **Приватне розміщення:** метод емісії, коли цінні папери продаються безпосередньо цільовим інвесторам шляхом переговорів.

  Цей метод застосовується лише до певних видів цінних паперів і конкретних цільових інвесторів і ґрунтується на ціні цінних паперів, яка визначається за взаємною згодою між емітентом та інвестором.

  Інвестори надсилають запит щодо закупівлі емітенту напряму або через посередника, зазначаючи запропоновані умови, як-от сума, строк або купонна ставка. У разі досягнення згоди емітент повідомляє про це інвестора та приступає до укладення договору купівлі-продажу цінних паперів і оформлення листа-підтвердження.

  У разі, якщо запропоновані умови не узгоджені, емітент повідомляє інвестора про відмову або пропонує подальші переговори.

- **Tap Sale:** метод емісії, коли державні цінні папери (одного типу, дати погашення, номінальної вартості, купонної ставки та ідентифікаційного коду ISIN) повторно відкриваються для додаткового продажу, що дозволяє інвесторам подавати запити на закупівлю протягом визначеного періоду. Зазвичай повторно відкриті для продажу цінні папери мають залишковий строк погашення менший, ніж початковий строк.

Цей метод, по суті «повторний аукціон», зазвичай застосовується до державних цінних паперів з коротким строком дії (до трьох років) і спрямований на те, щоб швидко залучити кошти внаслідок виникнення потреб. Емітент встановлює ціну цінних паперів на основі переважаючих ринкових умов і попиту.

На початковому аукціоні цінних паперів установа-емітент визначає, який тип цінних паперів буде повторно відкритий для відкритого продажу в майбутньому. Коли є реальна потреба, емітент публічно повідомляє інвесторам розмір розпродажу, умови участі та типовий період замовлення. Зазвичай це триває від трьох днів до тижня. Після отримання заявок емітент приймає рішення про: ціну, суми розміщення та дату випуску.

5. Хоча аукціони є найбільш поширеним методом, на практиці методи випуску можна комбінувати та адаптувати залежно від конкретних обставин країни. У випадку запропонованих ТОПР в Україні синдикація, ймовірно, буде оптимальним варіантом, враховуючи, що елемент протимінної діяльності є новою пропозицією для інвесторів України, а також те, що сталий розвиток і ТОПР для України є новим продуктом на ринку.

6. Метод синдикації також дає змогу створити групу організацій, що можуть надати підтримку, наводячи аргументи інвесторам, працюючи з ними над визначенням відповідної ціни купона. Крім того, така взаємодія дасть розуміння купонного компоненту ТОПР зі змінною ставкою.

Посилення фінансування протимінної діяльності в Україні

Техніко-економічне обґрунтування

Вересень 2024 р.